

14

2000

68V

720-42

Վ. Բ. Գեորգիանցի

256

ԿԻՐԸ
Արքայապետ

Սահմանաց սբյն Դաւթի անյաղթ փելխոփայն

Վ. Բ. Գ. Զաւոց իմաստասիրի :

Շարադրեալ ընդ գէշ Դասարանի ոյնոնացեաց , որք ուրախայն զԵրանէն
Իմաստասիրունէն :

Գեորգիանցի

Եւ զԵտ Ժամանկի արարել լուծումն սորին հոգե-
շահ մեկնուի՝ Տն Աշտօքելն եռամեծ վարդապետի,
Աշտօքելի սբյն Գրիգորի տաթեացւոյ :

Ի իսկոյն ԼԱՅ, և ի յԵրանայ Դասարանի :

Նարդիեանս տպագրեցել ի միասին ի յընտիր օրի-
նակաց ի Հայրապետութեն Տն ԳՐԻԳՈՐԻ
սբզն Աթոռադիկոսի ամ Հայոց :

7-57
8399-57

Աշտօքելեալ յԵրանայն տպագրուի ի Տ. Սահմանէն զԵրանայն
Դասարանի ոյնոնացեաց Փ. Լ. Գ. Զաւոց :

Արդեամբք ոյն Զարուի Շմաւոնէն Շիրազեցւոյ
Լ տպագրեցեալ իսկ ի նորին Տպարանի :

Յայն Երանայն Դասարանի 1797

Եւ ի թուին Հայոց Եւ ի թուին :

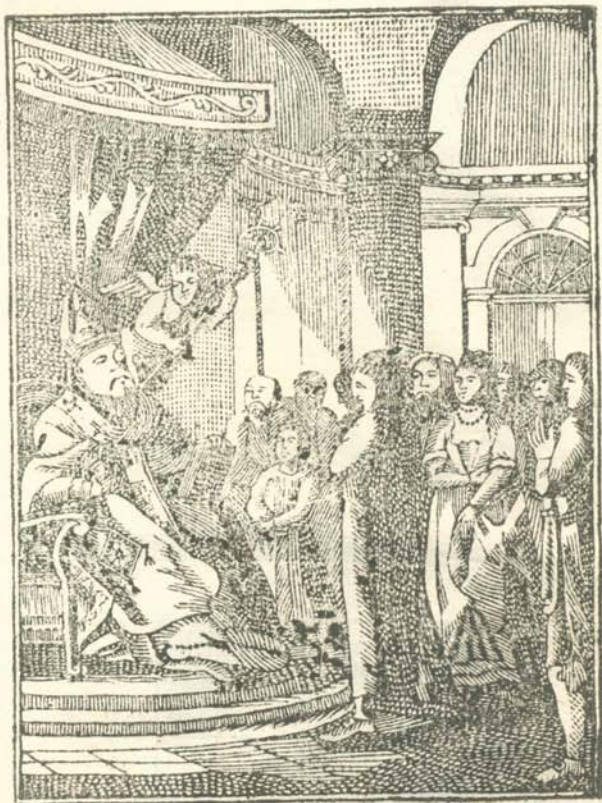
Ի Հայրապետութեն Դասարանի :

[Բնակիչ ԱՅԽԱՆՔ]

Զգաստացիք՝ ի սահման
 զի ի գլորման՝ ի սահմանն
 Ե՛կ բուռն հար՝ զսահման
 զերծն զբեզ՝ ի սահման

նէ •
 է •
 նէ •
 նէ •

8393-57

Սահմանայ Դասէն Սեփոյ Անյաշէ
Փելեասէն

ԲԻ ՄԻԱՆԴԱՄ ԻՄԱՍՏԱ
սիրութեան տենչան բանից, և առ
ի նմանէ հեշտութենէն ծայրիւ
միայն մատին հանդիպին ճաշակելք,
առնանյն կենցաղական հոգոյք բարեան մնալ ա-
սացեալք, ողջախոհ իմն մոլութեամբ առ
սոսոսիկ վարեալք բերին:
Ինչ ոնդուստ իսկ ապա էակացն մակացութե
փու-

փութապէս զնոցին իսկ ինքեանց փոփոխեն
զտենչանսն : Իսկ մակացութիւն էակոյն
որպէս հանդերձեալեմք ուսանիլ իմաստասի-
րութիւնէ :

Եւ արդ՝ վասն զի բազում յօժարութիւն և ող-
ջախօհ զբազումսն և իմաստուն տենչումս յայտ
սիկ վարեաց զմեզ ՚ի հանդէս , բեր զձեռն
հանդէս իմաստասիրութեան զգեցողք :

Մեզ զառաջ կայսր գթօճարածեան համարելով
այլ առ եզր ձեռնային խօսամանց դորա բացա-
հայելով , զձառնապատութիւն՝ նսնտա և երկ-
րորդ նորին գու վարկցուք : Բայց բարձր
թօճի ինձ սակաւ մի յապաղումս առնել պատ-
մութեանս և արօճեօտիցն հաւանիլ որոշմանց :
Որք ասեն թէ պարտ է գրեթէ յամենայնում
իրողութեան զչորսս զայստօրիկ խընդրել զգլուխս :
Եթէ էէ : և զի՛նչէ : և ո՞րպիսի ի՛նչէ : և վասն
էրէ :

Եւ յիրաւն այսօրիկ խնդրին : Քանզի յիրողութեանցն
ոմանք անդոյք են . ող եղջեւ ընդառնալ ,
և յարաւէզն , և որչափ ինչ մերս փերատեղծ է
մտածութի : Իսկ ոմանք գոյութիւն ունին :
Եւ այնօրիկ դրձ յորք զգոյութիւն ունին՝ ոմանք
երկբայաբար ունին զգոյութիւն . ող անապաղ-
երկինն , և հակոտնեայքն : Քանզի յերկբայութեմք
վա այսօրիկ եթէ էէն , և եթէ ոչ են : Իսկ ո-
մանք աներկբայաբար ունին զգոյութիւն . ող
մարդ , ձի , արծօճի . որք խառնաբար գոն :

Արդ

Ա՛րդ՝ իվերայ անդոյիցն և այնոցիկ որք երկբայ
աբար ունին զգոյութիւն՝ զեթէ էն խնդրել
սարտէ : Իսկ իվերայ այնոցիկ որք աներկբայա
բար ունին զգոյութիւնն՝ ոչ է պարտ խնդրել
զեթէ էն, այլ զզնչէն :

Իսկ զնչէն կամ անուամբ ճանաչի մեզ՝ կամ
սահմանում :

Ի՞նչ անուամբ՝ յորժամ տեսանելով ինչ՝ տեսմբ
զնչէն : և տեսմբ եթէ մարդ է : Իսկ սահմա
նում՝ յորժամ տեսմբ կենդանի բանաւոր մահ
կանացու՝ մտաց և հանձարոյ ընդունակ :

Ի՞նչ վասն զի ամենայնք իրողութեցն ոչ միայն
հասարակութիւն ունին առ միմեանս, այլ և
զանազանութիւն • քանզի կենդանիք ոչ միայն
հասարակութիւն ունին առ միմեանս ըստ սե
ռում, այսինքն ըստ օրում կենդանին գոն •
այլ և զանազանութիւն ունին : Վասն զի ոմանք
բանականք են, և ոմանք անբանք • ոմանք մահկա
նացուք, և ոմանք անմահք : Վասն այսորիկ խնդ
րի և որպիսի ինչ էն • զի նովաւ ուսցուք զզոնա
զանութիւնսն :

Քանզի հարցանելովս թէ՛ որպիսի ինչ է • ա
տեմբ բանական՝ թէ անբան • մահկանացու՝
թէ անմահ : Ի՞նչ գիտել պարտ է, զի բազում
անգամ որպիսի ինչ էն՝ ի զնչէն ումն երևի :
Քաջի յորժամ զնչէն սահմանում ճանաչի,
յայտում ողի ինչ էն՝ ի զնչէն ումն տեսանի •
քանզի՝ զնչէն հանդերձ սահմանումն երևի :
Իսկ

Իսկ յորժամ զինչ էն անոճամբ շոնաչի, յայն-
 ժամ որպիսի ինչ էն ոչ տեսանի 'ի զինչ է ուրիշ •
 և պարտէ յայնժամ և զորպիսի ինչ էն խնդրէ լէ
 Ի՛նչ վասն զի ամենայնք 'ի գոյիցս առկա տարուին
 ինչ տեսանիլ բնաւորեցան, և ինչ ընդ ուշայն
 և վայրապար ոչ ստեղծիչն ստեղծ' ոչ բնութիւն'
 և ոչ արհեստ • վասն այսորիկ կարեւորաբար
 և ըզ վասն էրն խնդրեմք :

Ո՛րգոն, վասն էրեն մահիճք • վասն հանգս-
 տեան մարդկան : և վասն էրէ մարդ • վասն
 զարդարե լոյ զգգալիսս : քանզի եթէ ոչ էր
 մարդկայինն սեռ, ամ անկատար գոյր • և զ և
 յայտ առնէ պղտորն 'ի տիմէսի տրամաբանու-
 թեն : Քանզի այսպէս ասէ յաղագս տրալլին'
 եթէ յետ առնէ լոյն զերկինս և զերկիր, հրա-
 տարակէր առ իմենալի զօրութիւնն այսպէս
 և ըստ այսմ օրինակի • եթէ այլ ևս չ' սեռք
 մեզ մահկանացուք անեղանեւք • որոց ոչ եղե-
 լոց՝ երկին անկատար : Իսկ միտք առնել լուր է
 ըստ այսմ օրինակի • եթէ այլ ևս չ' սեռք մահ-
 կանացուք պակաս գոն մեզ : անեղանեւք այս-
 ինքն տակաւին ոչ ևս եղեալք :

Արդ են չ' սեռք մահկանացուք՝ օղտիկնք չ' քոյ-
 լիք և երկրայինք • յորոց և մարդն է : որոց ոչ
 եղեւոց՝ որպէս ասէ երկին անկատար :

Երկին կոչեաց զաշխարհս • 'ի պարունակողէն
 ըզ պարունակեալն նշանակելով • քանզի եր-
 կին պարունակէ զաշխարհս :

Ինչարդ վասն զի իմաստասիրութիւն առաջն
կայս մեզ, և գէղեցկագոյն և պատուականագոյն
ամ գործոց մարդկան • որ առ ՚ի մէջն ի նշ երկ
բայանի վասն գոյն • բայց յայլոց ոմանց
երկբայանի, որպէս կուրաց քատակեցելոց
յաղաքս գունոց շարաքանելոց : Բաղագս որոց
և ստաշիրային ասէ, եթէ ՚ի ծնէ կոյրք ի նշ
կարեն յաղագս գունոց շարաքանել • վասն զի
նշ գիտեն ՚ի բնութենէ զգոյնս :
Բէր զայսոցիկ զբանա արտադրեսցուք, և զեղծ
մոլնս նոցա ող և կարողութիւն արտացուք •
յայտապէս զանմտութիւն նոցա յանդիման
նելով : Այլ թէ որպիսի ինչ իցեն այսոքիկ
բանք, ՚ի հետակայնմի տեսութե ուսցուք :

Ընդ այսոյն Հանդէսն ալ և առաջէ կայ Դարձապահան :

Պրակ Լ :

Ընդի որպէս յառաջնումն տեսութե
խոստացուք, և զբանս կամեցելոցնեղծա
նել զգոյութիւն իմաստասիրութե՝ արտա
դրեսցուք, և նոցին եղծմունս ըստ կարողու
թեան արտացուք :
Ի՞նչախ առաջն ձեռնարկութիւն այնոցիկ
որք եղծանեն զգոյութիւն իմաստասիրութե՝
այսպէս և ըստ այսմ՝ օրինակի արտաբերի :

Ին

Լին 'ի հոմանունանցն • իսկ հոմանունքն ընդ սահմանաւ ոչ ստոր սնկանին և ոչ ընդ գիւտութիւն : ապառքեմն էն անգիտելի է : իսկ իմաստասիրութիւն՝ գիտութիւն է իցն է ըստ ձեզ • յայտէ եթէ անգիտելի է :

Արդ՝ յայսմ ձեռնարկութեան ըստ երկուց եղանակաց պատահիմ ձեզ • ընդ դիմակայութեամբ, և ընդ դիմայարակայութեամբ :

Եւ Է ընդ դիմայարակայութեան գործ՝ անդուստ իսկ 'ի սկզբանն ճշմարիտ գոյացուցանել զնա, և ոչ երբեք շփոթել զառաջիկայն :

Արդ՝ եղծանելով զառաջիկայն ձեռնարկութեան եղծանողացն զիմաստասիրութիւն, պիտանայցուէ և ընդ դիմակայումն, և ընդ դիմայարակայումն :

Եւ ընդ դիմակայումն՝ այսպէս ասելով, եթէ՝ ոչ է էն 'ի հոմանունանցն • այլ յայնցանեաց՝ որք որպէս 'ի փոջէն և առ մին են : Բանդի թէ զն՝ ոչ են հոմանունքն՝ յառջիկայսդ ունիմք ուսանիլ :

Իսկ ընդ դիմայարակայմանն պիտանայեալ աւսեմք, զեթէպէտ և տամք զէն 'ի հոմանունանցն գով՝ այլ ոչ եթէ այսոճիկ ինչ անգիտելի է : Բանդի՝ թէպէտ և ոչ կարողք գոն հոմանունքն ընդ սահմանաւ ստոր սնկանիլ, այլ ոչ այսոճիկ անգիտելիք գոն :

Բանդի՝ որոշումն է տրամաբանական որ ասէ, թէ պարտէ, 'ի վերայ ամ հոմանունանցն զե

րիսս զայսոսիկ խնդրեւ :

Եթէ քանի՞ս ունի նշանակութիւնս հոմա-
նունն : Ի՞նչ է թէ յաղագս որոյ նշանակութեւ
բանն : Լերրորդ ապա ստորագրեւ և կամ սահ-
մանեւ զմի 'ի նշանակութեանցն յաղագս որոյ
բանն է :

Որդոն , յորժամ յարացուցիւ հաւաստեցուք
զասացեալդ :

Յորժամ վասն շան է բանն , վասն զի հոմ-
անունն է այս ձայն , նախ առաջին պարտէ
քննեւ թէ քանի՞ս ունի նշանակութիւնս :
որդոն , եթէ նշանակէ զաստղայինն , զծովայ-
ինն , և զերկրայինն :

Ի՞նչ երկրորդ՝ ասի թէ յաղագս որոյ նշանա-
կեցելոյ այսինքն յաղագս որոյ շան է բանն :
Ի՞նչ երկրորդ՝ զայն որոյ յաղագս բանն է՝ ընդ-
ստորագրութեամբ կամ ընդ սահմանաւ ստոր-
անկեւ : Որդոն , թերեւս յաղագս երկրայնոյ
շան է բանն , ասեմք թէ կենդանի է չորքո-
տանի հաջողական :

Արդ՝ այսպէս և 'ի վերայ էին գերիսս զայսո-
սիկ խնդրեմք . քանզի խնդրեմք նախ առա-
ջին թէ ո՞ր չափ նշանակութիւն ունի . և ա-
սեմք թէ ըստ թ նշանակեցելոյն էն բերի .
այսինքն ըստ թ ստորագրութեանցն :

Ի՞նչ երկրորդ՝ խնդրեմք թէ յաղագս որոյ
նշանակեցելոյ է բանն . այսինքն յաղագս գոյա-
ցութեւ , թէ յաղագս քանակի՞ն , թէ յա-

ըստ որակի՝, [Թէ յաղագս այլոցն ։
Եւ երրորդ՝ զնշանակեցեալն ընդ սահմանաւ
և կամ ընդ ստորագրութեալ արկանեմք ։ Իսկ
եթէ ընդ սահմանաւ և ընդ ստորագրութեալ
արկանեմք, յայտ է [Թէ ոչ է էն անդիտել ։
Իսկ երկրորդ գլուխ եղծանելեացն զգոյութե
իմաստասիրութեան՝ յառաջագայի այսպէս և
ըստ այսմ օրինակի ։

Էակքն՝ ի հոսման և ի ծորման են ։ և ոչ եր-
բէք հանդիպին դադարման ։ Քանզի յառա-
ջանայ քան զքանն փոփոխումն էակացն ։
Եւ գրեթէ յառաջ քան զճառելն զնոցանէ
զքանն՝ փոփոխին ։

Եւ բերեն յարացոյց ինչ այսպիսի ։ Եթէ զոր
օրինակ ի հոսանդու գետ՝ ի նոյն ջուր ան-
կար է երկիցս [Ժանալ զոտն ։

Եւ կամ որպէս ոմանք ևս յարաձգելով զտարա
յուսմանդ՝ ասեն, եթէ և ոչ միանգամ կա-
րողութիւն է ի նոյն ջուր [Ժանալ զոտն՝
այն ինչ ջրոյն փութապէս իբաց հոսեցելոյ և
անցելոյ ։

Այսպէս և էակքն ի հոսման և ի ծորման
գոյով՝ և դադարման հանդիպեալ և ոչ միում ։
Եւ յայտ է եթէ ոչ ստորանկանին ընդ գիտու-
թեամբ ։ քանզի և ի կամին զնոսա գիտել
փոփոխին ։ և ի զանազան ժամանակս զանա-
զանապէս ունին ղէականալն ։ և ոչ ոք կարէ
հասանիլ և գիտել զնոսա ։

Արդ

Արդ՝ զեւրդ իմաստասիրութիւն գիտութիւն
էակացն է, ուր էակքն՝ ի հոսմանս և ի ծորմանս
գողով անգիտելիք են :

Ի՞նչ ալ ազգ դարձեալ ասեն, եթէ զէ եղեցի
հասուն՝ պարտէ գիտողն պատկանիլ գիտել
լուսն : Ի՞նչ գիտող ասեն զանձն • իսկ գիտել
զենթակայ իրն :

Արդ՝ զէ եղեցի պատկանութիւն՝ այսինքն ըմ
բոն և կարող հասուն, պարտէ գիտելուսն
ոչ շարժիլ և ոչ զանազանաբար գոյ : Ապա թէ
շարժի գիտելն և փոփոխի, պարտէ և գի
տողն՝ այսինքն անձին՝ շարժակից և փոփո
խակից նմա լինիլ :

Ի՞նչ թերեւս ուրեք գիտելն սպիտակ լինիցի,
պարտէ և անձինն սպիտակ լինիլ :

Ի՞նչ թէ գիտելն ջուր, պարտէ և անձինն
ջուր լինիլ • զն գիտողէ նմանեալն զնմանն :

Այլ արդ՝ անձն ոչ լինի փոփոխակից գիտել
լուսն • և յայտէ թէ ոչ կարէ գիտել ըզ գի
տելն : Ապա ուրեմն իմաստասիրութիւն ոչ
կարող գոյ լինիլ գիտութիւն էակացն • վաս
զն ոչ ստորանկանին ընդ գիտութիւն էակքն :

Չայտոսիկ այնոքիկ :

Առորս ասեմք նախ և առաջին, եթէ իմաս
տասիրութիւն ոչ եթէ մասնականացն լինի որք
՝ ի ծորմանս և ի հոսմանս են, այլ յաղագս հո
սունքն լինի որք ոչ փոփոխին • այլ փշտ նոյն
պէս ունին զգոլն :

Երկրորդ՝ զե թեպէտ և ասեմք զմաստասիրու-
թիւն եթէ մասնականացն է, ոչ է թէ վասն
այնորիկ ոչ կարող գոյ դք հասանիլ ինչ և գի-
տել: Այլ գիտողն՝ այսինքն անձն՝ ոչ փոփո-
խակից լինի գիտելուն • այսինքն են ժակայ-
ուն:

Քանզի ըստ այսմ բանում՝ և ոչ եծայինն գի-
տացէ ինչ ՚ի գոյիցն • զե ոչ փոփոխակից լինի
գիտելեացն այլ միշտ նոյնպէս է և մնայ:

Եւ դարձեալ ըստ այդմ բանում՝ և ոչ բժիշկ
ըստ բնութեան առողջ գոլով՝ կարող եղնի
ճանաչել զցածս անցած բնութք: Այսինքն
յորժամ՝ ողջ գոյ՝ ոչ կարէ տրոհել զցածն •
այլ հարկաւորե հիւանդանալ՝ զն զհիւանդու-
թիւնն գիտացէ:

Իսկ բազում անգամ անձն յառաջ քան զփո-
փոխիլ իրացն գիտէ զնոսա: Որպէս և պղա-
տոն յայտ առնէ ասելովն, եթէ առաքինեացն
անձինք ոչ միայն ՚ի վերջոյ զգտն իրացն, այս
ինքն հետեիլ բնաւորեցան • այլ բազում ան-
գամ յառաջէն քան զնոսա և գիտեն:

Արդ այսորիկ ասպէս:

Երրորդ՝ ձեռնարկութիւն եղմանողացն զմաս-
տասիրութիւն: Եթէ՝ ամ գիտելն ընդ
զգայութեամբ ստորանկանին • որպէս և
պղատոն յայտ առնէ ասելովն՝ թէ արարիչն
տեսողութիւն և լսողութիւն շնորհեաց մեզ, զն ՚ի ձեռն
սոցա զմաստասիրական սեռն ուղղեցուք:

Արդ

Արդ՝ զայս առնելով խոստովանաբար ասեն,
եթէ ուրեք ցուցանեմք 'ի ձեռք բաժանմանէ
եթէ մասունք իմաստասիրութեանն ոչ կարող
գոն լինիլ մասունք իմաստասիրութե, յայտէ
եթէ ոչ և բոլորն ասեն՝ սյսինքն իմաստա-
սիրութիւն կարող գոյ բաղկանալ :

Ի՞նչ ասեն եթէ՝ ըստ ձեզ իմաստասիրութիւն
բաժանի 'ի տեսականն և 'ի գործականն :

Ի՞նչ դարձեալ տեսականն բաժանի 'ի բնա-
բանականն՝ և յուսումնականն՝ և յաճաբա-
նականն :

Արդ՝ եթէ կործանեմք զայսոսիկ զմասունս,
յայտէ եթէ ոչ կարող գոյ բաղկանալ իմաս-
տասիրութիւն :

Վասն զի մասանցն ոչ գոլով, և ոչ բոլորն
կարող գոյ բաղկանալ :

Ի՞նչ ասեն եթէ՝ ուսումնականն ոչ է մասն իմաս-
տասիրութեան . որպէս և պղատոն կարծէ :

Քսն զի և նա ոչ կարծէ զուսումնականն մասն
գոլ իմաստասիրութեան . այլ նախակրթու-
թիւնն ինչ . որպէս քերթողականն և ճարտա-
սանականն :

Ուստի և իվերայ իւրոյ համալսարանին մակա-
գրեաց , աներկրաչափն մի՛ ներսամըտեցէ :

Իսկ զբնաբանականէն ասեն եթէ՝ կործա-
նեցաք ըզնա 'ի ձեռն երկրորդ ձեռնարկութե .
այնչլով էալքն 'ի հոման և 'ի ծորմանեն .
և դադարման հանդիպին և ոչ ուրեք :

Իսկ

Իսկ զաճաքանականն եղծանեն այսպէս, եթէ
աճալինքն ընդ զգայու թիւնն երբէք ստորան-
կանին և ոչ ընդ գիտութեամբ : Ապա ուրեմն
և աճայինքն անգիտելիք են :

Արդ այսոքիկ այսպէս :

Առորս ասեմք եթէ՝ տակաւին յաղագս գոր-
ծականին ոչ ինչ ասացիք որ ընդ դիմաբաժանի
տեսականումն :

Յայտ է եթէ ոչ գամենայն իմաստասիրու-
թիւնն եղծիք . վասնզի և գործականն մասնէ
իմաստասիրութեան :

Որպէս և պղատոն յայտ տունէ ասելովն՝ թէ
իմաստասէր կոչեմ ես ոչ զյոգնագէտն՝ և ոչ
զայն որ կարող գոյ բազում ինչ աւուրէլի բե-
րան, այլ զայն՝ որ անարատ և անբիծ վարս
ստացեալ ունի յինքեան . որ է գործական
իմաստասիրութիւն :

Զայսոսիկ այսպէս :

Բայց եկեսցուք և պատասխանեսցուք յաղագս
ուսումնականին և բնաբանականին և աճարտ-
նականին :

Ի՞նչ յաղագս ուսումնականին ասեմք եթէ՝ ոչ
կարծէ զնա պղատոնն ոչ գոլ մասն իմաստասիրու-
թեան, եթէ ոչ ծայրագոյն իմաստասիրութեան .
այսինքն աճաբանականին . քանզի ծայրագունին
ոչ կարծէ զնա գոլ մասն :

Այլզի գիտէ զուսումնականն գոլ մասն իմաս-
տասիրութեան, յայտ առնէ մակացութիւն
զնա

զնա կոչելով :

Առդ՝ եթէ մակացութիւն է, յայտ է եթէ մասն է իմաստասիրութեան : Իսկ արիստոտէլ յայտնապէս զուսումնականն մասն իմաստասիրութեան կոչէ :

Ի՛նչ յաղագս բնաբանականին պատասխանատւեցաք • յեղծումն արկեալ զերկրորդն ևս ձեռնարկութիւն, որ ասէրն թէ՛ էակքն՝ ի հոման և ի ծորման են :

Իսկ յաղագս թծաբանականին ասեմք, զի թէ պէտ և անայինն անգիտելի է ըստ ինքեան, այլ սակայն տեսանելով զստեղծութեան և զարարածս նորա՝ և զբարեկարգապէս շարժումն ՝ ի, ի մըտածութիւն գամք ստեղծչին : Իսկ տնեւրեայթն յերեւելացն փութագոյնս ունի զճանաչելն :

Առդ՝ այսպէս յեղծումն արկեալ և զերրորդնոցա ձեռնարկութիւնն՝ զարդարեցուցուք զառաջնկայ տեսութիւնս :

Չորրորդ տարակուսութիւն հանդիպի ընդ գիմակացունաց իմաստասիրութեան այսպէս և ըստ այսմ օրինակի :

Իմաստասիրութիւն կամ գիտութիւն է՝ կամ ոչ է գիտութիւն :

Եթէ ոչ է գիտութիւն, ապա և ոչ արհեստ և ոչ մակացութիւն կարող գոյ գոլ :

Իսկ եթէ գիտութիւն է, կամ ընդհանուր է կամ մասնական :

Իսկ

Իսկ եթէ մասնական գոյ՝ յոռեգոյն գոյ քան զայլ արհեստս և զմակացութիւնս • քան զքերթողականն ասեմ և զճարտասանականն • քանզի նոքա ունին ընդհանուր բացորոշութիւնս : Իսկ եթէ յոռեք քան զայլ արհեստ, զեմրդ ասէք զնա արհեստ արհեստից և մակացութիւն մակացութեանց :

Իսկ եթէ ընդհանուր գիտութիւն է, ոչ կարէ գոյանալ ի միում անձին :

Վասն զի ընդհանուր գիտութիւն՝ ընդհանուր պատահումն է • Իսկ ընդհանուր պատահումն ոչ կարէ ի մասնական ենթակայութիւն գոյանալ : Վասն զի ընդհանուր սպիտակն ոչ կարէ ի ձեան բաղկանալ : Ապա թէ ոչ՝ ոչ կարէ ի բռում՝ կամ ի կաթնում գոյանալ : Արդ՝ եթէ իմաստասիրութիւն ընդհանուր գիտութիւն է ոչ կարէ ի մասնական ենթակայութեամբ գոյանալ • այսինքն ի սոկրատում կամ ի պլատոնում :

Այս տարակուսութիւն լուծանելով ասեմք թէ՛ իմաստասիրութիւն ընդհանուր գիտութիւն է • և ոչ եթէ վասն այսորիկ ոչ կարէ բաղկանալ զի ընդհանուր գիտութիւն է, քան զի այլ է ընդունակ ընդհանուր պատահման, և այլ ընդունակ ընդհանուր իմաստասիրութեան : Քանզի ընդունակ ընդհանուր պատահման՝ մարմին : Ի՞նչ ընդունակ ընդհանուր իմաստասիրութեան միտք :

Ի՞նչ թէպէտ մի մասն ո՛չ կարէ զընդհանուր պատահումն ընդունիլ, քանզի օրպէս ստացիք եթէ սոկրատէս ո՛չ կարէ զընդհանուր սպիտակն ընդունիլ. զի եթէ կարող գոյր սոկրատէս զընդհանուր սպիտակն ընդունիլ, ո՛չ կարող գոյր սպիտակն և յայլում ումեք երևիլ:

Լև յլ թերևս սոկրատէս մարմնով ո՛չ կարէ զընդհանուր սպիտակն ընդունիլ, սակայն մտք զբան ընդհանուր սպիտակին կարէ ընդունիլ. քանզի կարէ գիտել սոկրատէս եթէ ընդհանուր սպիտակն գոյն է արտադրող առաջինը ըստ այլում օրինակի պարտէ զայս ցուցանել. քանզի մարմին ո՛չ կարէ զհակառակսն սեռնաբար և ուռանց շփոթութեան ընդունիլ 'ի միում մասին և ըստ միում ժամանակի: Քանզի ո՛չ իսկ կարէ զսպիտակն և զսեռն սեռնաբար և աւանց շփոթութեան ընդունիլ ըստ միում մասին և ըստ միում ժամանակի:

Ի՞նչ պայցեալ ըստ միում մասին, վասնզի ըստ այլ և ըստ այլ մասին կարէ զհակառակսն ընդունիլ 'ի միում ժամանակի:

Ի՞նչ ըստ միում ժամանակի ասացեալ, վասնզի 'ի միում մասին կարողք գոյն հակառակքն սն շփոթաբար գոյանալ ըստ այլ և այլ ժամանակի: Ի՞նչ արդ' թէպէտ և մարմին ո՛չ կարէ զհակառակսն սեռնաբար և ուռանց շփոթութեան ընդունիլ 'ի միում մասին և ըստ միում ժա-

7

3

մա

8339-57

մանակի, սակայն միտք կարողք գոն 'ի միում
ժամանակի զընդհանուր հակառակացն բանս
ընդունիլ յինքեանս :

Քանզի կարճ է գիտել եթէ ընդհանուր
սպիտակն գոյն է արտադատող աչաց : Ի՞նչ թէ՛
ընդհանուր սեւան գոյն է բաղդատող աչաց :
Իսկ եթէ կարողք գոն միտքն օրք բնաճօրեցան
գոլ յանհատոն հանուր մարդոյ՝ զհակառակսն
սեւնաբար և անշփոթաբար ընդունիլ 'ի մի
ում ժամանակի, զարդ ոչ կարող գոյ զընդ-
հանուր զնմաստասիրութիւնն ընդունիլ որ է
գոյից գիտութիւն :

Ի՞նչ վասնզի կատարեալ վարդապետութիւն է
այն՝ որ ոչ միայն զընդդիմակաց տարակուսու-
թիւնս լուծանէ, այլ և զիւրն կարող գոյ հաս
տատել :

Ի՞նչ արդ՝ քանզի լուծաբ զառաջի եղեալս տա-
րակուսութիւն, բէր այսուհետեւ ցուցցուք
եթէ է իմաստասիրութիւն այսպէս և ըստ
այսմ օրինակի :

Իթէ է՞ ան, է և իմաստասիրութիւն :

Այլ արդ՝ է՞ ան. քանզի եպիկուրացեոցն է
ասել եթէ ոչ է ան :

Արդ՝ եթէ է՞ ան, է և նախախնամութիւն .
քանզի ոչ միայն ըստեղծանէ ան, այլ և խնամ
տանի սանղծաճածոյն :

Արդ՝ եթէ նախախնամութիւն է՞, է և իմաս
տութիւն . քանզի ոչ է թէ անբանաբար՝ այլ
իմաս

իմաստութեամբ նախախնամէ :

Ի՞նչ է թէ Բ իմաստութիւն, Բ և բաղձանք իմաստութեան :

Ի՞նչ է թէ բաղձանք իմաստութեան, և սիրելութիւն իմաստութեան :

Ի՞նչ է թէ սիրելութիւն իմաստութեան, ապա և իմաստասիրութիւն :

Քանզի ոչ այլ ինչ է սիրելութիւն իմաստութեան, եթէ ոչ իմաստասիրութիւն :

Ընդ այնոսիկ Հանդէս քշ և առջեկայ :

Պէտք Բ :

Ի թէպէտ և աճելորդ էր 'ի խնդիր անկանիլ յաղագս իմաստասիրութեան թէ Բ, այլ սակայն զճշմարտութեան որպէս նիզակակից 'ի կիր առեալք՝ զբանս այնոսիկ որք փորձեցան զգոյութիւն իմաստասիրութեան բառնալ՝ որպէս տկարս կործանեցաք Քանզի այնքիկ որոց կենցաղն հեռի է՝ որք են պիհոռնացիք, զիմ ինչ եղծանել կամելով՝ որ զմայր ապացուցին՝ այսինքն զիմաստասիրութեան 'ի ձեռն ապացուցի կամեցան եղծանել՝ որպէս թէ զիմաստասիրութիւն 'ի ձեռն իմաստասիրութեան եղծանել :

Առորս հանդիպի պղատոն ախտացեալ առաստ

անայցեալս նոցա ոչ գոլ հասունն :

Ասելով եթէ՝ զ' անոր ասէք ոչ գոլ հասունն :
որպէս հասեալք եթէ որպէս ոչ հասեալք :
Ի՞նչ եթէ որպէս հասեալք, յայտէ թէ հասիք
և է՝ հասունն :

Իսկ եթէ որպէս ոչ հասեալք, ո՞վ հաճատես
յէ ձեզ յասելդ զայդ ոչ հասելոյդ և ոչ գի
տելոյդ :

Բայց և արիտատէլ յիւրում յումնն յորդորա
կանում յորում յորդորէ զհամբալս յիմաստա
սիրութիւն՝ ասէ այսպէս :

Թէպէտ և ոչ է իմաստասիրելի, իմաստա
սիրելի է : Ի՞նչ եթէ իմաստասիրելի, իմաստա
սիրելի է : Ապա ամ իրօք իմաստասիրելի է :
Այսինքն՝ թէպէտ և ասէ որ ոչ գոլ զիմաստա
սիրութիւն, ապացուցի պէտս ունի որով բառ
նայ զիմաստասիրութիւն : Իսկ եթէ ապացուցի
պէտս ունի, յայտէ թէ իմաստասիրելի է :
Քանզի մայր ապացուցի իմաստասիրութիւնն է :
Ի՞նչ եթէ ասէ որ գոլ զիմաստասիրութիւն,
դարձեալ իմաստասիրէ • զի ապացուցի պէտս
նանայ :

Ապա ուրեմն ամ իրօք իմաստասիրութիւն է •
որ բառնայ զնա՝ և որ ոչն բառնայ : Քանզի
իւրաքանչիւր որ ինոցանէ ապացուցի պէտս ու
նի որովք հաճատարիմք լինին ասացեալքն :

Իսկ եթէ ապացուցի պէտս ունի, յայտէ եթէ
իմաստասիրէ • քանզի մայր ապացուցի որպէս
և

և առաջաք իմաստասիրութիւնն է :

Արդ՝ իբաց թողեալք ղեթէէն, խնդրեսցուք թէ զի՞նչէ իմաստասիրութիւն և ո՞ր պիտի ինչ է :

Ի՞նչ պարտէ գիտել եթէ՞ իմաստասիրութիւն որպէս մի ինչէ որպէս բոլոր պահանջելով : Ի՞նչ բաղմանցեալ գոյ որպէս զանազան մասունս ունեւոյ :

Ապա որպէս մի ինչ գոյ զնա սահմանեացուք, իսկ որպէս բազմանցեալ բաժանեացուք :

Քանզի անտեղի է այլոց արհեստից սահմանաւ և բաժանել, իսկ իմաստասիրութեան ոչ սահմանաւ տալ և ոչ բաժանել յորմէ ամ արհեստք յառաջ գան :

Ի՞նչ պարտէ գիտել, եթէ զսահման և զբաժանումն յիշէ պղատուն :

Զսահման՝ ի փետրոսում տրամաբանութեան ասելով, թէ ով մանուկ դու, մի՛ է սկիզբն գեղեցկաբար խորհելոյ • այսինքն գիտել յաղագս ո՞ր է մտածութիւնն : Ապա թէ ոչ հարկ է յամեն վրիպիլ :

Այսինքն՝ եթէ կամի որ յաղագս իրի ուրուք ճշմարտաբար խորհիլ և մտածել, պարտէ նախ գիտել զնորին իրի բնութիւնն • քի զսահմանն :

Քանզի որ ոչն գիտէ ըզ սահմանն, վրիպի յայնցանեաց ամենեցունց որք հետեւիլն բնաւորեցան նորին իրի :

Ո՛րդոն, եթէ որ կամիցի գիտել զ՛նչէ բժշկու-
թիւն • եթէ ոչ տալի գիտիցէ դժու թի
բժշկութեանն եթէ յաղագս մարդկային
մարմնոյ լինի • այլ կարծեացէ զ՛նա յաղագս
փայտի լինի • զինչ բանս զոր և տաէ յաղագս
բժշկութեան ընդունին տաէ :

Իսկ զբաժանումն յիշէ՛ ի սփեւտրաց տրամու-
բանութեանն առ լով, թէ ըստ բաժանողա-
կան հարցոյ ոչ ինչ պանծացի փախչել :

Քանզի և ոչ ինչ փախչի՝ ի բաժանմանէ :

Քանզի յորժամ տեսնք եթէ ի կենդանեացն
ոմանք բռնակաւք են և ոմանք անբանք, ոչ
ինչէ որ առանցւոյն է :

Քանզի ոչ գոյ կենդանի որ ոչէ բանական
կամ անբան :

Եւ դարձեալ նոյնինքն ի նորին տրամաբանութեան
յաղագս բաժանման առէ, զոյտօրիկ տեսն՝ զբա-
ժանումն պարզեւեռ մեզ ի ձեռն պախիթեայ
երևելալիսն հրոյ :

Եւ պնդու է գիտել եթէ՛ որք առաւել լաբա-
նեն՝ առնն թէ պախիթեւս գողացաւ երբեմն
յածոցն հուր՝ և շնորհեաց մարդկան • որ է
այլաբանութիւն : Քանզի նախ և առաջին
պախիթեւս եգիտ ըզբաժանողական հարս •
քանզի բաժանողական հարսն համեմատի հրոյ •
և վառն այսօրիկ տեսն զնմանն շնորհել հուր
մարդկան :

Եւ զ՛ բաժանողականն համեմատի հրոյ՝ առ-
տնւստ

տուտ է յատ • դորօրինակ հուր տրոհէ 'ի մի մեանց ըզ հոմասեռն և զայլասեռն :

Եւ զհոմասեռն՝ որպէս զհրահալելին • այսինքն զարծաթ և զդոկի և զանագ և զպղղենձ և զկապար : Քանզի այսոքիկ հոմասեռք են • վասն զի սեռ ունին զհրահալելին և հրով տրոհին 'ի միմեանց :

Նաև հրով իսկ տրոհի արծաթ յոսկոյ՝ և կապար 'ի պղնձոյ :

Իսկ զայլասեռն որդոն՝ յորժամ 'ի ձեռն հրոյ անմբ տրոհել զժանկն յարծաթոյ և 'ի պղնձոյ : Այսպէս և բաժանական համեմատիլ բնաւորեցաւ հրոյ, 'ի տրոհելն ըզ հոմասեռն և զայլասեռն :

Եւ զհոմասեռն՝ որդոն, յորժամ անմբ եթէ 'ի կենդանեաց՝ ոմանք բանականք են և ոմանք անբանք • որք են հոմասեռք • վասն զի հաւարակ սեռ ունին զկենդանին :

Իսկ զայլասեռն՝ որպէս յորժամ 'ի ձեռն բաժանման բաժանեալ տրոհեմք զԺ թիւ 'ի քերականութենէն որք եկ այլասեռք :

Քանզի քերականութիւն ընդհանուր արհեստիւ է որ ընդ որականութեամբ :

Իսկ Ժ թիւ ընդ թուականութեամբ՝ որք ընդ քանականութեամբ :

Աոր այսոքիկ այսպէս գոյով, եկեսցուք և սահմանեսցուք զհոմաստարութիւն, և բաժանուին նմա արասցուք : Իսկ պարտէ քննել եթէ

զոր

զոր պարտէ առաջին դասել՝ զսահմանէն
եթէ զբաժանելն :

Ի՞նչ պարտէ գիտել եթէ՝ պարտէ նախ սահմանել՝ և ապա բաժանել վեցսոր պատճառանոց :
Քոնզի սահմանն վերաբերի միակի՝ իսկ բաժանումն բազմութեան :

Արդ՝ որպէս միակն յառաջէ քան զբազմութիւնն՝ նոյն օրինակ և սահմանն համեմատելով միակի յառաջէ քան զբաժանումն որ համեմատի բազմութեան :

Ի՞նչ զսահմանն համեմատի միակի՝ և բաժանումն բազմութեան՝ աստիճատէ յայտ :

Չ որ օրինակ միակն մի ինչէ և մի բնութիւն, նոյնպէս և սահմանն զբազմումն մի ինչ առնէ, և մի բնութիւն բացակատարէ :

Քոնզի մարդ՝ կենդանի բանա՞նոր մահկանացու՞ մըտաց և հանճարոյ ընդունակ՝ մի բնութիւն բացակատարէ զընդհանուր զմարդն :

Իսկ բաժանումն ընդ դէմ նորին զմինն՝ ի բազումն տրամատէ և յանբաճս :

Քոնզի սունու զգոյացութիւն և բաժանէ՝ ի մարմին և յանմարմին :

Ի՞նչ ըզմարմինն ի ներբուռականն և յանբուռականն : Նմանապէս և զայլնն որ ի կարգի :

Արդ՝ եկեացուք և սահմանեցուք զմաստաւորութիւն : Այլ վասն զի որպէս ոչէ կարողութիւն հիւսել զհետևաբանութիւն՝ եթէ ոչ նախ ուսանիմք զի՞նչէ հետևաբանութիւն և

և ուստի՞ եղանի : Այսպէս և սահմանէ՛լ ան-
հնար է, եթէ՛ հշնախ առողջն ուսանիմք եթէ
զինչէ՛ սահման :

Արդ զայս գիտելով, զգլուխս ոմանս [Թոճով
թ արտադրեսցուք :

Առաջինն՝ յորում ասեմք զինչէ՛ սահման :
Երկրորդն՝ յորում ասեմք [Թէ՛ ի՛նչ զանազանի
սահման 'ի սահմանադրութենէ՛ և 'ի արտադրա-
կան սահմանէ :

Երրորդ՝ եթէ՛ ուստի՞ ստի սահման :

Չորրորդ՝ եթէ՛ ուստի՞ առնու սահման :

Հինգ երրորդն՝ յորում ասեմք եթէ՛ ո՞ր է կա-
տարեալ սահման՝ և ո՞ր անկատար :

Ի՛նչ զինչէ՛ յառութիւն և զինչ առողջութիւն
սահմանի :

Վեցերորդն՝ յորում ասեմք [Թէ՛ քանի՞ են
սահմանք իմաստասիրութեան :

Իօթներորդն՝ յորում ասեմք [Թէ՛ վաճանք
այս քան են սահմանք իմաստասիրութեան՝ և
հշնո՞ւադք և հշ յովովք : Ութ երրորդն՝ յո-
րում ասեմք զկարգս նոցա :

Իննեւերորդն՝ յորում ասեմք [Թէ՛ ճիշտ գը
տակք սահմանացս այսոցիկ :

Պրակ Դ :

կեսցուք յառաջին գլուխն թէ
զե՛նչէ սահմանն :

Սահմանէ բան կարեաւոր՝ յայտնիչ բնութեան
խնայից իրի :

Այլ վասն զի որպէս հանդերձեալ եմք ուսա
նիլ՝ ամ սահման բնաւորեցաւ իսեռ և ի
բաղկացուցիչ զանազանութեանց լինիլ :

Առաջուք եթէ մը բառ առաջիկայ սահմանիս
համեմատի սեռի, և ճշ.ք են այնոքիկ որք բաղ
կացուցչաց զանազանութեանց :

Այլ զի հաճատեմ մեզ վարդապետութիւնս
եղնի, յօրինակ առնումք զսահման մարդոյ :
Ի՞նչպիսիք գիտե՛լ եթէ՝ մարդ է կենդանի
բանաւոր մահկանացու՝ մտաց և հանճարոյ
ընդունակ :

Արդ՝ անձ աստուծոյ կենդանին փոխանակ սե
ռի առաւ :

Քսնզի հասարակ է և ըստ բազմաց բերի .
ըստ մարդոյ և ըստ շան և ըստ ձիոյ և ըստ այլոց
այլոյսեաց :

Իսկ այլքն ի բառից փոխանակ բաղկացուցչաց
զանազանութեանց յարստոյեալք գոն :

Արդ՝ այսպէս և յառաջակայումք սահմանում,
բան

Քան՝ փոխանակ սեռի առաւ • քան զհաւա-
սար է և ըստ բազմաց բերի • քան զի բերի ըստ
ներտրամտող րկնին • և ըստ յառաջ բերականին •
Իսկ այլքն ՚ի բառից՝ փոխանակ բազկացուցչաց
զանազանութեանց յարաւոյեալք գոն •
Արդ՝ եկեացուք և պատմեացուք զսահմանդ սահ-
մանի •

Ի՛նչ պարտ է գիտել, զի Քան սասց յազատ ոյր-
շէլոյ զանունն • քան զի և անունն սահմանէ զբը-
նութիւն ենթակայի • որդոն մարդ •

Ի՛նչ զոր տահման ՚ի ձեռն բազմաց բառ իցն առնէ,
զայն՝ անունն ՚ի ձեռն միոյ բառի •

Ուստի և հարկատահմանին • քան զի առեն թէ
անունն է տահման կարճաւօտ • Իսկ տահման է
անունն ծաւալեալ •

Արդ՝ զորոշիցի անունն՝ վասն պարտիկ կոչե-
ցաւ Քան • Ի՛նչ արդարեւ զոր ինչ առնէ անունն՝
առնէ բան •

Ի՛նչ քան զի անունն և տահման զբնութիւն ենթա-
կայ իրի յայտնեն, վասն էր իմացոն զսահման •
Ի՛նչ արդ առեմք՝ վասն գիտելոյ մեզ զբազկացու-
ցիչ զանազանութիւնն • այսինքն բազկացու-
ցանօղ մեզ զենթակայ իրն •

Քան զի առեմք մարդ միայն, և ոչ գիտեմք
զբազկացուցիչ զանազանութիւնն •

Իսկ եթէ առեմք մարդ կենդանի բանաւոր
մահկանացու՝ մտաց և մակացութեոն ընդու-
նակ, գիտեմք զբազկացուցիչ զանազանութիւնն •

Իսկ

Իսկ հաճառօր տառցաւ վասն ձկտեցե լոցն բանից
որք կոչին ճառք :

Որպէս յաղագոս պատկի : կամ որպէս պատմու-
կան բան : Բանդե և նոքա բանք տաին, այլ ոչ
են համառօտ :

Իսկ յապնէ բնութեան էնեակայ ելլ տառցաւ :

կամ վասն տառցե լոց բառցադանչանց . ճրգոն՝
ծառեր գրեղ : Ի՞նչ եթէ՝ մի՛ ինչ յոյժ :

Բանդե այսպիկ բանք տաին և համառօտ : այլ
ոչ յայտնեն գելու թիւն ենթակայ իրի :

Ի՞նչ կամ զ՞ տառագրութեանց . բանդե և նոքա
ոչ եթէ գրեալ ենթակայ իրին յայտնեն, այլ
զգարագայս բնութեն և զբառայնճմանն հետևա-
ցեալ : Որպոս մարդ է ուղորդագնաց՝ ծիծաղա-
կան՝ լայնեզունդն :

Բանդե այսպիկ զգարագայնն բնութեան յայտ-
նեն և ոչ գրեալ թիւն :

Արդ՝ զայստիկ առաջին գլուխն :

Ենեացուք յերկրորդ գլուխն և տառցուք՝
զե՛նչ զանագանի սահման՝ ի տառագրութեան :

Ի՞նչ պարտ է գիտել եթէ՝ զանագանի սահման
՝ ի տառագրութեան այստ : Լուսնոյ տահման

՝ ի գոյացականաց ձայնիցն առնու, և զգոյացու-
թիւն և զբնութիւն ենթակայ իրին յայտնէ :

Որպէս մարդ՝ կենդանի բանաւոր մահկանա-
ցու մտաց և հանճարոյ ընդունակ :

Իսկ տառագրութիւն ՝ ի պատահմանն առնու՝
և ըզ պարագայս ենթակայ իրին յայտնէ :

Որդոն՝ մարդ ուղորդադնաց ծիծաղական
լայն եղունդն :

Ի՞նչ վասն զի ասացաք եթէ սահման 'ի գոյացողու-
կան քառիցն առնու, իսկ ստորադրական 'ի
պատահմանց • ուսցուք զի՞նչ է գոյացողականն և
զի՞նչ պատահականն :

Ի՞նչ պարտէ գիտել՝ եթէ գոյացողականն մինչ է՝
որ առ ընթեր գալով գոյացուցանէ, իսկ ոչ
գոլով ապրկանէ • որպէս բանականն :

Քանզի սա առ ընթեր գոլով գոյացուցանէ
զմարդն • իսկ ոչ գալով ապրկանէ :

Իսկ պատահումն է որ առ ընթեր գալով ոչ գոյա-
ցուցանէ, և բառնալովն ոչ ապրկանէ :

որպէս սպիտակն : Քանզի սպիտակն առ ընթեր
գոլով ոչ գոյացուցանէ, և բառնալովն ոչ ա-
պրկանէ :

Արդ՝ զպատրիկ ասացեալք :

Իկեցուք և աստացուք եթէ զի՞նչ զանազանի
սահման 'ի սահմանադրութենէ :

Ի՞նչ պարտէ գիտել՝ եթէ որպէս մարդ և կեն-
դանի՝ հանուրք և մասնականաւ զանազանին 'ի
միմեանց • վասն զի մարդ մասնականագոյն է
քան զկենդանին • իսկ կենդանին հանրականաւ
գոյն է քան զմարդ :

Քանզի որ ինչ մարդ՝ նոյն և կենդանի • վասն
զի առեւոյն մարդ կենդանի • բայց ոչ որ ինչ
կենդանի՝ նոյն և մարդ • քանզի ոչ ամ կեն-
դանի մարդ է • վասն զի ոչ միայն մարդ է կեն-
դան

դանի, այլ և ձի՝ և շուն:

Սյեպէս և սահման և սահմանադրութի՝ ընդ հա-
նուրբն և մասնականաճն գանադանին՝ ի միմեանց:
Քանզի սահման մասնականագոյն, և սահմանա-
դրութիւն հանրականագոյն: Քանզի որ ինչ
սահման է՝ նոսկ սահմանադրութիւն:

Իսկ ոչ որ ինչ սահմանադրութիւն է՝ նա և
սահման է: Քանզի սահմանադրութիւն ոչ
միայն զսահման նշանակէ, այսինքն զհամառօտ
բան զյայտնիչ բնութեան եւ թակաց իբրն.
այլ և զսահմանադրութիւնս վայրից և գիւղից
և աւաւրաւոյ ըստ տրիստոտէ լի: Ի՞նչ զայն՝ յորս
վերլուծանի առաջարկութիւնն:

Քանզի ստէ տրիստոտէ լի է թէ սահման արդա-
րութիւն կոչն յորս վերլուծանի առաջարկու-
թիւնն: Սրգոն՝ սոկրատէս ճեմի՝, առաջար-
կութիւնն սա: Ի՞նչ վերլուծանի՝ ի սոկրատէսն
և ի ճեմին:

Ի՞նչ իւրաքանչիւրոք՝ ի սոցանէ որպէս ստէ տ-
րիստոտէ լիս սահմանադրութիւն կոչն. այսինքն
և սոկրատէսն և ճեմին:

Արդ՝ որպէս ասացաք՝ ըստ հանրագունին և
ըստ մասնականին ի միմեանց սահման և սահ-
մանադրութիւն զանադունին:

Բայց բազում անգամ և սահման սահմանա-
դրութիւն կոչեն ընդհանրական անոճան սխտոս
նայեալք: Սրպէս բազում անգամ և զմարդ-
տեաւսն անճամբ կենդանի կոչեմք:

Արդ՝

Արդ՝ ուսեալք եթէ զինչ զանազանի սահման
'ի սահմանադրութենէ :

Եկեացուք և ստացուք՝ զինչ զանազանի սահման՝
ստորագրական սահմանի :

Ի՞նչ պարտէ գիտել եթէ՝ զանազանի սահման՝
ստորագրական սահմանի այսու, վասն զի սահման
միայնատեսակ է և 'ի գոյացողականաց ձայնիցն
առեալ լինի միայն • որդոն՝ մարդ է կենդանի
բանաւոր մահկանացու՝ մտաց և հանճարոյ ըն-
դունակ : Իսկ ստորագրական սահման խառնակ է •
քանզի՝ առեալ է 'ի գոյացողականաց և 'ի պա-
տահմանց : Ի՞նչ որպէս զի ասիցէ որ 'ի սահմանէ
և 'ի ստորագրականէ բաղկացեալ :

Ո՞րդոն, որպէս յորժամ ասեմք թէ մարդ է
կենդանի բանաւոր մահկանացու՝ մտաց և մահա-
ցութեան ընդունակ, ուղորդագնաց լայն
եղունգն :

Ի՞նչ պարտէ գիտել եթէ՝ առ 'ի լինիլ սահմանի՝
պարտէ զամբառն գոյացողականս գոյ :

Ո՞րդոն, մարդ է կենդանի բանաւոր մահկա-
նացու՝ մտաց և հանճարոյ ընդունակ :

Իսկ առ 'ի լինիլ ըստորագրական սահմանի՝
բաւական է և մի բառ յեզումն ընդունիլ՝
զպատահումն յայտնելով : Ո՞րդոն, մարդ է
կենդանի բանաւոր մահկանացու՝ մտաց և մա-
հացութեան ընդունակ՝ ուղորդագնաց :

Ի՞նչ որպէս առ 'ի լինիլ յորմարումն քնարի՝
պարտէ զաղնն զամբարէյարմարս գոյ :

Իսկ

Իսկ առ 'ի լինիլ անյարմարութեան՝ բաժա-
կան է և մի աղի փոխոխեալ :

Դարձեալ առ 'ի լինիլ առողջութեան՝ պարտ է
գոյ չափանորութիւն ամ խառնուածոցն, և
ըտ բնութեան շարադրութիւն մասնականցն :
Իսկ առ 'ի լինիլ հիւանդութեան՝ բաժական է
և մի խառնուած փոխոխեալ, և մի մասնիկ ոչ
գոյով ըստ բնութեանն : Ըտ նմին օրինակի
առ 'ի լինիլ սահման՝ պարտ է զամենայն
բաւան որպէս առացար գոյացողականս գոյ :
Իսկ առ 'ի լինիլ ստորադրական սահման՝
բաժական է և մի միայն բառ յեղափոխիլ :
Ի՛նչպէս որպէս :

Բայց տարակուսին ոմանք յառաջն գլուխն
ասելով, եթէ՛ յետին տրարիք՝ սահմանի
սահման բացատրելով : Բանզի պահանջեմք 'ի
ձէնց և սահմանի սահման • և այնմ սահմանի
սյլ սահման :

Ի՛նչպէս որպէս մինչև յանբաժն արտաբերին, և
ն • ևս գիտապաշտութե զինչէ սահման :

Ի՛նչպէս որպէս սահման սահմանեցաք • այլ որպէս
սահմանել • այսինքն որպէս ենթակայ իր :
Առորտ ասել է թէ՛ ոչ նուազ մնայ տարա-
կուտութիւն • բանզի ասեմք ցձեզ՝ թէ և
այնմ սահմանի բացատրեցէք սահմանն որպէս
սահմանելոյ • և դարձեալ միւս սահմանին
բացատրեցէք սահմանն որպէս սահմանելոյ •

որ նմանապէս և այս յանձուէն արտաբերի :

Արդ՝ այսպէս պարտէ տալ թէ զոր օրինակ
չափոցն և թուոցն են, ոմանք որ ինքնաչափք և
ինքնաթիւք են, և նոյնք այլաթիւք և այլաչափք
են : Ի՞նչ ինքնաթիւք և ինքնաչափք ըստ եղակա-
նացն որ 'ի նմա : Քանզի Թ ինքն զենքն թուէ
ըստ եղականոցն որ 'ի նմա : Բայց թէ ճիշդ
այլաթիւ, և դուստն և զերեսուն :

Ջ. քսան ըստ երկուց • և զերեսուն ըստ երից :
Ըստ նմին օրինակի և սահման՝ և ինքնատահման
և այլատահման : Ի՞նչ այլատահման՝ վասն զի նոյն
և զայլս սահմանէ : Իսկ ինքնատահման՝ վասն զի
և զենքն ընդ այլս սահմանէ :

Ի՞նչ զոր օրինակ՝ մարդ սահմանելով զմարդ տալ
թէ՝ մարդ է կենդանի քանաւոր մահկանացու-
մտոց և մահապարտեան ընդունակ, ոչ միայն
զեմ մարդ սահմանէ, այլ և զենքն • վասն զի և
ինքն սահմանի :

Բայց տարակուսին ոմանք և առ երկրորդ գլուխն
ասելով թէ՝ մինչ գոյացու թիւն պատճառականա-
գոյն է քան զպատահումն, և առեալ է 'ի գոյա-
ցութեանցն սահման, իսկ ստորագրութիւն 'ի
պատահմանց : Վասն թէր ասեմք ստորագրական
սահման, զյուսին նախագրութիւն • և ոչ ասեմք
սահման ստորագրական :

Ի՞նչ պատասխանեն ոմանք ասելով եթէ՝ վասն
զի քերթօղն կիսէ շատ հոգեւոր • զյուսին նա-
խագրութիւն յաղթէ 'ի շարագրութեանունց
Ե 5 յուէ

յոռէգոյնն լաւագունին • զի յոռէգոյնն է
լաւագոյն :

Քանզի կիսէշ ասեմք զջորի, զյոռէգոյնն անոճա
նելով • և ոչ կիսածի :

Ասան այսորիկ և ստորադրական սահման ասեմք,
զյոռէգոյնն նախագասելով : Ջայտոսիկ նոքա :
Բայց ասել է թէ թէպէտ և հիւանդական է
պատասխանատուիդ, բայց սակայն ոչ բարեղք
տարակուսեցին ողք տարակուսեցինն :

Նախ և առաջին, քանզի ոչ ոք ՚ի հնոց վարդա-
պետացն ստաց եթէ սահման ստորադրական
պարտէ ասել և ոչ ստորադրական սահման :
Իսկ երկրորդն, թէպէտ ստորադրական սահ-
ման ասեմք՝ թէպէտ սահման ստորադրական,
ոչ ինչ եղծանի նշանակելն • քանզի ասէ արիս
տոտէլ եթէ անոճանք և բայք փոխադրելով
զնոյն նշանակեն :

Ասանզի և զնոյն իսկ նշանակեն եթէ ոք ա-
սիցէ՝ սոկրատէս ճեմի, և թէ՝ ճեմի՝ սոկրատէս :

Ըստ այսոսի չափերի չ և Առաջիկայ :

Պիտի • Դ :

կիզքն արասցուք և երրորդ գլխոյն որ ա-
սէր թէ ուստի՞ ասի սահման :

Ի՞նչ պարտէ գիտել թէ սահման ասի ՚ի փոխա-
բերուէ գիւղից՝ և ագարակոյին սահմանաց •
Քան

Քան զի և առաջինքն յերկաքանչէւրոց
անչափութեն է փախչելով , յառաւելա-
ստացութենէ և 'ի պակասատացութենէ ,
դտին զսահմանադրութիւն • զի յիւրայնոցն վայ
եւեցեն' և յայլոցն փախիցեն :

Արդ' նոյնպէս և սահման պարտաւսմանելով
զենթակայ իրն' որոշէ զնա յայլոցն :

Որպէս և սահման մարդոյ • որդոն , կենդանի
բանաւոր մահկանացու' մտաց և մակացութե-
րնդունակ :

Արդ ասելով կենդանի , զատոյց յայնց' որք
ծչ են կենդանիք • այսինքն յանկենդանեացն
և յանշնչոցն : Իսկ ասելովն բանական , որոշեաց
յանբանիցն : Իսկ մահկանացուն' յանմահիցն :
Իսկ մտաց և մակացութեան ընդունակ ասելով'
որոշեաց զնա յաներեւութից մահկանացունաց
արարածոց • որք և յաւիտաւարտուիք անոճու-
նին • որք բնութեամբ ունին զգիտութիւն և ծչ
ուսանելով • քան զի միայն մարդ բնաւորեցաւ
ընդունիլ ըստ ազգողականին զգիտութիւն :
Եւ պարտէ գիտել , զի 'ի սահմանս հակակիրք
միմեանց լինին բառք և իրք :

Քանզի յորժամ սահմանն առաւելու բառիւք ,
նուազին իրք : Որդոն , մարդ է կենդանի
բանաւոր մահկանացու մտաց և հանճարոյ ըն-
դունակ և քերթօղ :

Քանզի և քերթօղն յաւելուին եղեալ 'ի սահ-
մանին' նուազեցոյց զիրան : Վասնզի քերթ-
թօղն

Թօղոյն միայն սահմանեաց և հչ զամ մարդ •
քանզի ոչ ամ մարդ քերթօղ :

Ահա առաւելուն բառքդ՝ և նընաղու թիւն
եղև իրացդ : Իսկ յորժամ նոճաղին քառքդ՝
առաւելուն իրք :

Սրդոյ, մարդ է կենդանի բանաւոր :

Ահա նոճաղին բառքդ՝ և յաւելուն իրք :

Լասն զի ոչ միայն մարդ է կենդանի բանաւոր,
այլ և հրեշտակք և դևք :

Եւ որպէս ստէ ոլոմցիադ որոս փիլիսոփոս է թէ՝
սքանչելի իմն հարաւ եղիւ բնութիւն • նոճա
ղու թիւն հարստացեալ՝ և հարստութիւն կեղ
ծաւորեալ զնոճաղութեանցն :

Իսկ եթէ ոք տարակուսեցի առ լո՛ւ թէ
դիմրդ առացիք եթէ յորժամ առաւելու սահ
մանն բառիւք՝ նճաղի իրօք :

Քանզի ահա ասեմք մարդ է կենդանի բանաւոր
մահկանացու մահանալո՛ւ մտայ և մեկտցու թեան
ընդունակ, առաւելաւ բառիւք և ոչ պակասե
ցաւ իրօք • քանզի զամ մարդ պարունակեաց :

Ասեմք եթէ՝ յաւելեալ բառդ ոչ ինչ առա
ւել նշանակեաց • քանզի նոյն է մահկանացուն
և մահանալոյն • զի մահանալոյն յաւելո՛ւած
բայի է և ոչ աւելան • քանզի սահման անոճամբ
ճանաչի և ոչ բայիւ : Զայսուփի և երբորդ
գլուխն : Բայց եկեսցուք և ի չորրորդ գլուխն
և աստացուք թէ ուստի՞ աւելու սահման :

Եւ պարտէ գիտել թէ սահմանք կամ յեն
թա

Թակայ է առնուն, և կամ 'ի կատարմանն է :
Ի՞նչ կամ յերկոցունց • այսինքն յենթակայ է և
'ի կատարմանէ :

Բայց նախ ասացուք զի նչէ ենթակայ և զի նչ
կատարումն : Ինթակայ է ըստ որում լինի և
ըստ որում ազդէ • եթէ արհեստ' եթէ մակա-
ցութիւն : Իսկ կատարումն է ըստ որում կա-
տարէ և կերպարանէ • ըստ որում զամ ինչ առնէ :
Որքոն հիւսնութեան ենթակայ է փայտ • զի
վասն փայտի գոյանոյ հիւսնութիւն :

Իսկ կատարումն ունի աթոռ առնել' և տաճար
շինել : Ի՞նչ դարձեալ' աստեղաբաշխութիւն
ենթակայ ունի զերկնային մարմինն :

Իսկ կատարումն ոչ եթէ զառնելն նման նմա,
այլ գիտել զշարժումն նորա :

Նոյնպէս և իմաստասիրութիւն ունի ենթակայ'
ունի և կատարումն : Ինթակայ զամ գոյս :

Իսկ կատարումն զգիտութիւնն նոցին :

Այսինքն գիտել զնորո' և նոքումք, նմանիլ այ •
քանզի իմաստասէրն նման է այ :

Որպէս յայտնէ պիւթիա հարցուկ' ասելով
ցլեգիարգէս օրէնագիր և փիլիսոփայ • վա
զն առաջինք յիմաստասիրացն օրէնագիրք էին :

Արդ' եկիր ո՞վ լեգիարգէս յիմ' ձենձերսլեր
տաճարս • յերկբայս գոմ' զի՞նչ զքեզ առ ա-
սացից • Թո՛ճ' եթէ մարդ :

Բայց տակայն Թճ առ ասացից զքեզ ո՞վ լեգիար-
գէս : Չայս ասելով' ոչ եթէ ոչ գիտէր զինչ պար-
տէր

տէր կոչել զնա, այլ զի ցուցցէ կէսրդ տկից զայ
բնութիւնն և զիմաստասիրին :

Ուստի և 'ի վերայ ածէ, այլ տակայն թէ Թ
առ ստացից զքեզ ոյլ լիւ գիտրգէ :

Ի՞նչ զ'ի կատարեալ իմաստասէրն 'նման է Ե'
առաջնաւոր յայտ, զի նոքիմք կերպարանի'
որովք և Թ :

Քսնդի որպէս Թ կերպարանի բարեաւն և
և գիտնականաւն և կարելեաւն :

Որքերթութիւնն յայտ աւնէ. վասն բարեւոյն'
թէ Թք տուիչք բարեւոյ են :

Իսկ գիտնականաւն' թէ Թք զամ ինչ գիտէն
Իսկ կարելեաւն' թէ Թք զամ ինչ կարեն

աւնել : Ըստ նմին օրինակի և կատարեալ
փիլիսոփայն երեքուքք այսոքիւք կերպարանի .

բարեաւն առեմ և գիտնականաւն և կարելեաւն :

Ի՞նչ բարեաւն' թէ որպէս Թ խնամ տանի
Թմոն, նոյնպէս և իմաստասէրն խնամ տանի
սնկատուր ոգւոց 'ի կատարեալ գիտութիւն

առեւով զնոսա :

Իսկ գիտնականաւն' թէ ոք Թք զամ ինչ գիտէ,
ինչ գիտէ, նոյնպէս և կատարեալ իմաստասէրն

զամ ինչ խոստանայ գիտել, և գիտէ զօգտա
կարսն :

Իսկ կարելեաւն' թէ որպէս Թ զամ
ինչ կարէ զպատշաճագոյնսն և կամի', նոյնպէս
և կատարեալ իմաստասէրն որչափ ինչ կարող

գոյ քստ կարելոյն' և կամի' :

Ի՞նչ ոչ բէք կամի զոր ոչն կարէ : Այլ աւ
կայն

կայն ի վերայ Եւ անդրադարձի • քանզի որչափ
ինչ կամի՝ և կարող գոյ • և որչափ ինչ կարող
գոյ՝ և կամի :

Իսկ 'ի վերայ իմաստասիրի ոչ անդրադարձի •
քանզի որչափ ինչ կարող գոյ՝ և կամի • այլ ոչ
որչափ ինչ կամի՝ կարող գոյ •

Քանզի թէ կամի մաստամբն հպիլ 'ի կորն
թաղուն երկնից, ոչ գոյ կարող :

Վասնորոյ պատասխանեն ոմանք ասելով՝ եթէ
դիմորդ ասացիք զմաստասէրն կարելեա՞ն կեր
պարանն նմանիլ Եւ, որովհետեւ անդրադարձի
ի վերայ Եւ, իսկ 'ի վերայ փիլեոսփայի ոչ՝ որ
պէս ասացիք :

Վասնորոյ ասեմք եթէ՝ այլ կատարեալ իմաստա
սէրն կամի՝ ոչ տենչալ անհասուն լեացն • վ
ղ և 'ի տոկոսինս մեծ կարօտութի է տենչա
նացն անլեութիւն :

Բայց պարտ է գիտել և յառաջելով ցուցանել
եթէ այլ ազգ է առ յայ բարին և գիտնականն
և կարելն • և այլ ազգ առ իմաստասիրին :

Բայց այժմ պարտ է գիտել եթէ՝ սահմանք
յենթակայէ առնուն՝ կամ 'ի կատարմանէ •
կամ յերկոցունց • ոյսինքն յենթակայէ և 'ի
կատարմանէ :

Ի՞նչ յենթակայէ՝ յորժամ ասեմք եթէ՝
բժշկականութիւն է արհեստ յաղագս մարդ
կային մարմնոյ եղեալ :

Իսկ 'ի կատարմանէ եթէ՝ բժշկականութի է
առ,

առողջութեան արարիչ :

Քանզի կատարուին բժշկականութե Է՝ կամ զներկայ առողջութիւնն պահել, և կամ ըզմերժեալն վերըստին ածել յառողջութիւն : Իսկ յերկոցունց, որպէս յորժամ զերկոսին սահմանսդ շարակցեմք և ասեմք եթէ՝ բժշկականութիւն է յաղագս մարդկային մարմնոյ եղեալ՝ առողջութեան արարիչ :

Արդ՝ այսպէս և զիմաստասիրութիւն սահմանելով յենթակայէ՝ ասեմք եթէ, իմաստասիրութիւն է գիտութիւն ճծայնոց և մարդկայնոց իրողութեանց :

Իսկ ՚ի կատարմանէ՝ եթէ, իմաստասիրութե է նմանութիւն այլ ըստ կարողութեան մարդկան : Իսկ յերկոցունց, որպէս յորժամ ասեմք եթէ իմաստասիրութիւն է գիտութիւն ճծայնոց և մարդկայնոց իրողութեանց՝ և նմանութիւն այլ ըստ կարողութեան մարդկան :

Ի՞նչ այսոքիկ մըսպէս :

Բայց տարակուսին ոմանք ասելով՝ եթէ զնա՞րդ ասէք եթէ ձմ սահման յենթակայէ առնու՝ կամ ՚ի կատարմանէ, կամ յերկոցունց այսինքն յենթակայէ և՛ ի կատարմանէ :

Ուր առհասարակ ձմքէն ասեմք թէ ձմ սահման ՚ի սեռէ առնու և ՚ի բազկացուցիչ զանազանութեանց : Ո՛րքոն, մարդ է կենդանի բանա՞ւոր մահկանացու՝ մտաց և մակոցութե ընդունակ : Քանզի ահա աստանօր զկենդանին սեռ ունի,

իսկ զայլոն 'ի բառից՝ բաղկացուցիչ զանազանութիւնս :

Եւ ոմանք զայս պատասխանատրելով պատճառս տան եթէ՝ 'ի վերայ բնականացն 'ի սեռէ և 'ի բաղկացուցիչ զանազանութեանց առնուն սահմանք՝ որպէս 'ի վերայ մարդոյ եթէ՝ մարդէ կենդանի բանաւոր մահկանացու մտաց և հանճարոյ բնդունակ :

Իսկ 'ի վերայ արճեւտականացն յենթակայէ՝ առնուն, կամ 'ի կատարմանէ . և կամ յերկուցունց յենթակայէ և 'ի կատարմանէ . որպէս 'ի վերայ ստացելոց յառաջ օրինակաց :

Զայս նոքա :

Բայց ոչ բարեղք ասեն : Նախ և առաջին, զի զտարակուսանսն ոչ լուծին . քանզի տարակուսանք էին եթէ՝ ամ սահման 'ի սեռէ և 'ի բաղկացուցիչ զանազանութեանց առնու :

Իսկ զուրք զոմանս 'ի սահմանացն՝ 'ի սեռէ և 'ի բաղկացուցիչ զանազանութեանցն ասէք առնուլ . իսկ զոմանս յենթակայէ և զոմանս 'ի կատարմանէ . և զոմանս յերկոցունց յենթակայէ և 'ի կատարմանէ :

Իսկ երկրորդ՝ զի ոչ լուծին բարեղք զտարակուսանսն : Քանզի գտանեմք զսահման 'ի վերայ բնականացն յենթակայէ և 'ի կատարմանէ առեալ . որպէս և 'ի վերայ բարկութեան :

Քանզի և բարկութի բնական ինչէ . և սակայն յենթակայէ և 'ի կատարմանէ սահմանեմք զիս :

Ասե՛լով եթէ՛ բարկութիւն է եռանդն զսր-
տիւնն արեանն, առ ՚ի տենչումն փոխարէն
տրտմեցուցանելոյ :

Ի՞նչ ահա եռանդն զսրտիւն արեանն՝ յենթա-
կայէ՛ է . քանզի՛ բարկութեան ստորակայ է
զսրտիւն արիւնն :

Իսկ առ ՚ի տենչումն փոխարէն տրտմեցուցա-
նելոյ՝ է՛ ՚ի կատարմանէ :

Քանզի՛ կատարումն բարկութեան՝ է՛ տենչալն
փոխարէն տրտմեցուցանել զայն որ տրտմեցոյցն :

Արդ այսոքիկ այսպէս :

Բայց պարտ է ասել եթէ՛ բարեոք ասեմք զամ-
սահման ՚ի սեռէ՛ և ՚ի բաղկացուցիչ զանազա-
նութեանց առնուլ :

Քանզի՛ որք յենթակայէ, և որք ՚իկատար-
մանէ, և որք յերկաքանչիւրոցն, ունին և
սեռ, ունին և բաղկացուցիչ զանազանութիւն :
Ո՛րքոն, բժշկականութիւն է արհեստ յաղագս
մարդկային մարմնոյ եղեալ :

Ահա աստանօր փոխանակ սեռի առաւ ար-
հեստն : Իսկ փոխանակ բաղկացուցիչ զանա-
զանութեանց՝ այլ բառքն :

Ի՞նչ դարձեալ՝ բժշկականութիւն արհեստ առող-
ջութեան արարիչ : Ահա աստանօր արհեստ
փոխանակ սեռի առաւ : Իսկ այլ բառք փո-
խանակ բաղկացուցիչ զանազանութեանց :

Ի՞նչ դարձեալ՝ բժշկականութիւն է արհեստ
յաղագս մարդկային մարմնոյ՝ առողջու-
թեան

Թեան եղեալ արարիչ : Ահա աստանօր փոխանակ սեռի առաւ արհեստ • և փոխանակ բաղկացուցիչ զանազանութեանց այլ բառք : Եւ գարձեալ իմաստասիրութիւն է գիտութիւն անձայնոց և մարդկայնոց իրողութեանց : Ահա աստանօր փոխանակ սեռի առաւ գիտութիւն :

Իսկ փոխանակ բաղկացուցիչ զանազանութեց այլ բառք : Զայսոսիկ և չարորդ գլուխն : Իսկ հինգերորդ գլուխն՝ յորում խնդրէաք թէ որ է կատարեալ սահման և ո՞ր անկատար : Իւ պարտ է գիտել թէ կատարեալ սահման այն է որ անդրադարձի առ սահմանելն :

Ո՞րդոն, յորժամ ասեմք եթէ՝ զինչ որ միանգամ մարդ է՝ նա կենդանի բանաւոր մահկանացու՝ մտաց և հանճարոյ ընդունակ է, և որ միանգամ կենդանի բանաւոր մահկանացու մտաց և հանճարոյ ընդունակ՝ նա մարդ է :

Իսկ անկատար սահման է որ ոչ անդրադարձի • քանզի յոռութիւն սահմանի է որ ոչ անդրադարձի :

Իսկ յոռութիւն սահմանի լինի յառաւելութենէ և ՚ի նուազութենէ սահմանի :

Քանզի ոչ կարող գոյ սահմանն անդրադարձիլ ՚ի սահմանելն՝ յառաւելութն և ՚ի նուազելն :

Ո՞րդոն, մարդ է կենդանի բանաւոր մահկանացու՝ մտաց և մտկացութեան ընդունակ և քերական :

Քանզի սոն առաւելեալ ոչ անդրադարձի օ
քանզի որ միանգամ կենդանի բանաւոր մահ
կանացու մտաց և մակացութեան ընդունակ
և քերական՝ մարդ է ։

Այլ ոչ որ միանգամ մարդ՝ կենդանի բանաւոր
մահկանացու մտաց և մակացութե ընդունակ
և քերական ։ Այսին զի ոչ ամ մարդ քերական ։
Կաւ ոչ ինուազանալն իւր անդրադարձի ի
սահմանելն ։

Որդոն կենդանի բանաւորդ նուազ գոյով ոչ
անդրադարձի ։ Քանզի ոչ միայն մարդ է կեն
դանի բանաւոր, այլ և հրէշտակք և դէք ։

Ի՞նչ այսոքիկ այսպէս ։

Բայց պարտէ խնդիր առնել այսպէս ։
Ի՞նչ է ճշքեն ինչպիս տապելոց սահմանաց
որք կատարեալք գոն ։ Ի՞նչ պարտէ գիտել
եթէ այսոքիկ են կատարեալք որ յերկացունց
առնուն յենթակայէ և ի կատարմանէ ։

Որդոն, հիւսնութիւն է արհեստ յաղագս
միայտի եղեալ՝ աթոռոյ արարչական ։

Իսկ որք յենթակայէ միայն են, կամ ի կա
տարմանէ միայնոյ, բազումք և յոլովք ի նո
ցանէ ոչ գոն կատարեալք ։

Որդոն՝ յորժամ ստեմք եթէ բժշկականութե
արհեստ յաղագս մարդկային մարմնոյ եղեալ
ոչ անդրադարձի ։

Քանզի որ միանգամ բժշկականութիւն է
յաղագս մարդկային մարմնոյ եղեալ է ։

Այլ ոչ որ միանգամ յաղագս մարդկային սար-
մոյ եղեալէ՝ նա բժշկականութիւն է :

Քանզի ոչ միայն բժշկականութիւնն զայ
սակս մարդկային մարմնոյ եղեալ, այլ և սալի
րողականն, և եղնգնահատողականն :

Դարձեալ յորժամ ասեմք ՚ի կատարմանէ
եթէ՝ ճարտասանութիւն է հաճանութեան
արարչական, ոչ անդ ըաղարձի :

Քանզի որպէս ամենայն որ ճարտասանական է՝
նա հաճանութեան է արարչական :

Այլ ոչ որ միանգամ հաճանութեան արարիչ՝
ճարտասանական է : Քանզի ոչ միայն ճարտա-

սանական է հաճանութեան արարչական,
այլ և տրամաբանական իմաստասիրութիւնն :

Ի՞նչ արձեալ՝ բարկութիւն է եռանդն զսր-
տի՛ն արեան, ոչ անդ ըաղարձի :

Այսն զի ամենայն որ բարկութիւն է՝ եռանդն
է զսրտի՛ն արեան • այլ ոչ որ միանգամ ե-

ռանդն է զսրտի՛ն արեան՝ բարկութիւն է •

քանզի և՛ ի ջերմութենէ լինի եռանդն զսրտի՛ն
արեան :

Այց որպէս վերադոյնն ստացաք եթէ բա-
զումք և յոլովք՝ ոլք յենթակայէ՝ միայնդ են,

և կամ ՚ի կատարմանէ, ոչ գոն կատարեալք :

Այսն այդորիկ առադրեցաք՝ զբազումս և
զյոլովս :

Այսն զե՛կ արժեքտ որ կատարեալէ յենթա-
կայէ միայնդ • որպէս ապականործութիւն •

Քանզի գահ միայն կատարեալ գոյ յենթակայէ
միայնոյ :

Քանզի ամենայն որ տպակագործութիւն, սակա
տպակւոյ գոյ եղեալ : Ի՞նչ ամենայն որ սակա
տպակւոյ գոյ եղեալ՝ ապակագործութիւն է :
Իսկ իմաստասիրութեան սահման՝ թէպէտ յեն
թակայէ միայնոյ տունու՝ և թէպէտ ի կատար
մանէ ամենեքեան կատարեալք գոն :

Ի՞նչ պատճառքն եթէ զի միայն իմաստասիրու
սահմանք յենթակայէ միայնոյ և կամ ի կատար
մանէ՝ կատարեալ գոն՝ այսոքիկ են :

Վասն զի ենթակայն իմաստասիրութեան՝ ք
ընդհանուր գոյք՝ ոչ կարողք գոն անլարհետի
ենթակայ լինիլ :

Վասն զի ոչ որ յայլ արհեստից կարող գոյ զենդ
հանուր գոյսս քննել և գիտել :

Ի՞նչ կատարումն իմաստասիրութեան՝ այսինքն
նմանող ձյ ըստ կարողութեան մարդկան՝ ևս
ոչ գոյ յայլ արհեստի կատարումն :

Վասն զի ոչ ինչ կարող գոյ անլարհետ նմա
նեցուցանել ըզմարդն ձյ ըստ կարողութեան
մարդկան :

Պրակ : 5 :

Աւետալք զհինգերորդ գլուխն, խնդ-
րեացուք և զվեցերորդն • յորում ա-
սեմք քանիք և ճրպիսիք են սահմանք իմաստա-
սիրութեան :

Ի՞նչ պիտի գիտել թէ վեց են սահմանք
իմաստասիրութեան և են այսոքիկ :

Կոխ առաջին որ ասեն, թէ իմաստասիրութե
գիտութիւն գոյիցն ըստորում գոյք են :

Իրկրորդ, գիտութիւն անսահման և մարդկայ
նոց իրողութեանց :

Երրորդ, որ ասէ՝ իմաստասիրութիւն է խո-
կումն մահու :

Չորրորդ առ այսոքիւք է որ ասեն, իմաստա-
սիրութիւն է նմանութիւն այ ըստ կարողու-
թեան մարդկան :

Հինգերորդ որ ասեն, թէ իմաստասիրութե
թիւն է արհեստ արհեստից և մակացութիւն
մակացութեանց :

Վեցերորդ իվերայ այսոյիկ որ ասեն՝ իմաս-
տասիրութիւն է սիրելութիւն իմաստութեան :

Չայսոսիկ և վեցերորդ գլուխն :

Եւթերորդ գլուխն յորում ասեմք թէ
վասն էր են այս քան սահմանք իմաստասիրութե
և ոչ յոլովք և ոչ նոճաղք :

Վասն

Ուստի որոյ ասեմք երկուս պատճառս • զմինն 'ի բաժանմանէ, և զմիւսն 'ի թընականութենէ •

Իւր 'ի բաժանմանէ այսպէս •

Ինն ոմանք որ են թակայացեալք գոն և ոչ անոնաւ նեալք • որպէս այնոքիկ որ 'ի խորս գոն •

Քանզի են ոմանք 'ի խորս որք գոյութի ունին և ոչ հանդիպեցան անճանադրութեան առ 'ի մէջ վասն ոչ տեսանելոյ զնոսա •

Իւր գարձեալ՝ են ոմանք անոնանեալք և ոչ են թակայացեալք • որպէս յարալէզն և եղջերոնա քաղի • որք անոնանին, բայց ոչ են են թակայացեալք, և գարձեալ՝ են ոմանք որ անոնանեալք են և են թակայացեալք • որպէս մարդ և արջեստ •

Քանզի մարդ և արջեստ՝ և անճանեալք են և են թակայացեալք •

Իսկ իմաստասիրութիւն՝ և անոնանեալ է և են թակայացեալ •

Իւր որպէս յեթէ էումն ուսաք ընդ առաջինն ունի զգոյութիւն • վասնզի իմաստասիրութիւն մայր է իմաստից արճեստից և ընդ հանուր մակայութեանց •

Քանզի 'ի նմանէ առնուն առաջս և կատարումն ամենայն արճեստք և մակայութիւնք •

Որպէս երկրաչափն առնու խոստովանաբար եթէ՝ նշան է որոյ մասն ոչ ինչէ •

Չորոյ զպատճառն բնական իմաստաստէրն գիտէ • Եւ գարձեալ բժիշկն առնու խոստովանաբար

Եթէ չ'ի չորից տարերցդ բաղկացեալ գոյ մարմինն
Ջորայ զպատճառն բնական իմաստասէրն գիտէ :
Ի՞նչ դարձեալ . քերթօղն առնու խոստովանալ
բար եթէ է՝ էն և օն բնութեամբ երկարք են :
Իսկ զպատճառն երաժշտական իմաստասէրն
գիտէ :

Արդ իմաստասիրութիւն որպէս ստացաք՝ և ան
ճանի և գոյութիւն ունի , և ընդ առաջնան ու
նի զգոյութիւնն :

Ի՞նչ վասն զի անոճանի՝ ունի յանոճանութենէ
այսինքն ՚ի ստուգաբանութենէ զսահմանն զայն
որ տսէ՝ թէ իմաստասիրութիւնէ սիրելութիւն
իմաստութեան :

Ի՞նչ վասն զի ընդ առաջնան ունի զգոյութիւնն,
ունի և զսահմանն զայն զոր յառաճելութենէ
և յարտօնութենէ որ տսէ , իմաստասիրութիւնէ
արհեստ արհեստից և մակացութիւն մակացութեց :
Ի՞նչ վասն զի ենթակայացեալէ , ունի ենթակայ ,
ունի և կատարումն . քան զի ամ արհեստ և ամ
մակացութիւն ունի ենթակայ , ունի և կատա
րումն :

Ի՞նչ զի արաքանչիւր ոք ՚ի դոցանէ կրկնակի . քան
զի ունի հուպ ենթակայ և հեռի :

Ի՞նչ հուպ կատարումն և հեռի :

Ջի հաճաստի մեզ եղեցի ստացեալոք՝ վար
թեացութե զքանդ ՚ի վերայ նաճարարութեան :
Ի՞նչ պարտէ գիտել , զի նաճարարութիւն ունի
ենթակայ , ունի և կատարումն :

Ի՞նչ զիւրաքանչիւր դք կրկնակի • քանզի ունի
հուպ ենթակայ և հեռի • հուպ կատարումն և
հեռի :

Հուպ ենթակայ զընդհանուր փայտ • իսկ հե-
ռի ենթակայ զայս անուն փայտ • և զպատշաճն
'ի լինիլ ողնափայտ և քեղի :

Քանզի նախ և առաջին՝ նաւակառոյցն առնու
զընդհանուր փայտ • և ապա 'ի խնդիր գայ թէ
ո՞ր փայտ պատշաճ գայ ողնափայտ լինիլ և ո՞ր
որ քեղի գոյ պատշաճ :

Ի՞նչ դարձեալ՝ հուպ կատարումն ունի առնել
նաւ • իսկ հեռի կատարումն ունի առնել այս
պիսի ինչ նաւ : Ըրգոն այժեմնաձև , կամ
ճրագաձև :

Նոյնպէս և իմաստասիրութիւն ունի ենթակայ ,
ունի և կատարումն • և զիւրաքանչիւրն կրկնակի •
քանզի ունի և հուպ ենթակայ և հեռի ենթա-
կայ :

Ի՞նչ հուպ կատարումն և հեռի կատարումն :
Արդ՝ հուպ ենթակայ ունի զընդհանուր գոյս :
Իսկ հեռի ենթակայ ունի որդոն՝ անծային և
մարդկային իրողութիւնս :

Դարձեալ՝ հուպ կատարումն ունի զխոկումն
մահու • այսինքն զմեռելութիւն ախտից :

Իսկ հեռի կատարումն ունի 'ի ձեռն մեռելու
թիւն առնելոյ ախտից՝ նմանիլ այ ըստ կարո-
ղութեան մարդկան :

Եւ արդ՝ վասն զի իմաստասիրութեւ ենթակայ
ունի

դւնի և կատարումն , և զիւրաքանչիւրն երկակի
որպէս աստցաք , վասն սոսորիկ և այլ քան զա-
նունն՝ և որ յառաճելութենէն չորս ևս սահ-
մանս ունի :

Երկուս յենթակայէ • մի՛ ՚ի հուպ ենթակայէ
որ ասէ , իմաստասիրութիւնէ գիտութիւն
էական ըստ որում էակք են :

Ի՞նչ զմին ՚ի հեռի ենթակայէ որ ասէ , իմաստ-
սիրութիւնէ գիտ՝ Թճայնոց և մարդ՝ իրող՝ :
Ի՞նչ երկուս դարձեալ ՚ի կատարմանէ : Զմին
՚ի հուպ կատարմանէ որ ասեն՝ եթէ իմաստ-
սիրութիւնէ խոկումն մահու :

Ի՞նչ զմիւսն ՚ի հեռի կատարմանէ որ ասեն՝ թէ
իմաստասիրութիւնէ նմանութիւն Եւ ըստ կա-
րողութեան մարդկան :

Արդ այս է պատճառն որ ՚ի բաժանմանէ , թէ
վասն էր վեց են սահմանք իմաստասիրութե :
Իսկ թոճականն այսպիսի ինչէ :

Ի թոճոցն ոմանք կատարեալք գոն , և ոմանք
անկատարք , և ոմանք գերակատարք : Ի՞նչ
կատարեալ թի՛ւ է՝ որոյ մասունքն շարադրեալք
հաճասարք գոն բոլորին , որպէս վեցին • քանզի
վեցին մասունքն շարադրեալք զվեցն ճանախն :
Քանզի ունի կէս՝ զերիսն • և երբեակ՝ զեր-
կուսն • և վեցեակ՝ զմին • որ լինի վեց :

Քանզի զչորրորդն ոչ առնու • զի եթէ զչոր-
րորդն առնու , հարկաւորն հատանել զմիակն •
քանզի չորրորդն՝ վեցին մի և կէս է :

Իսկ

Իսկ թճականք ոչ հատանեն զմիայն, այլ մին
չև ցմիայն վարին:

Իսկ գերակատար թիւ է՝ որոյ մասունքն շարա-
դրեալք՝ գերազանցեալք զբոլորին գտանին.
որպէս երկոտասանին:

Քանզի երկոտասանին մասունքն շարադրեալք՝
գտանն և զվեց թիւն բացակատարեն: Քանզի
ունի կէս զվեցն. և երրորդ զչորսն. և չոր-
րորդ զերիսն որ լինի թիւ. և վեց երրորդ զեր-
կուսն. և երկոտասան երրորդ զմին, որ լինի
տասն և վեց:

Իսկ անկատար թիւ է՝ որոյ մասունքն շարա-
դրեալք՝ պսկասագոյն քան զբոլորն գտանին,
որպէս ութին: Քանզի մասունքն ութին շարա-
դրեալք՝ զեօթն թիւն բացակատարեն:

Քանզի ունի կէս զչորսն. և չորրորդ զերկուսն.
և ութ երրորդ զմին որ լինի է:

Արդ՝ այսոցիկ այսպէս ունելով, վասն զի առա-
ջին կատարեալ թիւ վեցն է. զի ոչ ոքէ այլ
յառաջ քան զսա կատարեալ թիւ. վասն
այսորիկ վեցէն սահմանք իմաստասիրութեան:
Քանզի պարտէ մօրն և պատճառին ամենայն
արհեստից որպէս կատարելագունի՝ կատարե-
լագունիւ զարդարիլ թուով:

Պրահ 6 :

կեսցուք և յուր թերորդ գլուխն և ա-
սացուք զկարգաւորութիւն սահմա-
նաց իմաստասիրութեան :

Ինչպարտէ գիտել՝ եթէ քեզոց սահմանաց
իմաստասիրութեան՝ հուսկ վերջնէ որ 'ի
ստուգաբանութեանէն էր եթէ՝ իմաստասիրու-
թիւնէ սիրելութիւն իմաստութեան :

Իսկ այլոց հնգից վերջնէ որ յարտօնութէ է
սահման՝ որ ասեն եթէ՝ իմաստասիրութիւն է
արհեստ արհեստից և մտկացութի մտկացուեց :
Իսկ այլոց չորից սահմանացն՝ առաջնք են որք
յենթակայէ, և վերջնք որք 'ի կատարմանէ :
Ինչեքանչեւրոց այսոցիկ, որ 'ի հուսկ են
թակայէ է՝ առաջնէ . և վերջն որ 'ի հեռի
ենթակայէ :

Նոյնպէս և որք 'ի կատարմանէ են, առաջնէ
որ 'ի հուսկ կատարմանէնէ . և վերջն որ 'ի հե-
ռի կատարմանէ :

Որոց կարգաւորութիւննէ այսպէս և ըստ այսմ
օրինակի :

Առաջն սահման իմաստասիրութեան որ 'ի
հուսկ ենթակայէն՝ է այն որ ասեն թէ իմաս-
տասիրութիւնէ գիտութիւն էակայն ըստ ո-
րում

բում էակքն են : Իրկրորդ սահման 'ի հեռի են թաղայէն է որ ասէ եթէ՝ իմաստասիրութի է դիտութիւն անձանայ և մարդկայնայ իրողուեց : Իշրորդ սահման իմաստասիրութեան 'ի հուպ կատարմանէ որ ասեն, իմաստասիրութիւն է խալուսն մահու :

Չորրորդ սահման 'ի հեռի կատարմանէն որ ասէ, իմաստասիրութիւն է նմանութիւն ըստ կարողութեան մարդկան :

Հինգերորդ սահման որ յարտօնութենէ որ ասեն, իմաստասիրութիւն է արհեստ արհեստից և մակայ՝ մակացու :

Վեցերորդ սահման իմաստասիրութեան 'ի ստուգաբանութենէ է որ ասեն, եթէ իմաստասիրութիւն է սիրելութիւն իմաստութե : Չայս ասելով՝ եկեցուք և աստացուք զպատ-

ճառս կարգաւորութեան սահմանայ իմաստասիրութեան :

Եւ պարտէ դիտել, եթէ սահման իմաստասիրութեան որ 'ի ստուգաբանութենէ որ ասեն եթէ՝ իմաստասիրութիւն է սիրելութիւն իմաստութեան, վերջին կարգաւորութեան հանդիպեցաւ և յիրաւի :

Վասն զի ամ իրի նախ պարտէ գոյանալ և ապա անոճան հանդիպիլ : Որքոն՝ նախ ծնանի և ապա 'ի վերջոյ դնի անուն :

Կոյնպէս պարտէ նախ և առաջին գոյանալ իմաստասիրութեան, և ապա անոճան հանդիպիլ և կոչել

կոչել իմաստասիրութիւն :

Արդ՝ վասն զի անուն զվերջին դասումն բնաւորեցաւ ունիլ, վասն այսորիկ և որ ՚ի ստուգաբանութենէ սահմանէ՝ զվերջին դասն ընկալաւ որպէս զանուն իմաստասիրութեան :

Իսկ որ յարտնութենէ սահմանն որ տէ թէ՛ իմաստասիրութիւն է արհեստ արհեստից և մակայութի մակայութեանց. ՚ի վերջոյ այլոցն դասեցաւ վասն ոչոր պատճառաց :

Ամենայն իր որ առ հասարակ է՝ նախագասն յառաջ քան զյատուկն որ յատկապէս ումեք գոյանայ :

Ո՛րքոն, կենդանին առ հասարակ իր գոլով՝ նախագասն բանականին և մահկանայութիւն. վասն զի ՚ի յոլովս է կենդանին քան զբանականն և զմահկանայութիւն :

Ի՞նչ դարձեալ բանականն և մահկանայութիւն նախագասն մտաց և մակայութեան ընդունակին. վասն զի բանականն և մահկանայութիւն ՚ի յոլովագոյնս են քան զմտաց և մակայութեան ընդունակն : Վասն զի մտաց և մակայութեան ընդունակն մարդոյն միայն է յատուկ :

Արդ՝ այսպէս առ հասարակագոյնքն նախագասն այնոցիկ որք յատկապէս գոյանան ումեք :

Արդ՝ վասն զի առ հասարակագոյնքն նախասն այնոցիկ որ յատկապէս գոյանան ումեք, վասն այնորիկ և այնոցիկ սահմանք որ յենթակայէ են և ՚ի կոտորմանէ՝ նախագասն յարտնութեանէ :

թե՛նէ սահմանին : Վասն զի ենթակայ և կատարումն՝ և այլոց արհեստից և մակացութեանց գոյանայ :

Իսկ արտօնութիւնն ո՛չ ումեք պատշաճի , բայց միայն իմաստասիրութեան . քանզի իմաստասիրութիւն միայն է գերազանցեալ :

Ի՞նչ վասն այսորիկ որ յարտօնութե՛նէ սահմանն է՝ 'ի վերջէ դասեալէ . զի յատկապէս իմաստասիրութեան միայն պատշաճի :

Իսկ որք յենթակայէ սահմանք են՝ առաջինք են քան զայնս որք 'ի կատարմանէն . վասն զի նախ ենթակայն գոյանայ և ապա կատարումն : Չի եթէ ոչ ենթակայի հիւսնութեան նախ փայտն , ոչ կորէ հիւսն առնել աթոռ որէ կատարումն :

Դարձեալ՝ որ 'ի հուպ ենթակայէն է սահմանն՝ նախադասի այնմ որ 'ի հեռի ենթակայէն է . վասն զի ընդհանուրն մասնականին գոյ նախադասեալ :

Չի եթէ ոչ գոյր ընդհանուր փայտն , և ոչ մասնականն կարէր գոլ . այսինքն ընկուզի կամ տօսախի :

Ըստ նմին օրինակի նախադասի սահմանն որ 'ի հուպ ենթակայէ է որ ասէ , իմաստասիրութի է գիտութիւն էակայն ըստ որում էակքն են : Ի՞նչ ապա երկրորդ սահմանն նախադասի որ 'ի հեռի ենթակայէն է որ ասէ , իմաստասիրութիւն է գիտութիւն Թայնոց և մարդկայնոց

իրողութեանց : Ատանգի ընդհանուր էտիքն
նախադասին մասնականում գոյացութեան :
Նմանապէս յետ սյսորիկ նախադասի սահմանն
որ 'ի հուպ կատարմանէ որ ասէ, իմաստասիրութեանէ
խոկումն մահու :

Ի՞նչ յետ սորա 'ի հեռի կատարմանէն որ ասէ
եթէ՝ իմաստասիրութեանէ նմանութիւն այ
լստ կարողութեան մարդկան :

Ատանգի խոկումն մահու առաջագոյն է քան
զնմանիլն այ :

Ձի եթէ ոչ նախ խոկացէ զմահ և մեռելութեան
բացակատարեցէ ախտից, ոչ կարէ նմանիլ
այ :

Չսյստիկ և չերրորդ գլուխն :

Եկեացուք և յիններորդ գլուխն և ասացուք
եթէ ո՞չք են գտողք սահմանացս սյստիկ :
Ի՞նչ պարտէ գիտել՝ եթէ երկուց սահմանացդ
որք յենթակայէն են՝ և մից որ 'ի ստուգաբանութեանէ՝
զպիթագորաս ասեն գտող . թէ պէտ
և ոչ կարեմք ցուցանել 'ի պիթագորայ
շարագլութեանց :

Քանզի ոչ կանցած պիթագորաս թողուլ շարագլութեան
թուսութիւնս ասելով՝ թէ ոչ կամիմ զեմ վարդապետութեանս
թողուլ յաշխարհ յանշունչս, այլ 'ի շնչաճորս : Անշունչս
կոչեաց զէրս . իսկ շնչաճորս՝ զաշակերտսն :

Որք եթէ դք հարցանիցէ կամ տարակուսեցի,
կարողք գնն պատասխանատրել և լուծանել :

Իսկ գիւրք միշտ զմի և զնոյն ասելով՝ ոչ կարեն
լուծանել արտաքոյ իւրեանց տարակուսանս :
Առդ՝ որպէս ասացաք՝ 'ի պիթագորայ շարա-
դրութեանց ոչ կարեմք ցուցանել, բայց 'ի
պիթագորականացն ցուցանեմք :

Քանզի նիկիմաքոս պիթագորական որ զթոճա
կանութեան տեսականն եգիտ, ասէր թէ՛ պի
թագորաս անպէս սահմանեաց զիմաստասիրու-
թիւն, եթէ՛ իմաստասիրութիւն է գիտութե
էական ըստ որում էակք են :

Ի՞նչ դարձեալ թէ՛ իմաստասիրութիւն է գի-
տութիւն թծայնոց և մարդկայնոց իրողութեց :
Ի՞նչ դարձեալ, իմաստասիրութիւն է սիրելու
թիւն իմաստութեան :

Իսկ ք սահմանքն վերաբերին 'ի պղատոն որք
'ի կատարմանէ են : Այն որ ասեն թէ, իմաս-
տասիրութիւն է խոկումն մահու :

Ի՞նչ որ ասեն թէ, իմաստասիրութիւն է նմա-
նութիւն այ ըստ կարողութեան մարդկան :

Քանզի 'ի փեստրոնի տրամաբանութեանն ե-
րևի պղատոն ասել զիմաստասիրութիւն խո-
կումն մահու :

Որովք սսէ տազնապին որք միանգամ հանդի-
պին ուղորդաբար մեծեցեալ յիմաստասիրու-
թիւն մոռանալով զնոքունս իսկ զինքեանս և
զայլսն • ոչ այլ ինչ փոխիլ, քան թէ զմեռա-
նին և զմահանալն : Իսկ 'ի թէետի տրամա-
բանութեանն երևի ասել զիմաստասիրութե
առ

առ ռն թէ ողորոս երկրաշնկի եթէ՝ նմանու թէ
այ ըստ կարողութեան մարդկան :

Բորոյ ձեռն և ասէ՝ թէ որովհետև ով թէ ողորոս
նչ գոյ կարողութիւն կորուսանել զշարն ,
քանզի հարկէ ամենայն իրօք ընդ դէմ հակա
ռակ ինչ գոյ և ոչ ՚ի վերնագոյնսն զետեղել :
Բայց զայսր մահկանացու բնութեամբ և զայսր
տեղեօք պարագրիլ հարկէ :

Ասանորոյ պարտէ փախչել աստուստ անդր զվա
ղագոյնսն :

Ի՞նչ զն՛նչ արդեօք իցէ փախուստն • նմանութի
այ ըստ կարողութեան մարդկան :

Նմանութիւն այլ բարեպաշտն և արդարն գոյ
խոհեմութեամբ : Իսկ որ յարստութեանէ
սահմաննէ՝ վերաբերի յարիստոտէլ :

Քանզի այնպէս երևի զեմաստասիրութիւն սահ
մանել յետ առաջեւոյ բանականաց եթէ՝ իմաս
տասիրութիւն է արհեստ արհեստից և մակա
ցութիւն մակացութեանց :

Զայսոսիկ իննե բորդ գլուխն :

Հանդէպ ու և Առաջիկայ :

Պրոլ 7 :

Լսեալք եթէ քանի՞ք և ո՞րպիսիք են
սահմանք իմաստասիրութեան , և պատ
ճառս քանիւթեանսն և զկարդաճորութիւն
և

և զգտօղս նոցա : Ի ի ետցուք և հաստատե սցուք
զմիմի 'ի նոցանէ 'ի մէջ ածելով :

Որոց առաջինն սահմանն էր 'ի նոցանէ որ ասէր՝
[Թէ իմաստասիրութիւն է գիտութիւն էա-
կացն ըստ որում էակք են :

Ի՞նչ պարտէ գիտել եթէ փոխանակ սեռի ա-
ռեալ է գիտութիւն որպէս հաստորակ ինչ :

Իսկ՝ էականն՝ փոխանակ բաղկացուցիչ զանա-
զանութեանց • որք որոշեն գեմատասիրութիւն
յաղլոց արհեստից • քանզի իմաստասիրութիւն
ամենայն գոյիցէ գիտութիւն • իսկ այլ ար-
հեստք և մակացութիւնք ոչ ամենայն գոյիցն •
այլ մասնականաց ոմանց :

Ի՞նչ տարակուսին ոմանք եթէ՝ վասնէր աստ
դա՛ւ արդեօք հանդերձ յօդիւն գիտութիւն
էականն, և ոչ ասաց առանց յօդի [Թէ գիտու-
թիւն էական :

Ի՞նչ են ոմանք որք ասեն եթէ՝ զի ցուցիչ 'ի
ձեռն յօդին զհաղորդութիւն էիցն որ առ մի-
մեանս 'ի վերուստ արարչականա՛ն՝ և 'ի ներ-
քուստ նիւթականա՛ն :

Վասնորոյ ասեմք եթէ ոչ բարեօք ասէք :

Քանզի ոչ եթէ զհաղորդութիւն էականն նշա-
նակէ յօդդ՝ այլ նախագիտութիւն :

Քանզի յօդդ զվերաբերութիւն և զվերըս-
տին յիշումն դոր յառաջագոյնն դք գիտէր նշա-
նակէ : Քանզի յորժամ ասեմք առանց յօդի
[Թէ՝ սցրելն, որպէս յաղագս անծանօթ իրի
ասեմք

ասեմք : Իսկ յորժամ ասեմք թէ այրն եկն ,
 զառաջածանօթ իրս նշանակէ :

Բայց աստանօր և յօդդ ոչ ինչ սյսպիսեացս նշա-
 նակէ • բայց եղաւ վասն յայտ առնելոյ զընդ-
 հանրութիւն էակացդ :

Քանզի ունիմք ուսմնիլ և գիտել յառ, ջեկայսդ,
 թէ ուրանց յօդի տառաջարկութիւնք համա-
 զօրք են մասնականաց :

Իսկ հանդերձ յօդիւն համազօրք գոն հանրա-
 կանաց տառաջարկութեանց : Արդ՝ զի յայտ
 արասցէ թէ ամ գոյիցն է գիտութիւն իմաստ-
 տասիրութեան, վասն այսորիկ հանդերձ յօդիւն
 ասաց թէ գիտութիւն էակացն :

Իսկ ըստ որում էակք են՝ յաւելլ զի յայտ
 արասցէ զզեարդ գիտելն իմաստասիրութեան
 զգոյս • այսինքն թէ ոչ գիտէ զնոսա ըստ քո-
 նիօնութեան, այլ ըստ բնութեան :

Կոյ քանզի և ոչ կտրոգութիւն է զքանիօնութի-
 անհատիցն գիտել՝ այլ զբնութիւն :

Վասն այսորիկ զայս յայտ առնելով թէ ըստ
 բնութեան գիտէ և ոչ ըստ քանակութեան,
 ասաց ըստ որում էակք են :

Արդ՝ յաղագս հաւատութեան առաջնն սահ-
 մանին այս չափ :

Եկե սցուք յերկրորդ սահմանն և հաւատաւս-
 ցուք որ ասէ թէ՝ իմաստասիրութիւն է գիտութիւն
 անձայնաց և մարդկայնոց իրողութիւն :

Եւ պարտէ գիտել թէ աստանօր զգիտութե-
 ան որպէս

որպէս հասարակ ինչ փոխանակ սեռի առնու ։
 Իսկ՝ Թճայնոց և մարդկայնոց իրողութեանց՝ փո
 խանակ բաղկացուցիչ զանազանութեանց ։ որք
 բաղկացուցանեն զիմաստասիրութիւն ։ քանզի
 միայն իմաստասիրութիւնէ որ յաղագս Թճայնոց
 և մարդկայնոց իրողութեանց եղանի ։

Ի՞նչ զԹճայինսն արհամարհէ՝ լինելով ոսկս
 մարդկայնոց ։ և ի՞նչ զմարդկայինսն առնէ ոսկ
 փոյթ՝ լինելով սակա Թճայնոցն ։

Այլ՝ Թճայնոցն հետեւի և աշակերտի ։ իսկ
 զմարդկայինսն յարդարէ և ՚ի կատարումն ածէ ։

Աստուտ տարակուսին ոմանք ասելով՝ թէ
 զեւրոյս ասէք վասն իմաստասիրութեան թէ
 գիտութիւնէ Թճայնոց և մարդկայնոց իրող՝ ։
 Ասանզի և այլ գոյիցէ գիտութիւն ։ երկնից՝
 երկրի՝ և ամ գոյից ։ և այնոցիկ որք ի՞նչ Թճայինք
 և ի՞նչ մարդկայինք են ։

Նաև յաղագս բնութիւնսն հոգւոյ ասի իմաս
 տասիրութիւն, որ ի՞նչ է Թճային և ի՞նչ մարդ
 կային ։

Չայս տարակուսանա լուծանելով ասեմք՝ թէ
 վասն զի էակացն են ոմանք որ իմանալիք են՝ և
 են որք զգալիք ։

Արդ՝ իմանալեացն ծայր Թճայինքն են ։ և զգա
 լեացս մարդկայինք ։

Արդ՝ զԹճայրս գոյիցն ասելով՝ հանդերձ նո
 քումք յարառոցեաց զիմանալն և զզգալն ։

Պրակ 8 :

ըրորդ սահմանէ որ 'ի հուպ կատար
մանէ որ տսէ , իմաստասիրութիւնէ
խոկումն մահու :

Քանզի այսպէս սահմանէ զնա պղատոն 'ի վե ս
տրոնի տրամաբանութեանն : Զորոյ ձեռն ստէ
թէ՛ արդարեւ տագնապին այնքիկ որք հան
դիպին ուղարդաբար մերձեցեալք յիմաստա
սիրութիւնս . մոռանալով զնոսին իսկ զինքեանս
և զայլն :

Ո՛չ այլ ինչ խոկալ՝ քան զմեռանիլն և զէ մեռա
նիլն : Եւ բարւոյք սու կայանան երկոքեան մե
ռանիլն և է մեռանիլն :

Քանզի 'ի ձեռն մեռանե լոյն զգործնական
իմաստասիրութիւնն մեկնեաց :

Քանզի իմաստասէր 'ի մեռանիլն իւրում ունի
զգործնականն . քանզի յայնժամ մեռելութի
բացադործէ ախտից :

Իսկ տսելով է մեռանիլ՝ զտեսականն յայտնեաց :

Քանզի է մեռանիլ՝ զանցեալ ժամանակն նշա
նակեաց . և իմաստասիրի՝ յետ մեռանե լոյնէ
տեսականն :

Քանզի յետ մեռուցանե լոյ զախտս՝ և մաքրե
լոյ և սրբե լոյ զհոգին՝ վերածգտի 'ի տեսու
թիւն

Թիւն, և սիւիզն տունէ Թաթանէ լոյ :
Քանզի Թէ ոչ մեռելու Թիւն բացագործիցէ
տխտից՝ և սրբիցէ զհոգին, ոչ կարէ Թաթա-
նել : Վասն զի ըստ պղատոնի՝ անաւրբն 'ի սք
հպիւ ոչէ բարւոք և իրաւ :

Ինչ այսոքիկ անպէս :

Բայց տարակուսին ոմանք ասելով՝ Թէ զեմրդ-
պղատոն զիմաստասիրութիւն խոկումն մահու-
անէ գոլ : Ասելով Թէ՝ ով պղատոն՝ զեմրդ-
իմաստասէր հըմտասէր զինքն արտահանէ, այս
ինքն ի բաց բսունայ, և հարըստահարութիւն
խոկոյ ընդ դէմ արարչին : Կամելով զկապս լու-
ծանել զոր նայն կապեաց, այսինքն զմիաւորութիւն
հոգւոյ և մարմնոյ :

Ինչ որպէս զի ոչէ պարտ ումեք զինքն արտահա-
նել՝ այսինքն 'ի բաց բառնալ ցուցանի 'ի բա-
զում ձեռնարկութենէ :

Նախ 'ի նմին իսկ պղատոնէ . քանզի և ասէր
իսկ պղատոն 'ի նոյնում տրամաբանութե Թէ՝
որպէս ասն յումեմն արահարանում եմք . և ոչ
է պարտ զինքն յայսմանէ արտահանել ումեք և
տարափախել :

Իսկ յերկրորդ ձեռնարկութենէ ցուցանի Թէ՝
արդարև իմաստասէրն նմանէ այն որպէս յառա-
ջագոյն ցուցալ . ցուցեալ զնա այնոքիւք
կերպարանեալ որովք և զաճայինն :
Իսկ նմանն այն ոչ արտահանէ զինքն այսինքն ի բաց
բառնայ :

Յայտէ թէ և ոչ իմաստասէր իբաց բառնայ
զինքն թէպէտ և խոյսզ զմահ :

Է՛ւ զի նմանն ա; ոչ իբաց բառնայ զինքն՝ յայտէ :
Չի ումենայն որ իբաց բառնայ զինքն, ոչ միայն
ոչ նմանի ա; , այլ և հակառակ նմին է . կամե լով
իբաց բառնալ զորոյն կտպեաց , և անջատել
զհոգի 'ի մարմնոյ :

Իսկ յերրորդ ձեռնարկութենէ յայտմանէ, Թճայ
ին բնութիւնն ոչ երբէք որոշէ զինքն յերկրոր
դէն . այսինքն 'ի մարդոյ . բայց թէ յանպատ
կանաւորութենէ մարդոյ :

Քանզի յայնժամ թո՛ւի որոշել զինքն 'ի նմանէ :
Է՛ւ արդ՝ որպիսի ինչ է գոր առեմքս :

Որպէս արեգակնային լոյս առ հասարակ զամե
նեւեան լուսաւորէ . բայց թէ յանպատկա
տանաւորութենէ տեսարանայն թո՛ւի զոմանս ա
ռաւել լուսաւորել և զոմանս նո՛ւազ :

Քանզի եւն ոմանք որ առողջ ունին զտեսարանն,
և եւն որք տկարք :

Է՛ւ յայտմանէ թո՛ւի զոմանս առաւել լուսա
ւորել և զոմանս նո՛ւազ :

Նայնպէս և Թճայինն ոչ երբէք որոշէ զինքն 'ի
մարդոյ . այլ ամենեւեմն հաւատարմապէս խնամէ :

Այլ վասն տխարութեան ընդունողին և վասն ոչ
սուբբն գոյոյ յախտից, թո՛ւի զինքն որոշել
'ի նմանէ :

Արդ՝ այսպէս և իմաստասէրն ոչ այնպէս խոյսզ
զմահ որպէս թէ անջատել զհոգին յերկրոր
դէն

դէն այսինքն 'ի մարմնոյն • քանզի մարմին որպէս
ազտականէ լի՝ երկրորդ կոչե հոգւոյ :

Իսկ 'ի չորրորդ ձեռնարկութեանէ յայսմանէ,
թէ առաջին առաքինութիւն բարեբանսկու
թիւնէ • և մայր իմաստասիրութեան առաքի
նութիւնէ • վասնզի 'ի ձեռն առաքինութեան
ստանալք զ'իմաստասիրութիւն :

Իսկ բարեբանիկն և այն որ ըստ առաքինութեան
կեայ՝ ոչ տրտմի • ոչ ի վերայ մարմնակա
նոցն փորձութեանց՝ և ոչ ի վերայ արտաքինոցն,
այսինքն ընչից :

Իսկ որ ոչ տրտմի ի վերայ մարմնականացն փորձութեանց
և ոչ ի վերայ արտաքինոցն, այնպիսին և ոչ
տրտահանէ զենքն :

Հոյսպէս և իմաստասէրն ըստ առաքինութեան
կենցաղավարե լով ոչ տրտմի • ոչ վասն մարմնա
կան փորձութեանց և ոչ վասն արտաքինոցն :

Իսկ որք տրտմին և տխրին 'ի վերայ մարմնա
կանացն և 'ի վերայ արտաքինոցն, լսեացեն :

Չտեսցեալսն առ 'ի հիպոկրատայ որ ասէ, վր
տարփորձութեանց՝ իւրական ստանան զտրտ
մութիւն :

Չայտոսիկ յայտ առնէ և պղատուն թէ՛ որ ըստ
առաքինութեան կենցաղավարի ոչ տրտմի ոչ
վասն մարմնականաց փորձութեանց և ոչ վասն
արտաքինոցն :

Քանզի և նա հարցեալ յուրմեմէ թէ՛ սողէ ասան
ինձ ով պղտին՝ թէ այնպիսին որ յիւրում կեն
դա

դանուծեան 'ի պոփոխականն անկաճ փորձու-
ծիւնս, գելին ետես չարեօք ըմբռնեալ, և
յետ վախճանելոյն գտաճ անթաղ ընկեցեալ
բարերըմանիկ գոյ թէ ոչ:

Պատասխանեաց, իբանց տար 'ի բումմէ կարճ-
մըտուծենէդ. քանզի ոչ ինչ զհոգեկան առա-
քինուծիւնս լուծանէ:

Արդ՝ այսոցիկ այսպէս գոլով գինչ ունիմք ա-
սեւ պղատոնի, որ երբեմն ասէ՝ պարտէ խո-
կոյլ զմահ. և երբեմն թէ՛ ոչ է պարտ գինչն
արտահանել: Ընդ դիմանալոր արդեօք ինքեւն
թէ ոչ: Ի՞նչ ասեմք եթէ ոչ:

Այլ զի զայս ցուցուք եթէ ոչ ընդ դիմանալոր
ինքեան՝ առասցուք դուղնաբետյ ինչ:

Պարտէ գիտել եթէ՛ կենդանուծիւնէ ունա
կուծիւն՝ և պատճառ կելոյ:

Իսկ մահ պակասուծիւն՝ և պատճառ ոչ գոլոյ:
Ի՞նչ իւրեքանչէլոք 'ի սոցանէ երկակի ասի
գոյ. քանզի և է իսկ երկակի:

Կենդանուծիւն՝ է որ բնական՝ և է որ յօժա-
րական:

Արդ՝ բնական ասի շարամբձուծիւն հոգւոյ
և մարմնոյ. ըստ որում զգոյուծիւն ասի տալ
հոգի մարմնոյ և շարժումն. ըստ որում անբն
ասիմք կեալ. ըստ որում մարմինն կրել ասի
զհոգին:

Ուստի և կապարան զմարմին բացակոյէ հոմերոս:
Աստի որոյ մարմին կոչի, այսինքն ընդարմ. միտ

զի ընդարմացույանէ զհոգին և ընդ սրմանանայ
'ի գերեզմանի :

Իսկ յօժարական կենդանութիւնէ՝ յորժամ
յուռեգոյնն յաղթէ լաւագունին • այսինքն յոր
ժամ հոգին յաղթի 'ի մարմնական հեշտախ-
րութեանց :

Ընդ որս և անսուտի կեանք կոչեցան • այսինքն
ոչ սղջախոհ : Իսկ բնական մահէ անջատու մն
հոգւոյ 'ի մարմնոյ • ըստ որում՝ ամենեքեան
վախճանիմք :

Իսկ յօժարական մահէ ըստ առաքինութեան
կենցաղավարութիւն • այսինքն յապրիլ կեն-
դանւոյն յորժամ խոկումն լինի մահու վասն մե-
ռելութիւն գործելոյ ախտից :

Արդ՝ այսոցիկ այսպէս գոլով՝ չորքս այսոցիկ
յայտցանէ • գոյն, ոչն գոլ • բարւոք գոլ, չարն
գոլ : Արդ՝ գոյն է բնաւորական կենդանու-
թիւն • իսկ ոչն գոլ՝ բնաւորական մահ :

Ի՞նչ բարւոք գոյն՝ յօժարական մահ • իսկ չար
գոյն՝ ակորժական կենցաղավարութիւն :

Արդ՝ յորժամ ասէ պղատուն թէ պարտէ խո-
կալ, զախորժական մահաւանէն ասէ :

Այսինքն թէ պարտէ ըստ առաքինութեան
կեող և մեռելութիւն գործել ախտիցն :

Իսկ յորժամ ասէ թէ ոչն պարտ գինքն արտա-
հանել, զբնաւորական մահն նշանակէ ըստ ո-
րում ամենեքեան մեռանիմք :

Եւ այսոցիկ այսպէս :

Իւ

Եւ պարտէ գիտել եթէ՝ ոմն կղէմբռոտոս
տմբախկիտցի՝ կարծելով թէ պղղատուն զբնա-
ւորական մահճանէն հրամայէ խոկալ խմստա
սիրին, ընկեցեալ զեկքն՝ ի պարսպէ վտխճա-
նեցաւ :

Սէն որոյ ստէ կաղնմբոս, ուրախացել քվա-
րեգակն, կղէմբռոտոս տմբախկիտցի վազեալ
՝ ի բարձրաբերձ պարըսպաց ՝ ի դժոխս, արժանի
ինչ ոչ ուսեալ մահու, այլ չար զպղատոնի յա-
ղաքս հոգւոյ գիրն ընտրեալ :

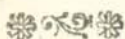
Առ այստիկ ասաց ոյումպիադորոս փիլիսոփոս,
եթէ ոչ պղատոնականն գիր զեմն էր նահան-
ջեալ զյարձակումն, այն ինչ ահա տաժանոս
բար լուծանէի զյոքնաթախանձ կնպ կենցա-
ղոյս : Արդ՝ զե մի եղեցին բազում կղէմբռո-
տոսք՝ առադրեսցուք իստհմանն և զնոյն նշա-
նակ պահելով ասացուք այսպէս :

Իմաստասիրութիւն է խոկումն մահու յսպրիւ
կենդանոյն՝ որով հնարիցի խոկումն մահու :

Բայց մահ պարտէ աստանօր իմանալ ոչ զբնա-
ւորական մահն, այլ զախորժականն, որով մե-
ռելութիւն գործէ ախտից :

Պրտի 9 :

ՅԵՅ Եւ արդ՝ վասն զի պղտտոն զմաստասիրութեան
 թիւն խոկումն մահու տոհմանեաց,
 կարծեցեալ ըստոյիկեանքն թէ վասն բնաւո
 րական մահուն ասէ :

Դասն և յարադրենն եղանակս ոմանա, ըստ որոց
 յիրաւի որ զննքն իբաց բառնայ :

Իւր ասեն, վասն զի առաջիկայ կենցաղս այս մե
 ծի երախանի նմանեալ գոյ՝ յայտէ • ըստ որ
 չափից եղանակաց երախան լուծանի, ըստ այն
 քանեաց յիրաւի որ զննքն արտահանէ :

Կա քանզի և ասեն ըստ չ եղանակաց լուծանի
 երախան :

Կամ վասն կարօտութեան կերակրոց • զի կա
 րօտութիւն ելլայ կերակրոց, յիրաւի յառնեն
 կոչնակարքն և լուծանի երախանն :

Արդ՝ այսպէս և վասն կարօտութեան ընչեց յի
 րաւի որ զննքն արտահանէ այսինքն իբաց բառ
 նայ • ոչ կամե լով ծախիլ ՚ի սովու :

Որպէս և թէ ոգնիս յայտ առնէ առ ոմն կիւռ
 նոս ասե լով՝ պսրտէ յաղթատութենէ փախչել
 և ՚ի մեծալի տեղն անկտնիլ ծով, և ՚ի վիմաց
 ով կիւռնէ հոսիլ արեգակնակոխ :

Եւ արդ՝ պարտէ գիտել, եթէ ոչ զայն ասէ
 եթէ

Եթէ պարտէ տնանկին զնքն իբաց բառնալ,
այլ զայն առէ թէ պարտէ տնանկին ամենայն ու-
րեք սեւմանել' և 'ի վնհս անկոխս • Թէ հնար
ինչ իցէ և 'ի ծովու :

Ըստ երկրորդ եղանակի դարձեալ լուծանի
երոխան՝ վասն շնեւոյ չարահաճ զկերակուրն և
դեղսամակարդացեալս • քոնոյն պատկոտեաց եւոյ
կէ բակրոյ՝ յիրաճի յառնեն կոչեցեալքն և լու-
ծանի երախանն :

Արդ՝ այսպէս և մարմնոյ ուրուք չարահաճեւոյ և
անպատկանաճորեւոյ առ ընդունիլ զանձնաճո-
րական սղգմունս, յիրաճի արտահանէ իբաց
քեցեւոյ զնքն 'ի ցաւեւոյ :

Արդէս և ոմն շնակն փիլիսոփայ կիսադօս գո-
լով մատեաճ առ յուլիանոս թագաւոր ասեւով,
կէս մարմնոյ իմոյ մեռաճ և կէսն տեսանէ զտիւճ •
Գթաճ ով թագաւոր 'ի կիսակտուր շնականս :

Եւ յինքն թէ հրամայեալ կամ բժշկէլ կամ
սպանանել :

Աւորասաց թէ՝ զերկոտեան գրկես և զպղծտին
և զփայլիծ ոջն : Զուժեմնէ պակասեալ' և զոմն
տակաւին և ստեսանելով :

Ըստ երրորդ եղանակի դարձեալ լուծանի
երախան, յորժամէ վասն առանձնական տաղ-
նապի կոչատեառն :

Բանի կոչատեառն կամ յանկարծակի հիւան
դանալ' և կամ լսել զկորուտ սիրելոյ, յառնեն
կոչեցեալքն և լուծանի երախանն :

Ի՛նչ որդ պոպէս՝ թ է առանձնական ումք տագ-
նապ հաւանիցէ, յիրաւի իբաց բառնայ զնկն,
որպէս արար պիժագորուհին տիմիքտեայ որ
կոչեցաւ թ էանովն :

Քանզի նա անկեալ ՚ի բուռն սիկիլացւոց բը-
նաւորին, և հարցեալ թ է ընդ էր ոչ ուտեն
պիժագորականքն ըզմեծ ոլոռունս, ասէր՝ կե-
րայց քան թ է ստացից :

Ի՛նչ յատեւ բընաւորին թ է կեր, ասէր, ստա-
ցից քան թ է կերայց : Ի՛նչ այնպէս ծամելով
զլեզուն վախճանեցաւ :

Ըստ չորրորդ եղանակի դարձեալ լուծանի
երախան վասն արթեցու թ էան :

Քանզի արթեցու թ է հանդիպելոյ կոչեցելոյն՝
յիրաւի լուծանի երախանն : Այսպէս յիրա-
ւի ոք զնկն իբաց բառնայ յորժամ ՚ի վերջնն
հասանիցէ ծերութի և զառանցիցէ, և սկիզբն
առնէ աղճատելոյ և բարբառնջելոյ :

Ըսկ ըստ հինգերորդ եղանակի դարձեալ լու-
ծանի երախան, յորժամ ըսկիզբն առնեն կո-
չեցեալքն կռռելոյ՝ և անիրաւս առաքմանս
առնել :

Այնպէս և յիրաւի ոք իբաց բառնայ զնկն յոր-
ժամ ըմբռնեալ ՚ի թ շնամեաց՝ հրամայէ առ-
նել ինչ անիրաւ : Կամ ընդ մօր անկոնիլ կամ
անապատե հս ինչ ուտել :

Ըսկ ըստ վեցերորդ եղանակի լուծանի երե-
խան, վասն հասարակական տագնապի :

Քանզի հասարակական տաղնապի հասանե լոյ՝
կամ հրաշքեցութեան՝ կամ շարժման՝ կամ ար-
շաւանաց բարբարոսաց, յառնեն կոչելեալքն
և լուծանի երախանն ։

Այսպէս յիրաւի ոք զենքն իբաց բառնայ ՚ի
հասարակական տաղնապէ հասն լոյ, և թ շա-
մեացն այն ինչ բլ բաղաքն առնուլ հուպ եղե-
լոյ, և նորա յե ըկիւղէ անտի յաղթ տնտրեցե լոյ ։

Արդ՝ զայստիկ տաղիկն անքն ։

Ասկ այլք՝ երկու միայն եղանակս յարադրեն,
ըստ որոյ յիրաւի ոք զենքն իբաց բառնայ ։

Քանզի ասեն թէ՝ առ ՚ի կեալ կենցաղս է՝ կամ
լաւ կամ յոռի կամ միջակ ։

Արդ՝ յորժամ ոք ՚ի լաւումն կամ միջակումն
գոլով՝ տեսնէ զենքն ՚ի յոռին արտամիտեալ՝
յիրաւի իբաց բառնայ զենքն ։

Ի՞նչ դարձեալ ՚ի յոռեկոնումն գոլով՝ տեսնէ
զենքն ոչ երբէք ՚ի լաւագոյնսն վերաթեալ
յիրաւի իբաց բառնայ ։ Ի՞նչ արդ այսոքիկ այս
պէս ։ Աւանդոյ տեսնէ թէ ոչ ըստ իրաւանց
և ոչ ըստ անիրաւութեանց պարտէ զենքն իբաց
բառնալ ումէք ։

Քանզի ոք զայնսն այսպէս կամին կամ խորհին,
ընդ դիմանան արարչն • հարստահարութիւն կա-
մեալ զկապն լուծանել զոր նայն կապեաց ։
Ի՞նչ պարտէ հաւանիլ պղատոնի որ ասէ թէ՝ ող
ահա յոռւմն պահարանս մե՛ք • և ոչ պարտու մէք
յայսմանէ զենքն արտահանել և տարափախել ։

Այլ կալ թաւ կապեցե լուսն մինչև նա լուծցէ :
Իսկ փորձու թիք ուրեք թէ պատահիցին՝ ոչ վա
այսորիկ՝ որպէս թէ ումեք պարտէ զնրէն իբաց
բառնալ, այլ վասն փորձելոյ զհոգին :

Քանզի որպէս լաւ նաւապետ ոչ ՚ի հանդարտու
թեան ծովուն, այլ ՚ի յուզման տլեացն փորձի :
Նոյնպէս և վեհագոյն հոգի ՚ի փորձութեան
նահատակի :

Ուստի և ճեմականքն կամելով զժուժկալութե
հոգւոց ցուցանել՝ աղօթէին ասելով՝ ևս տե
ղեան ՚ի մեզ փորձութիւն :

Հանգիւի և Առաջիկայ :

Պրահ ժ :

ամբառնայ այսու հետեւ աստուստ պղա
տոն ՚ի հեռի կատարումն • և ոչ պարզա
բար ՚ի հեռի • այլ և՛ս ՚ի հեռագոյնն որ ոչ ինչ
ևս էքան զնա անդր :

Քանզի սահմանէ զմաստասիրութիւն նմանու
թիւնն այլ ըստ կարողութեան մարդկան :

Քանզի զնչ ոյնպէս երանելի և վայելուչ կա
տարումն որպէս զնմանիլ այլ ըստ կարողութեան
մարդկան : Աւան որոյ ասեն ոմանք թէ ոչ կա
րէ իմաստասէրն որպէս մարդ գոլով նմանիլ այլ :
Զորնիւթ են այսպէս :

հոռ

էութիւնն արեւմտեայ դաճաղանէ • որպէս և
քերթօղն յայտ առնէ ասելով, վասն զի ոչ ինչ
ցեղ նմանութիւն է անոց անմահից և գետնա-
կոխաց մահկանացո՞ւնց մարդկան :

Իսկ որոց էութիւնքն զանազանք են՝ այնոցիկ
և կատարելութիւնք զանազանք գոն :

Ո՛րգոն, այլ է էութիւն մարդոց և այլ ձիոց • և
այլ կատարելութիւն մարդոց և այլ ձիոց :

Արդ՝ եթէ զանազան է էութիւնն արեւմտեայ,
և որոց էութիւնքն զանազանք են՝ զանազանք են
և կատարելութիւնքն • և յայտ է թէ այլ
կատարելութիւն է արեւմտեայ մարդոց :

Վասնորոց ոչ կարէ իմաստասէրն նման գոլ արեւմտեայ •

Արդ զի զտարակուսանս զայս լուծանել փու-
թամք, ասացուք եթէ ըստ ո՛րում նշանա-
կութե՛ր ասեմք աստանօր նման զիմաստասէրն արեւմտեայ :
Այլ նախ ասացուք եթէ ըստ քանի՛ եղանա-
կաց ասի նման :

Ի՞նչ պարտէ գիտել եթէ ըստ չորից եղանակաց
ասի նման :

Քանզի նման ասի այն՝ յորժամ նոյն որակութե՛ր
ի բոլորումն տեսակում տեսանի :

Ո՛րգոն՝ յորժամ զբոլոր եթովպացիսն նմանս
միմեանց ասեմք գոլ ըստ սեռոյն : Ի՞նչ զամենայն
կարափ նման միմեանց ըստ սպիտակիլն :

Դարձեալ ասի նման յորժամ նոյն որակութե՛ր
ի զանազան տեսակս տեսանի ըստ առաճելու-
թեան

Թեան և ըստ նաճագու թեան : Որպէս զսպիտակ
պղպեղ և զսեւա՝ նմանս միմեանց ասեմք գոլ
ըստ ջերմանոյն . քանզի երկուքին ջերմոյնք են,
այլ ըստ առաւելութեան և նոճագու թեան :
Քանզի սեւան առաւել ջերմոյն է, իսկ սպի-
տակն նոճաղ :

Դարձեալ տսի նման և այն՝ յորժամ զտեսզան
որակութիւնք՝ ի զանազան տեսակս գտանին :
Որպէս ըղ հօփակն և զաղաւնին նմանս միմեանց
ասեմք գոլ . զնոյն որակութիւնս ունելով :

Քանզի զպէս հովքակն զանազան որակութիւնս
ունի զսպիտակն և զխարտեւոյն և զսեւան,
նոյնպէս և աղաւնոյն ասեմք զնոյն որակութիւն
ունել :

Դարձեալ տսի նման միմեանց որպէս պատկերն
և յորացոյցն : Քանզի ասեմք զպատկերն սոկրա-
տայ նման գոլ սոկրատում :

Ի՛նչ պարտէ գիտել թէ՛ յորացոյց տսի նախատիպն
ըստ որում պատկերն եղև :

Որպէս յորժամ զսոկրատէս յորացոյց ունելով՝
զպատկերն սոկրատայ ասեմք նման գոլ սոկրա-
տում : Արդ՝ ըստ այսմ նշանակութեան ասեմք
զխնաստասէրն նման գոլայ, որպէս զսոստ
կերն սոկրատայ սոկրատում : Թէպէտ և միլէ
պատկերն սոկրատայ և միլ սոկրատէս . քանզի
ոմն շնչաւոր և ոմն անշունչ :

Ըստ նկին օրինակի և նշանակութեան ասեմք զխնոս-
տասէրն նման գոլայ ըստ կարողութեան մարդկան :

Թէ

Թէպէտ և այլ էութիւնէ Կ և այլ մարդոյ
Եւ զի իմաստասէրն նման է Կ աստուծոյ յայտ
 եղնցի • քանզի որովք կերպարանի թծայինն,
 նոքիմք կերպարանի և կատարեալ իմաստա
 սէրն • Քանզի երիւքս այսոքիւք աստուծոյ թծայինն
 կերպարանի • բարեաւն և գիտութեամբ և
 կարողութեամբ •

Որպէս և քերթութիւնն յայտ առնէ ասելով
 վասն բարւոյն՝ Թէ թծք տոճօղք բարեաց են •
 Վս գիտնականին՝ Թէ թծք զամ ինչ գիտեն •
 Իսկ վասն կարողութեան՝ Թէ թծք յամի կա
 րողք գոն • Նոյնպէս և կատարեալ իմաստասէրն
 երիւքս այսոքիւք կերպարանի • բարեաւն և
 գիտնականաւն և կարելեաւն •

Եւ բարեաւն, զի որպէս թծայինն թմցուն
 խնամածէ, նոյնպէս և կատարեալ իմաս
 տասէրն անկատար ոգւոց խնամ տանի, 'ի ձե
 ռն գիտութեան զանկատար և զոգէտ հոգի
 'ի կատարեալ գիտութիւն փոխելով •

Իսկ գիտնականաւն կերպարանի, ոգ թծայինն
 զամ ինչ գիտէ, նոյնպէս և կատարեալ իմաս
 տասէրն զամ ինչ խոստանայ գիտել •

Իսկ կարելեաւն՝ զի որպէս թծայինն զամ ինչ
 կարէ և կամի, նոյնպէս և կատարեալ փիլիսո
 փայն որ չափ ինչ կարող գոյ և կամի •

Արդ՝ այսոքիկ այսպէս • Վոյ և ասեն ոմանք
 Թէ զեմրդ ասէք զիմաստասէրն նման գո
 ւայ բարեաւն և գիտնականաւն և կարողութեան •

որ ըստ բերթողին՝ ոչ է նման ցեղանմանից անոց
և գետնակոխաց մարդկան :

Առ որս ասեմք թէ՛ վա այսորիկ սու գոյացած
՚ի տաճմանին՝ ըստ կարողութեան մարդկան :

Քանզի որ չափ ինչ կարողութիւն է և հասուն
մարդոյ՝ թո՛ւի՛ նմանիլ իմաստասէրն ալ :

Վարդն ոչ նոյնպէս է ոչ բարին և ոչ գիտնականն
և ոչ կարօղն սու ալ և սու մարդոյ :

Քանզի այլաբար է սու յայ բարին , և ոյլ
սու ՚ի մարդոյ : Վարդն բարին էակացեալ է ալ

և էութի ալ բարին • ուստի և անկարութի է
ընդունակ լինիլ չարին վա առաճելութեան

բարւոյն : Որպէս արեգակն անընդունակ ասի
լինիլ խաճարի վտան առաճելութեան լուսոյն :

Իսկ մարդ՝ ունակութեամբ ունի զբարին • ուս
տի և ընդունակ է չարութեան : Ող և օղդ ըստ

ընդունակութե՛ ունիլ ասի զլոյս , վանզի ՚ի
ծագիլ արեգականն լուսաճորի , ուստի և ըն

դունակ ասի գոլ խաճարի • քանզի ՚ի մտանէլ
արեգականն խաճարի :

Ի՞նչ դարձեալ այլաբար է գիտնականն սու յայ
և այլաբար սու ՚ի մարդոյ : Քանզի ան միշտ

և միաբան զամ գիտէ • և ոչ է ժամանակ յո
րում ոչ գիտէ • այլ միշտ և միաբան զամ գիտէ :

Իսկ մարդ ոչ միշտ և ոչ միաբան զամ գիտէ •
քանզի և ոչ տակաւին ևս ծնեալն գիտէ ինչ

ներգործութեամբ • այլ գործութեամբ ասի
գիտել :

Ի՞նչ դարձեալ մարթ է այսօր ինչ
և թէ

եթէ գէպ լինի գիտել ումեք և այգուցն մու-
ռանայ : Ի՞նչ զեմ գիտել , այլ ըստ մա-
սին : Քանզի յայտ ժամանակի զայլ ինչ գիտէ՝
և յայլ ժամանակի այլ ինչ : Որպէս յայտ առ-
նէ և պղատուն ասելով՝ Թէ ախորժե լի՛ է ո-
րում գէթ 'ի ծերութեանն իմաստասիրութի
և խոհեմութիւն առ ընթեր է :

Եւ զարձեալ այլաբարէ կարողութիւն այ-
լ և այլաբար առ 'ի մարդոյ :

Քանզի անդրադարձի՝ առ յայն . վասնզի որչափ
ինչ կամի և կարէ , և որ չափ ինչ կարէ և
կամի : Ի՞նչ ինչ պատշաճիցի անկարութի
առ յայ : Իսկ առ իմաստասիրին . ոչ անդրա-
դարձի . քանզի որչափ ինչ կարէ և կամի , այլ
ոչ որչափ ինչ կամի և կարէ :

Այլ թէ Թէ կամիցի ձեռամբ բուռն հարկա-
նէլ զարեգականէ , և կամ ստեղծանէ և եր-
կինս , ոչ կարէ : Ապա Թէ դք ասիցէ՝ Թէ ոչ
կամի անկարելի իր ինչ կատարեալ իմաստա-
սէրն , այլ այնոցիկ տենչայ որոց և հասանիլ
կարող գոյ : Քանզի ստոյիկեանցն միժ կարո-
տութիւն է 'ի վաշխ տենչանացն անլիութի :
Ասեմք եթէ՝ որպէս գիտելով զիւր տկարու-
թիւն բնութեն . ոչ տենչայ անհասիցն , այլ
այնոցիկ տենչայ որոց և հասանիլ կարող գոյ :

Արդ այսոքիկ այսպէս :

Բայց տարակուսին ոմանք ասելով՝ Թէ ո՛ւր
սահմանեաց պղատուն զիմաստասիրութիւն
նմա

Նմանութիւն այլ ըստ կարողութեան մարդկան :
 Ի՞նչ տեսնէք թէ 'ի թեւդեայ տրամաբանութեն :
 Քանզի անդ առ թէողորոս ոմն երկրաչափ
 առնելով զխօսս ասէ այսպէս :

Այլ վիճակով թէողորէ ոչ կորնչել չարեաց
 կարողութիւն գոյ . քանզի հակառակ իմն
 բարւոյ գոյ հարկաւորի', և ոչ առ ան ըզ
 նորա է զետեղիլ . այլ զայս մահկանացու թք
 նութիւն՝ զայսր տեղեւան շրջաբերի 'ի հարկէ :
 Աստուծոյ պարտէ ջանսով փոխել աստուծոյ
 անդր զվազագոյնս : Արդ զի՞նչէ փախուստն,
 նմանութիւն այլ ըստ կարողութե մարդկան :
 Իսկ նմանութիւն է քան և արդարն գոյ հան
 դերձ խոհեմութեամբ :

Դարձեալ ասեն եթէ ոչ սահմանեաց զմաս
 տասիրութիւն , այլ զփախուստն 'ի չարեաց :
 Առ որս ասասցուք թէ' և փախուստն 'ի չա
 րեաց ոչ այլ ինչէ , եթէ ոչ իմաստասիրութիւն :
 Այլ թէ իմաստասիրութիւն է որ զմեռելութիւն
 ախտից բացագործէ , որպէս բազում անգամ
 վերադոյնն սահմանեցաւ զնա խոկումն մահու :
 Իսկ մեռելութիւն ախտից ոչ այլ ինչէ' եթէ
 ոչ փախուստ 'ի չարեաց . և յայտ է թէ զմաս
 տասիրութիւն սահմանեաց :

Ի՞նչ դարձեալ՝ թէ արդարեւ արդարութիւն
 և խոհեմութիւն առաքինութիւնք են . իսկ
 տեղի իմաստասիրութեան առաքինութիւնն է .
 վիճակ 'ի ձեռն առաքինութե զմաստասիրութե

ստանումք : Ապա յայտէ թէ 'ի ձեռն ասե-
լոյն՝ լինիլ արդար հանդերձ խոհեմութեամբ,
զեմատասիրութիւն սահմանեաց :

Եւ ևս վստմ ասելոյն՝ խոհեմութեամբ, զտե-
սակամն սահմանեաց • վստմ զի խոհեմութիւն
կատարումն բանին է : Իսկ և կատարումն տեսա-
կանին կատարելութիւն բանին է, այսինքն բա-
նին գիտութիւն :

Եւ յայտէ թէ ասելոյն՝ հանդերձ խոհեմու-
թեամբ՝ զտեսականն նշանակեաց : Իսկ ասե-
լոյն՝ սուրբն և արդարն գոլ՝ զգործականն :

Ասան զի սուրբն և արդարն՝ առաքինութիւնք
բարուց են :

Իսկ կատարումն գործականին առաքինութիւնք
զարդարումն բարուց : Արդ՝ այսոքիկ այսպէս :
Բայց խնդրեն ոմանք թէ վստմէր առկայացան
երկոքին սուրբն և արդարն :

Եւ ոմանք ստեն թէ՛ սքն առաւելութիւն է
արդարոյն, ուստի և զանչափ անիրաւնն անսք
ստեմք գոլ : Բայց լաւագոյն է ասելն թէ զա-
նազանին 'ի միմեանց սքն և արդարն :

Ասան զի արդար այն ասի, որ ըզ զուգանորու-
թիւն համեմատ էակացն պահէ :

Իսկ սուրբ է՝ որ Թաւմազոյն ունի փոյթ յանձին :
Եւ զի այսոքիկ 'ի միմեանց զանազանին՝ յայտ
առնէ պղատոն գրելով երկուս տրամաբանութիւն :
'ի միումն մակագրեաց՝ յաղագս արգարոյ՝ կամ
քաղաքաւարութեան :

Ի՛նչ 'ի միւսումն' և թ իսիո ոն յաղագս սԷյ • յուրում վասն ԹԺային իրաց ծանուցանէ :

Ի՛նչ այսոքիկ այսպէս :

Բայց տարակուսին տմանք թ է' վասն զի չորք սուաքինութիւնք են հոգւոյ, արիութիւն' արդարութիւն' ողջախոհութիւն' խոհեմութի' • զի' զմին միայն առտանօր յիշեաց զարդարութի : Աւորս ասեմք նախ առաջին թ է' և զխոհակալութիւն յիշեաց • քանզի ասաց թ է' արդարն և սքն գոլ հանդերձ խոհակտնութեամբ :

Երկրորդ' թ է' և զարդարութիւն միայն յիշեաց' ոչ ինչ տնտեղի լինին որպէս ցուցանեմք : Ի՛նչ պարտէ գիտել թ է' և երեք մասնեայ գոլով հոգի, քանզի ունի բան ցասումն և ցանկութի, չորք են առաքինութիւնք հոգւոյ • արիութի, արդարութիւն, խոհականութիւն, ողջախոհութիւն :

Ի՛նչ այսոքիկ յիրաւի • վասն զի պարտէ զի իւրաքանչիւր մասն հոգւոյ' իւրականն զարդարիլ առաքինութեամբ : Ուստի բան' խոհականութեամբ զարդարեալ գոյ :

Իսկ բարիութիւն արիութեամբ • իսկ ցանկութիւն ողջախոհութեամբ : Ի՛նչ վասն զի ոչ միայն պարտէ իւրաքանչիւր մասին առանձնականաւ զարդարիլ առաքինութեամբ, այլ և յարմարումն առ միմեանս և բարեկարգութեալ աշխիւ • վասն այսորիկ և արդարութիւն ընդ պմենեմեանն անցեալ երևի • զի մի' միայն 'ի միւսում'

ուժ ասին , այլ և յամենեւեան 'ի մասունսն տեսանիլով յարմարութիւն և բարեկարգութիւն պահեսցի :

Եւորպէս յամուժ տեսանեմք զոմանս միայն իշխան գոլ , որպէս թծայինն . և զոմանս իշխան և ընդ իշխանութեամբ , որպէս զմարդ կայինս . քանզի մարդկայինք՝ ընդ իշխանութեամբ են թծայնոցն , և իշխան տնասուն կենդանեացն : Իսկ այլքն ընդ իշխանութեմ միայն . որպէս նոքին իսկ տնասուն կենդանիքն : Ըստնմին օրինակի և 'ի մարդ ուժ իբր 'ի փոքր աշխարում ըստ դիմոլրիտոսի՝ այսոքիկ տեսանին :

Ոմանք իշխեն միայն որպէս բան . և ոմանք իշխեն և իշխին որպէս բարկութիւն . քանզի բարկութիւն իշխի՝ 'ի բանէ , և իշխէ ցանկութեան : Իսկ ոմանք միայն իշխին որպէս ինքն ցանկութիւն :

Արդ՝ այսոցիկ այսպէս ելոյ՝ վասն զեւրդարութիւն առաւելագոյն է քան զայլ առաքինութիւն որպէս թափանցեալ ընդ այլն և զբարեկարգութիւն նոցա պահեալ , վասն այսոքիկ որպէս կարեւոր ինչ զնա միայն յիշեաց :

Էրրորդ առայսոքիւք՝ զարդարութիւն յիշելով՝ զայլ առաքինութիւնս միանգամայն աւետալ եցոյց :

Քանզի մակըստացական առաքինութիւնն հանդերձ պատճառաւ՝ միմեանց հետեւին : Քանզի որ պատճառաւ է ողջախոհ , այսինքն որ գիտէ

զպատճառն թէ վասնէրէ ողջախոհ • թէ վա-
զն յանառակութենէ ժլատութիւնք և անիրա-
ւութիւնք լինին : Այնպիսին 'ի հարկէ և արե-
գոյ, զպատմն ստորադասելով :

Այնպիսին և խոհեմ գոյ • վասն զի գիտէ զպատ-
ճառն թէ վասնէր պարտէ լինիլ խոհեմ :

Այնպիսին և արդար գոյ • վասն զի 'ի մարմնա-
կանաց հեշտախտութեանց լինին անիրաւութիւնք :
Իսկ մակըստացական առաքինութիւնք ասացան
վասն բնականացն :

Իսկ բնականք տալն որք միանգամ ըստ խառ-
նուածոց մարմնոյ գոն • որք ոչ հետեւին միմեանց :

Քանզի որ ըստ խառնուածոյ մարմնոյէ ողջա-
խոհ, ոչ ամիրօք և արի և խոհեմ և արդար գոյ :
Որք և ծառայականք կոչին և անբանք :

Ինծառայականք կոչին՝ որպէս 'ի հարկէ հետե-
ւեալք խառնուածոյ մարմնոյն : Քանզի որ 'ի
ցորտ խառնուածոյէ, նա 'ի հարկէ ողջախոհ
գոյ : Իսկ անբանք կոչին վասն ոչ գիտելոյ զպատ-
ճառն թէ զի պարտէ ողջախոհ լինիլ :

Ինծարձեալ անբանք կոչին վասն զի յանբան
կենդանիան բնաւորեցաւ այսպիսի առաքինութիւն
տեսանիլ : Որպէս յորժամ ասեմք զտաս-
րակ 'ի բնութենէ ողջախոհ, և զուղտ խոհեմ,
զառիւծ արի • և զարագիլ արդար, վասն զի
զծերացեալ հայրն կերակրէ :

Ինծարձեալ մակըստացական առաքինութիւնք
պայտան վասն բարոյականաց առաքինութեանց

որք յաւանդուած ենէ և ՚ի պատու իրելոյ գոն ։
 Որպէս յորժամ որք ՚ի պատու իրելոյ գոյ ողջա-
 խոհ , ոչ գիտելով ըզ պատճառն ։ Որք ոչ հե-
 տելին միմեանց ։

Վասն զի մարթ գոյ ողջախոհ լինիլ յաւանդու-
 ած ենէ և ոչ իմաստուն ։

Ընդ այնոցիկ Հանդերձ և Առաջկայ ։

Պրէն ։ ԺԱ ։

ետ պղատոնի և պիծագորի երկակի
 սահմանելոյ զիմաստասիրութիւն , գոմն
 յենթակայէ և գոմն ՚ի կատարմանէ ։
 Գալ ստագիրացին այսինքն արիստոտէլ և սահ-
 մանէ զիմաստասիրութիւն ոչ փոքր ինչ խորհե-
 լով . թէպէտ և մենատեսուկ զնա սահմանէ , նց
 երկակի իւրաքանչիւրոցն զնա սահմանեցելոյ .
 այլ մեծ և քարձրագոյն իմն խորհելով ։
 Վասն զի յառաւելելութենէ զնա սահմանէ տ-
 սելով , եթէ իմաստասիրութիւնէ արհեստ
 արհեստից և մակացութիւն մակացութեանց ։
 Այլ պարտէ իւրնդրել եթէ զե՞նչ կամիցի
 երկաքանչիւրոցդ վերակրկնակութիւն . ք
 արհեստ արհեստից և մակացութիւն մակացութե-
 անց ։ քանզի շատեր ասելն թէ իմաստասիրութիւնէ
 արհեստ և մակացութիւն ։

Արդ՝ խնդրելէ թէ վասնէր առադրեսց՝
 ալ

արհեստից և մակացութեանց : Ի՞նչ պատժեմ
սեւ թէ 'ի ձեռն սուաքին կրկնապատկութեմ
այսինքն արհեստ արհեստից՝ թագաւորի նման
նեցոյց զմաստասիրութիւնն :

Իսկ 'ի ձեռն երկրորդ կրկնապատկութեանն
այսինքն մակացութիւն մակացութեանց՝ այ
նմանեցոյց զմաստասիրութիւնն :

Քանզի յորժամ իշխանաց իշխան տսեմք, յայտ առ
նեմք զթագաւոր : Ըստ նմին օրինակի և արհեստ
արհեստից յորժամ ասեմք՝ թագաւորի նմանեցու
ցանեմք զմաստասիրութիւնն :

Իսկ յորժամ թագաւորաց թագաւոր տսեմք՝
զա՛ն յայտնեմք : Ըստ նմին օրինակի և մակա
ցութիւն մակացութեանց ասելով զմաստա
սիրութիւն՝ այնմանեցուցանեմք . քանզի լաւա
գոյնէ մակացութիւն քան զարհեստ :

Վասնզի մակացութիւն տոյ զսկզբմունս ար
հեստի : Նա. քանզի և քերթ թօղն գիտէ թէ՛ էն
և օն բնութեամբ երկարք են . այլ զգաւ
ճառանն ո՛չ գիտէ . այլ վերածգէ՛ յերածշտական
իմաստասէրն :

Ի՞նչ որպէս յորժամ թագաւոր ո՛չ աղտեղացու
ցանէ զնքն ուր ո՛չ անմիջակաբար խօսի ընդ
ամբողսի, այլ կացուցանէ իշխանս ի վերայ .
յորոյ ձեռն՝ վերջագունիցն խընամածէ :

Ըստ նմին օրինակի և իմաստասիրութիւն յա
ռաջածէ զարհեստ, յորոյ ձեռն զենթակայս
նոցա գիտէ : Եւ դարձեալ՝ որպէս ան
անէ

աներեւոյթ զօրութիւնս ոմանս ունի, յորոց
 ձեռն աստեացս խնամած է : Նոյնպէս և իմաստա-
 սիրութիւն յառաջ ածէ՝ զմակացութիւնս,
 որպէս զի ի ձեռն սոցա գիտասցէ զենթակայս
 նոցա :

Եւ դարձեալ՝ վասն այսորիկ սահմանէ զեմաս-
 տասիրութիւն արհեստ արհեստից և մակացութի
 մակացութեանց . որպէս զի ցուցցէ եթէ զնոյն
 բան ունին արհեստք և մակացութիւնք սու-
 իմաստասիրութիւն, զոր բան և նոցա ենթա-
 կայն առ նոսա : Քանզի բժշկականութիւն ենթա-
 կայ գոյ մարդկային մարմին . իսկ իմաստասիրութեան
 նոյն ինքն բժշկականութիւն է ենթակայ :
 Եւ դարձեալ՝ աստեղաբաշխութե ենթակայ
 գոյ երկնային մարմին . իսկ իմաստասիրութե
 նոյն ինքն աստեղաբաշխութիւնն է ենթակայ :
 Եւ դարձեալ՝ վասն այսորիկ ասաց զեմաստա-
 սիրութիւն արհեստ արհեստից և մակացութի
 մակացութեանց . վասն զի իմաստասիրութիւն
 զբնութիւն էիցն գիտէ . իսկ զարտաբոյս բը-
 նութեանց և զհետեւոյս՝ ետ գիտէ և արհեստից
 և մակացութեանց :

Քանզի ինքն առնլով զբոլոր գիտութե, զնիւթ
 և զտեսակ և զսկզբմունս ամի՝ բացակատարէ
 զչորս տարէրս . և ի նոցանէ բացակատարէ
 զեմանամանեացն . և ի նմանամանեացն զգոր-
 ծիականն . և ի գործիականացն ըզմարդկային
 մարմինն :

Ի՞նչ զայլոն ամենայն պատահմունս որք 'ի մար-
մնի՝ բժշկականութեան ետ գիտեւ. այսինքն
զգաւս և զառողջութիւն :

Ա՛յ որպէս թէ ինքն ո՛չ գիտելով, գիտէ և զայ-
նոսիկ . այլ որպէս ո՛չ կամելով զինքն աղտեղա-
յոցանել, մինչև 'ի հուսկ վերջնա հասանիլ :
Ի՞նչ դարձեալ իմաստասիրութի գիտէ զբնու-
թիւնս ձայնի . իսկ զհետևողս ձայնի՝ ետ գի-
տելքեր ժողին . այսինքն զոլորակս և զհագագոս :
Ի՞նչ դարձեալ իմաստասիրութիւն գիտէ զբնու-
թիւն գծի : Իսկ զայլն թոյլ ետ գիտեւ եր-
կրոջսփութեան :

Ի՞նչ դարձեալ վասն այսորիկ ասաց զիմաստասի-
րութիւն արհեստ արհեստից և մակացութիւն
մակաց՝ . վասն զի նաեւ որ տայ ամենայն արհես-
տից և մակացութեանց սկզբմունս :

Ա՛յսն զի քերականութիւն 'ի նմանէ առնու-
պէս և զօն բնութեամբ երկար գոյ . զորոյ
զպատճառն իմաստասիրութիւնն գիտէ :

Իսկ նա խոստովանաբար առնելով յիմաստասի-
րութենէ յարդարէ զիւր արհեստն :

Դարձեալ՝ բժշկականութիւնն գիտէ եթէ
'ի չորից տարեց է մարդկային մարմն . ո՛չ գի-
տելով զպատճառս թէ վասն թր են չորք տա-
րեւք . այլ խոստովանաբար առնելով յիմաս-
տասիրութենէ յարդարէ զիւր արհեստն :

Ի՞նչ դարձեալ՝ ճարտասանութի պիտանանայ ար-
դարոյ . այսինքն քաղաքականութեան գիտանա-

լով զբնութիւն արդարոյն : այլ խոստովանա-
բար յիմաստասիրութենէ առնելով յարդարէ
զիւր արճեստուն :

Այսպիսի անգիտանալով ճարտասանք զբնու-
թիւն արդարոյն՝ ընտրեն զգրկելն առաւել
քան թէ զգրկիլն : Իսկ իմաստասէրն որպէս
գիտէ զբնութիւն արդարոյն՝ ոչ ընտրէ և ոչ
զոք՝ ի գոյսէ :

Իսկ եթէ գէպ լնիցի ընտրել ընտրէ ըզ զէ-
կիլն առաւել քան թէ զգրկելն : Քանզի և ա-
սեն իսկ եթէ՝ ոչ ոք կարէ զհոգինուրուք փա-
սել, այլ զիւրն փստէ ոնիրաւս և անպատեհս
գործելով . քանզի եթէ փստէ ոքզոք՝ կամ ըզ
մարմինն փստէ կամ զարտաքոյսն զենչն յափըշ
տալելով . իսկ զհոգին ոչ կարէ փստել այլ ըզ
գործարան նորա այսինքն զմարմինն . որպէս և
ասէին պիտագորականքն եթէ՝ եմ ես և իմն
և իմոյն :

Իսկ ասէին զհոգին . վասն զի ի հոգւոյն ունիմք
զգոյնութիւնն : Ի՞նչ իմ ասէին զմարմինն, որպէս
զգործի հոգւոյ : Իսկ իմոյ ասէին զարտաքոյսն,
այսինքն զտալուածս :

Արդ որ փստէն՝ զիւրն փստէ . այլ զայլոյն ոչ
կարէ : Ի՞նչ պարտէ գիտել եթէ ոչ փայն բա-
նական արճեստոյց և մակացութեանց տայ սկզբ-
մունս իմաստասիրութիւն, այլ և անբանից .
որպէս զլարն հիւսան, և զարբնութե՝ զհուրն :
Իսկ անբան արճեստք լին ք ոչ անպատեհաւք .

բանդի ոչինչ է արհեստ որ ոչ ունի պատճառ
թէ պէտք է արուեստաւորն անգիտանայ :

Եւ անբանք կոչին՝ վասն զի կարող գոյ որ ու
սանին ոչ ինչ բարբառիլ և ուսանիլ : քանզի կա
րող գոյ հիւսն առանց բարբառելոյ աթոռ բա
ցալատարել :

Եւ դարձեալ պարտէ գիտել եթէ ոչ միայն
զսկզմունս կարող գոյ տալ իմաստասիրութիւն
ամենայն արհեստից և մակտցութեանց, այլ և
վերջստին ուղղել ըզսխալեալն 'ի նոսա :
Քանզի քերթօղք 'ի սահմանէն զձայն՝ վերա
նորո՞ք օգոյ ասացին : վերջստին ուղղէ իմաս
տասէրն եթէ յուրէ սահմանդ : վասն զի ոչ
զուգադարձի : զի որ ինչ ձայն է՝ նա և վերաճո
րութիւն օգոյ : այլ ոչ որ ինչ վերաճորութի
օգոյ՝ այն ինչ և ձայն :

Վասն զի ասեբք ոք եթէ զօդդ հարկունէ ոչ
բացակատարի ձայն : Իսկ կատարեալ սահմանք
այսոքիկ են որ զուգադարձին առ սահմանելսն :
որքոն, ինչ որ միանգամ կենդանի բանաւոր
մահկանացու մտաց և հանճարոյ ընդ ունակ, նա
մարդ :

Եւ որ միանգամ մարդ՝ կենդանի բանաւոր մահ
կանացու մտաց և հանճարոյ ընդ ունակ է : Վասն
որոյ սահմանէն զձայն այսպէս :

Ձայն է բացակատարութիւն գանչեցելոյ 'ի մեզ
հաւազի, և երկրեցելոյ ընդ խոշորութիւն
շնչափողին, և տեսակ արարեցելոյ լեզուաւ և
մա

մակալեցո՞ւմ : Դարձեալ պարտէ տսել՝ վասն
այսորիկ ասաց զեմաստասիրութիւն արհեստ
արհեստից և մակացուի մակացութեց, վստի ձմ
բանաւոր արհեստք պէտս ունին սահմանաց և
բաժանմանց և ապացուցից, որոց մայր՝ իմաստա
սիրութիւնն ճանաչի :

Ընդ այնոն Զապէր՝ և Աւագնայ :

Պրակ 12 :

Եւ վասն զի ի վեր անդ զգոյր սահմանն
որպէս բոլոր ուսար, եկեացուք այսու
հետեւ ի մասունս նորս և քննեցուք՝
գիմի ի նոցանէ ի մէջ ածելով : Եւ վասն զի տսեն
ունանք եթէ յոյժ տրեմարար զեմաստասիրութի
արհեստ արհեստից ասացիք գոյ . քանզի
եթէ արհեստ արհեստից է՝ յայտէ թէ և ար
հեստէ :

Իսկ եթէ արհեստ է՝ յայտէ թէ և սխալական է
որ է անպատեհ :

Առորս պարտէ տսել եթէ՝ ոչ ամենայն իրօք
որք միանգամ միաբանք միաբանաբար ասին՝ նո
քին և առանձնաբար ասին . քունզի ահա տսելք
մեռեալ մարդ, և առանձնաբար ոչ կարեմք
ասել եթէ մարդ է . վասն զի և ոչ ունի զյոտ
կութիւնս մարդոյ . քանզի ոչ շնչուորէ և ոչ

ԸԸ

գրայումիսն : Ի՞նչ դարձեալ ասիլ ասեմք քարէ
նաւ , և ո՛չ ասի նաւ . վասն զի և ո՛չ վե՛րաքերի
ի վե՛րայ ջուրց որպէս նաւ : Ի՞նչ դարձեալ
որպէս առասպել լն ասէ թէ մարդ և ո՛չ մարդ .
բայց սակայն մարդ :

Չհաւս և ո՛չ զհաւս . բայց սակայն զհաւս :
Ի վե՛րայ փայտի և ո՛չ փայտի . այլ փայտի :

Քարիւն և ո՛չ քորիւն . բայց քարիւն հարեալ
սաստակեաց ըզ չղջեկան ի վր կանչխոյ նստեալ :
Արդ՝ որպէս յառաջագոյն տեսցաք՝ ո՛չ ամենայն
իրօք միաբանաբար ասացեալքս և առանձնա-
բար ասին . որպէս և յընդդիմէն , ո՛չ ամենեւ ին
առանձնաբար ասացեալքն և միաբանաբար
ասիլ կարող գոն :

Արդ՝ ստորակայեցի ոմն սիմոն արոճեւտիւն
կարոճակ . իսկ բարուք բարի՝ արոճեւտիւն յոռի :

Արդ՝ ի վե՛րայ սորս առանձնաբար ասացեալքն
ո՛չ կարող գոն և միաբանաբար ասիլ :

Ո՛րդոն , յորժամ ասեմք սիմոն կարոճակէ ,
սիմոն բարի է :

Արդ՝ զայստիկ զառանձնաբար ասացեալսս ո՛չ
կարող գոյ միանգամայն յարեւաբար ասել է թէ՛
սիմոն կարոճակ բարի . վասն զի ըստ արոճեւտին
փցուն զնա ստորագրեցաք :

Արդ՝ այսպէս և ի վե՛րայ իմաստասիրութեան .
քանզի արհեստ արհեստից զնա ասել մարթ-
գոյ . իսկ արհեստ միայն ասել ո՛չ գոյ մարթ :

Որպէս յառաջագոյն ցուցաբ եթէ ոչ կարող
գոն միաբանաբար ստացելալքն և առանձնաբար
ասիլ : Բայց սակայն եթէ և արհեստ ասեմք
զմաստասիրութիւն գոլ՝ ոչինչ անտեղի է •
քանզի բազում անգամ զանուն արհեստիդ և
իվերայ մակայութեան առնուն • քանզի և պղա-
տոն ՚ի գորգեայ տրամաբանութեանն ըզ մակա-
ցութիւն արհեստ կոչէր :

Քանզի առնա ստէ թէ ո՛րոյ ըզ քեզ սես-
ցութ արհեստի մակայութեանն • այսինքն մակացութեանն :
Քանզի մակացութեանն մակացութեանն :
Այլ և ՚ի ստիւտեայ տրամաբանութեանն զա-
րարինն արժեքստաւոր կոչեաց զանսխալաբար
գիտողն ամենայնի :

Ի՞նչ արձեալ՝ եթէ արդարեւ այս սահմանն որ
ասէ զմաստասիրութիւն արհեստ արհեստից՝
յառաճելութեանէ : Իսկ առաճելութիւնն այլէ
այնմ առ որ զառաճելութիւնն ունի • ապա
և իմաստասիրութիւնն ոչէ արհեստ, այլ առա-
ճելքն զարհեստ : Արդ՝ այսոքիկ այսպէս :
Դարձեալ ասեն ոմանք եթէ, զհարդ տեսք
զմաստասիրութեան մակացութեանն • մի թէ
այլ մակացութեանն քան զմաստասիրութեանն :
Առ որս պարտէ ասել եթէ երկակի՝ է մակա-
ցութեանն • մինն ըստորագրական և մինն անստո-
րագրական :

Ի՞նչն ըստորագրական է որ առնու զսկզբունս
որք պէտս ունին ապացուցութեանն • և որոց

զպատճառսն անգիտանայ : Որպէս յորժամ երկրաչափն առնու խոստովանաբար եթէ նշանն է անմասն ինչ, զորոյ զպատճառն ձգ գիտէ • այլ այն՝ բնական իմաստասիրին է :

Իսկ անստորադրական մակացութիւն է՝ որ առնու սկզբունս զհասարակաց մտածութիւնս որ ձգ ունին պէտս ապացուցութեան :

Որպէս յորժամ ասեմք թէ՝ ձծ բարի է • որ է հասարակ մտածութիւն • վասն զի ամենայն ոք խոստովանի թէ ձծ բարի է • և ոչ ինչ ապացուցութեան ունի պէտս : Արդ՝ այսոքիկ այսէս • Ի՞նչ վասն զի յիշումն արարաբ արհեստի և մակացութեան, և վասն սոցա աստացութեան զուգնաբեայ ինչ :

Ի՞նչ նախ քան զսոցայն՝ յողագս գիտութեանս ասասցութեան :

Արդ՝ պարտէ գիտել եթէ՝ գիտութիւն կամ ընդհանուր է կամ մասնական • կամ հանդերձ պատճառաւ կամ առանց պատճառի • յոյս լինին չորքս այսոքիկ : Հմտութիւն, Ներհմտութիւն, Արհեստ, Որակացութիւն :

Արդ՝ հմտութիւն է միոյ իրի անպատճառ գիտութիւն • որպէս յորժամ մի դեղ գիտելով, այնմ միայն պիտանանայ • ձգ գիտելով զպատճառն եթէ որպէս պարտէ պիտանանալ նմա : Իսկ ներհմտութիւն է ընդհանուր անպատճառ գիտութիւն • որպէս այնք որք ի ներհմտակա նաց բժշկացն են, որք բազում գեղս գիտելով
ան

անգիտանան զպատճառս դեղոցն : Ի՞նչ դարձեալ ներհմտութիւն է յիշումն և անբան պահպանութիւն մարդկային բազմաբար և նոյնաբար երևեցելոյ :

Քանզի ներհմտական բժիշկն յիշելով և պահելով բազում անդամ և զնոյնաբար երևեալն 'ի դեղոցն' պիտանանայ նոցին :

Իսկ արհեստէ ընդհանուր գիտութիւն հանդերձ պատճառաւ : Կամ արուեստէ ունակութիւն ճանապարհորդեալ հանդերձ երևակայութեամբ : Քանզի արհեստ ունակութիւնն է և գիտութիւն . այլ և ճանապարհորդէ այսինքն զամենայն ըստ կարգին առնէ :

Իսկ հանդերձ երևակայութեամբ ստացու վասն բնութեան . վասնզի և բնութիւն ունակութիւնէ քանզի ունի զգոյն յայնոսիկ որք ունի զնա . այսինքն 'ի մարդում և 'ի քարում և յայլն . և ըստ կարգի յառաջագայի , բայց ոչ ըստ երևակայութեան որպէս արհեստ :

Քանզի արուեստաւորն պիտանանալով բանի յորժամ կտփ ինչ առնել այսինքն պատճառին՝ նախ և առաջին տըպաւորէ՝ յինքեան և այնպէս բացակատարէ :

Իսկ բնութիւն ոչ երբէք յառաջագոյն տրպաւորէ յինքեան : Ի՞նչ դարձեալ՝ արուեստէ բողկացութիւն 'ի հասողութենէ' ներհմտութեամբ նախակրթեալ՝ սու 'ի պիտանացու ինչ կատարումն որ 'ի կենցաղումս :

Իսկ

Իսկ հաճատու թիւն սահմանիդ այս է :

Լըհեստ է բաղկացու թիւն , այսինքն գումարու թիւն յարտագրու թեւէ : Քանզի ոմանց զայս ինչ գիտե լոց և ոմանց զայն ինչ՝ բացակատարեցաւ արհեստ :

Ներհմու թեամբ նախակրթեալ , այսինքն փորձեալ բազում հմու թեամբ :

Քանզի բազում հմու թեամբ փորձեալ զտեսակս արհեստին՝ այնպէս ձօնէին զնոսանորին արհեստի :

Իսկ առ ինչ պիտանի կատարումն որ ՚ի կենցաղումս ստացաւ , վասն ընդունայն արուեստութեանց և չար արուեստութեանց որք ոչ ոնին պիտանի կատարումն ՚ի կենցաղումս :

Եւ ընդունայն արհեստութիւնէ լարախողացութիւն , ձողախողացութիւն • որ ոչ օգտեցուցանէ զկենցաղս և ոչ փասէ :

Իսկ չար արուեստութիւնէ կախարդութի , դիւ թութիւն • որ ոչ միայն ոչ օգտեցուցանեն զկենցաղս , այլ և փասէն ևս : Իսկ մակացութիւնէ ընդհանուր անսխալ և անտիտիտե զիտութիւն • քանզի անսխալաբար գիտէ զգիտելն :

Եւ զարձեալ՝ մակացութիւնէ գիտութիւն անսխալ իւրոյ են թակային իրողութեանց՝ ըստ որում՝ ունին զբնութիւն իրողութեանց • քանզի որպէս ունին զբնութիւն իրողութեանց են թակայ իրք՝ այնպէս գիտէ :

Արդ՝ այսոքիկ այսպէս :

Ի այց տարակուսին ոմանք ասելով եթէ՝ մինչ արհեստ հանդերձ պատճառաւ գիտէ՝ և մակացութիւն հանդերձ պատճառաւ, ըստ որհում իրաց զտնազանին ՚ի միմեանց :

Է՛ւ ասեն ոմանք եթէ՝ վասն զի մակացութիւն անսխալաբար գիտէ և անսխալ է • իսկ արհեստ սխալէ : Առորս ասեմք եթէ ոչ բարեղք ասէք • քունկ և արուճեստ ըստ իւրում բանին անսխալ է • իսկ վազն ենթակային անպատկառ նութեան թոճի սխալ գոյ : Արդ՝ զանազանին ՚ի միմեանց արհեստ և մակացութիւն • վասն զի մակացութիւն և ենթակայն անսխալք են • որպէս երկիր և երկրաչափութիւն • աստեղագիտութիւն և աստեղք :

Քանզի և աստեղագիտութիւն անսխալք է, և ենթակայ նորին այսինքն աստեղք : Իսկ արհեստ ըստ իւրում բանին անսխալ է • իսկ ըստ ենթակային վազն չի հոսանում է թոճի սրխալական գոյ • որպէս հիւսնութիւն՝ և փայտ նորին ենթակայ :

Արդ՝ հիւսնութիւն ըստ իւրում բանին անսխալ է • իսկ փայտն վազն չի ապականացուէ և հոսանում յառնել հիւսան աթոռ և կամ այլինչ՝ յանկարծօրէն բեկանի՝ և սխալեցուցանէ զարուճեստն :

Արդ՝ որպէս յուռաջագոյն ստացաք՝ այսոքիւք զանազանին ՚ի միմեանց արուճեստ և մակացութիւն

Թիւն • վասն զի մակացու թիւն և ըստ իւրում
բանին անսխալ է և ըստ ենթակային :
Իսկ արհեստ ըստ իւրում բանին անսխալ է ,
իսկ ըստ ենթակային թո՛ւ ի սխալական գոլ :

Ընդ այսինի Հռէքէի՝ ՝Ն և առջեկայ :

Պրակ 13 :

կիւլն և կատարումն մեզ եղեցի պիթա
գորաւ • քանզի սիրելի իսկ երեւի այս
պիտում առն զսկիւլն և զկատարումն 'ի նա ան
գեւ զրպէս 'ի բոլորում • քանզի 'ի բոլորումն
շարակցեալ գոյ սկիւլն և կատարումն :

Արդ՝ այսպէս սասկիւլն և կատարումն եղև մեզ :
Ի՞նչ պիւլն՝ վասն զի նորա են սահմանքն որ 'ի
սկզբանն ասացան • այսինքն թէ իմաստասիրու
թիւն է ծանօթութիւն էակացն ըստ որում
էակք են : Ի՞նչ դարձեալ՝ իմաստասիրութիւն
գիտութիւն Թաւայնոց և մարդկայնոց իրողու
թեանց : Իսկ կատարումն՝ վասն զի նորի՛ն առն
սահման բացատրեցաւ 'ի կատարմանս որ ասէ
թէ՝ իմաստասիրութիւն է սիրելութիւն իմաս
տութեան :

Ի՞նչ պարտ է գիտել էթէ՝ ոմանք պախարակէն
զբացատրութիւն սահմանիս ասելով թէ՝ Թա
սահման զուգադարձի յիւր սահմանելն •
իսկ առաջեկայ սահմանս ոչ զուգադարձի :

Քանզի

Քանզի որ ինչ իմաստասիրութիւն է՝ սիրելու
 թիւն իմաստութեան է • այլ ոչ որ ինչ սիրե-
 լութիւն իմաստութե՛ն ան և իմաստասիրութե՛ն
 Քանզի ամենայն արհեստ սիրէ և տենչայ իւր
 ում ենթակային • վասն որոյ պարտէ ասել թէ
 բարձր է առաջիկայ սահմանդ • քանզի պի-
 թագորի է :

Վասն զի նախ և առաջին պիթագորաս զմաս-
 տասիրութեան սահման եգիտ, որ վայրապար-
 բերիւր և իվերայ ձեռականաց արհեստից որ
 պէս և բերթօղն յայտ առնէ :

Վասն զի իմաստունն ասէ յարմարեաց զանօթն •
 իմաստունն անոճանեաց զհիւսն : Իսկ պիթա-
 գորաս զմաստունն ՚ի բաց որոշեալ ՚իվերայ
 գիտութեան ճշմարիտ գոյին ետ • քանզի զնա
 առաջին անոճանեաց իմաստութիւն դգիտու-

Եթ թիւն ճշմարիտ գոյին այսինքն այ :

Եւ պարտէ գիտել թէ՛ իմաստասիրութե՛ն
 բազում աստիճանաց պիտանանայ • քանզի և
 բազում աստիճանք են իմաստասիրութեան •
 քանզի պարտէ գիտել զհինգ գիտնական զօրու-
 թիւնն : Չգգայութիւն, զերեւակայութիւն,
 զկարծիս, զորամատուցութիւն, զմիտս :

Եւ զգայութիւն է առաջիկայ իրի մասնական
 գիտութիւն • վասն զի ամենայն զգայութիւն
 զմասնական գիտութիւն գիտէ :

Իսկ երեւակայութիւն է բացակայիցն մասնական
 գիտութիւն :

Ի՞նչ զանազանի երևակայութիւն 'ի սոսկմտածութեանէ՝ յայտուիկ, վասնզի երևակայութիւն որպէս ասացաք բացակայիցն է յիշողութիւն ։ Իսկ սոսկմտածութիւնէ ոչ գոյիցն տրամաւորութիւն ։

Որպէս յորժամ որ զեղջրոճաքսոյն ստեղծանիցէ յիւրում մտածութեանն որ ոչէ գոյ ։ Իսկ կարծիք երկակի ասին ։ Է որ պատճառաւ՝ և է որ առանց պատճառի ։

Ի՞նչ առանց պատճառի՝ որպէս յորժամ որ վրնակն հոգին կարծիցէ ոնման, ոչ գիտելով զպատճառն ։ Ի՞նչ պատճառաւ՝ յորժամ և զպատճառն գիտիցէ վանմահութեանն ։

Ի՞նչ պարտէ գիտել, զի կարծիք հանդերձ պատճառաւ՝ եղբակայութիւն է առաջարկութե ։ Ո՛րգոն, հոգին ինքնաշարժ ։ Ինքնաշարժն մշտաշարժն անմահ է ։ ահա եղբակայութիւն առաջարկութեանց ։ այսինքն հոգեանմահ ։ որ կոչեցաւ կարծիք հանդերձ պատճառաւ ։ Իսկ տրամախոհութիւնէ ընդհանրականացն հանդերձ պատճառաւ գիտութիւն ։ Այսնորոյ և տաբակութիւն ոմանք ասելով թէ՝ յորժամ հանդերձ պատճառաւ կարծիք գիտութիւնէ ընդհանրական, և տրամախոհութիւն հանդերձ պատճառաւ գիտութե ընդհանուր, զի՞նչ զանազանիս 'ի միմեանց ։

Առորս պարտէ ասել եթէ՝ կարծիք հանդերձ պատճառաւ՝ եղբակայութիւն առաջարկութե

կուլթեանցէ : Իսկ տրամախոհուլթիւն գիտող
առաջարկուլթեանց 'ի հասարակ խոստովանու
լթեանցէ • և հիւսող և եզրացուցիչ :

Արդ՝ այսոքիկ այսպէս ելոց՝ պարտէ գիտել
եթէ 'ի զգայուլթեանց ծնանի հմտուլթիւն,
և յառանց պատճառի կարծեաց ներհմտուլթի
այլ և 'ի զգայուլթենէ և յերեակայուլթենէ ծը
նանի ներհմտուլթիւն :

Իսկ 'ի տրամախոհուլթենէ և՝ 'ի հանդերձ պատ
ճառաւ կարծեաց ծընանի արհեստ : Իսկ 'ի
տրամախոհուլթենէ և՝ 'ի մտաց՝ մակացուլթիւն :
Քանզի յորժամ առնու սկզբմունս որ պէտս
ունի ապացուցուլթեան, այն ինչ 'ի տրամախո
հուլթենէ ծնանի մակացուլթիւն :

Իսկ յորժամ առնու սկզբմունս որք ոչ պիտոյա
նան ապացուցուլթեան, այն ինչ մտաց ասեմք
ծնանիլ զմակացուլթիւն :

Ի՞նչ արդ ահա որպէս ասացաք քաղում աստիճա
նօք ցուցաւ իմաստասիրուլթիւն պիտանացեալ :
Ի՞նչ եթէ՝ լաճագոյն ամենայն արհեստից և մա
կացուլթեանց է իմաստասիրուլթիւն :

Որպէս պիտոն առումն թէոդորոս երկրաչափ
յայտ տունէ ասելով եթէ, այսպիսի ինչ ով
թէոդորէ ոչ եկն երբեք առ մարդիկ, և ոչ
եկեացէ երբեք պարգևեալ առ յայ :

Արդ՝ այսոքիկ այսպէս ելոց՝ ծանեաք եթէ Ե
են սահմանք իմաստասիրուլթեան • և զպատ
ճառան գիտացաք :

Իճ ոչ միայն զսահմանսն, այլ և եթէ չորք են
զանազանութիւնք սահմանաց իմաստասիրութե :

Քանզի ոմանք յենթակայէ առան . որպէս գի
տութիւն էակացն ըստ որում էակքն են :

Իճ գիտութիւն Թճայնոյ և մտողկայնոյ իրող և
Իճ ոմանք ՚ի կատարմանէ . որպէս իմաստասի
րութիւն խոկումն մահաւ և նմանիլ այ ըստ
կարողութեան մարդկան :

Իճ յառաճելութենէ, որպէս տրհեստ արհես
տից և մակացութիւն մակացութեանց : Իսկ ՚ի
ստուգաբանութենէ, որպէս սիրելութի իմաս
տութեան :

Իճ վասն այսորիկ չորք են զանազանութիւնք
սահմանաց իմաստասիրութե : Վասնզի չորքդ
մեծապատիւք էրն առ պիթագորեանսն :

Որպէս և ինքեանք երդմունս կատարելով ՚ի
պիթագորաս՝ ասէին, երդաճեալ յաճանդօղ
մեզ զքառեանն և վշտաբախ աղբիւրն բնուէ :

Վշտաբուռն կոչեցին զՔ թիւսդ վասն չորից
տարեցդ : Իճ վասն այսորիկ մեծապատիւ էր
առ պիթագորեանսն չորեակդ : Կամ վասն չո
րից տարեցդ . և կամ վասն չորից առաքինութեց
հոգւոյ . և կամ վասնզի չորք թիւք հանդերձ
շարադրելով նախադունիւքն իւրեանց բացա
կատարէն զթ թիւ :

Քանզի սունլոմն երիս՝ բացակատարէ Է . և
դարձեալ առնլոմն երկուս՝ բացակատարէ ինն .
և առնլոմն մի՝ բացակատարէ Ժ :

Իսկ

Իսկ տասն թիւդ կատարուն է : Վասն զի
ամենայն միակ առանձնական անուամբ մինչև
'ի Ժ գոյանայ , և յետ այսորիկ 'ինոյն շարապատի :

Ընդ այսոյն Հանդիւնք ԽԷ և Առաջիկայ :

Պրակ 14 :

Ը վասն զի 'ի յառաջագոյն ասացեալսն
թուական պատճառս՝ ասացաք էթէ
վասն Թր են Խ սահմանք իմաստասիրութեան :
Պարտէ գիտել էթէ թուականութեան ք
տեսակք են , դար և կոճատ :

Ի՞նչ դար է որ կարող գոյ երկուս զոյգս բաժա
նիլ . որպէս չորք . որպէս վեց . որպէս ութ .
որպէս տասն : Իսկ կոճատ՝ որ ոչ կարող գոյ յեր
կուս զոյգս բաժանիլ . որպէս երեք . որպէս
հինգ . որպէս եօթն . որպէս ինն :

Արդ՝ ընդհանուր սկիզբն դարուցն և կոճատացն
միակն է : Իսկ դարին երկեակն :

Ի՞նչ տարակուսին ոմանք թէ երկեակն թիւ
գոլով զի արդէ սկիզբն : Առորս ասեմք էթէ
ոչ գոյ թիւ . վասն զի ոչ ունի զյատկութիւնս
թուոց յինքեան :

Վասն զի ամենայն թիւ բազմապատկելով մեծ
թիւ բացակատարէ քան զշարտդրեալն :

Արդուն , երիցս երեք՝ ինն : Ի՞նչ երեք երեք՝ վեց :
Ահա

Ահա՛նադիկ բազմապատկելով մեծ թիւ արա-
րինն • քան զշարադրելոյն : Իսկ երկեակդ ոչ
այդպէս • քանզի բազմապատկելով և շարադրե-
լով զնոյն թիւ բացակատարէ զչորս : Վասնզե
երկիցս երկու՝ Դ : Իւր երկու երկու՝ Դ :
Ուստի յայտէ թէ երկեակդ ոչէ թիւ , այլ
լոկ սկիզբն թուոյ : Այսոցիկ այսպէս եղելոց
պարտէ գիտել եթէ է թիւդ կոյս լսի որպէս
աթեհոյ և ժամանակ :

Իւր կոյս՝ վասնզի ամենայն թիւ 'ի տասնեկիդ
կամ ծնանի զոք կամ ծնանի յաւմեքէ :

Իսկ է ոչ ծնանի զոք 'ի ներքոյ տասնեկիդ և
ոչ յաւմեքէ ծնանի : Որոգոն , երկուք ծնանին
զչորս 'ի ձեռն բազմապատկու թեան : Իւր ե-
րեքն զինն : Իսկ չորք ծնանին յերկուց :

Իւր ծնանին զութ ըստ երկուց բազմապատկու
թեանց : Կոյսպէս և հինգն ծնանի զտասն 'ի
ձեռն երկուց բազմապատկու թեանց :

Իսկ վեց ծնանի յերից ըստ նորին բազմապատ-
կու թեանց : Իսկ ութն 'ի չորից ըստ նորին
բազմապատկու թեց : Իսկ ինն յերից՝ ըստ երից
բազմապատկու թեանց :

Իսկ Ժ 'ի հնգէ ըստ երկուց բազմապատկու թեց :
Իսկ Է թիւ որպէս յառաջագոյն ասացաք ոչ
ծնանի զոք և ոչ ծնանի յաւմեքէ 'ի ներքոյ
տասնեկիդ :

Արդ՝ այսպէս և աթեհոյ և կոյս լսի • վասնզե
ասէին արտաբերենքն զաթեհաթ եթէ 'ի գլխոյն

արամազդայ ծնաւ : Իսկ Ժամանակ կոչի, վասն
զի տղայք ծնանելով վեցամսեայք և ութամ-
սեայք ոչ ապրին : Իսկ է ամսեայքն ապրին :
Ի՞նչ դարձեալ վասն զի տղայք բընաւորեցան
յեթն Երորդում ամսեանն հանել տաամուսա,
և յութն ամին փոփոխել :

Ընդ այսոսկի Հանդիքն քշ և Առաջէկայ :

Պրակ 15 :

Ե վասն զի 'ի ձեռն սահմանաց որպէս
մի ինչ գոյացեալ զեմաստասիրութի
ուսաք : Իկեցուք այսուհետև և որ
պէս բազմամասն ինչ գոլով ընդ բաժանմամբ
ստորորկեցուք :

Վասն զի 'ի ձեռն բաժանման ստուգաբար զմա-
սունս նորա իմանամք . իսկ 'ի ձեռն մասանցն
ստուգաբար զբոլորն գիտեմք : Ի՞նչ դարձեալ
գիտելով ստուգաբար զմասունս նորա, կարող
լինիմք ստուգաբար գիտել եթէ յորպիսի շա-
րադրութիւնք իմաստասիրութեան յորպիսի
մասունս վերաբերին :

Չի մի՞ որք 'ի տեսականն վերաբերին, առ-
տգիտութեան կարծեցուք 'ի գործականն վե-
րաբերիլ :

Ի՞նչ որք 'ի գործականն 'ի տեսականն :

Ժ Դ

14

Ի՞նչ

Եւ արդ՝ վասն զի բաժանման յիշատակ արա-
րաք, նախ եթէ զինչէ բաժանումն, և մակա-
բաժանումն, և ստորաբաժանումն՝ ասասցուք ։
Եւ պարտէ գիտել եթէ՝ բաժանումն է առա-
ջին հատումն ենթակայ իրողութեան ։

Որքոն, յորժամ ասեմք եթէ կենդանեացն
ոմանք բնականք են և ոմանք սնբանք ։ Իսկ
մակաբաժանումն է երկրորդ հատումն նորին են-
թակայ իրողութե ըստ այլ եղանակի եղեալ ։
որպէս զկենդանին վերջստին բաժանելով ա-
սեմք եթէ՝ կենդանւոյն ոմանք մահկանացուք
են և ոմանք անմահ ։

Իսկ ստորաբաժանումն է բաժանեցելոյ մասինն
հատումն ։ Երպէս բաժանեցելոյ զկենդանին՝ ի
բանախան և յանբանն, դարձեալ զբանալանն
ստորաբաժանեմք ի մահկանացու և յանմահ, և
դարձեալ զմահկանացուն բաժանեմք ի մարդ-
և ի ձի և յայսպիսիս ։

Նոյնպէս և իմաստասիրութի բաժանի ի տե-
սականն և ի գործականն ։ զի իձեռն տեսականին
գիտասցուք զամենայն զգոյս ։ Իսկ ի ձեռն
գործականին ուղղութիւն արասցուք բարոյից
մերոյ ։

Եւ արժան է խնդրել եթէ վասն թր յեր-
կուս բաժանի իմաստասիրութիւն ։ ի տեսա-
կանն ասեմք և ի գործականն ։ և ոչ ի մի կամ
ի բազումն ։

Եւ պարտէ ասել եթէ՝ ի մի ոչ կարող գոյ
է

լինիլ բաժանուհի • վաղի ոչ երբեք բաժանուհի
վասն միոյ ուրուք բնաճորեցած լինիլ : Այլ և
նչ 'ի բաղումն • քանզի բաժանուհի լի երկա-
տութիւն • այսինքն յերկուս որոշել վայս ինչ
յայտմանէ ընտրողաբար • և նչ կոտորել շփոթ
մամբ 'ի բաղումն :

Բայց բաժանեցաւ յերկուս իմաստասիրութիւն
վասն երկոյ պատճառաց : Նախ և առաջին այս
եթէ վասն այսորիկ իմաստասիրութիւն 'ի տե-
սականն և 'ի գործականն բաժանեցաւ, վասն զի
էականցեալէ 'ի մեղ տեսականն և գործականն :
Ի՞նչ տեսականն այսպէս, որպէս յայտ առնեն ման-
կունք ամենեքեան հարցասէրք գոլով 'ի վրոյցս •
այսինքն հետաքրքիրք :

Քանզի իւրաքանչիւրոք 'ի մէնջ ախորժէ լսել
ինչ : Իսկ և գործականն նոյնպէս էականցեալէ
ընդ մեզ որպէս յայտ առնէ հոգի ոչ երբեք
դադարելով :

Քանզի 'ի ննջելն ոչ երբեք դադարի յածելով
ընդ երազս : Այլ և յորժամ ոչ ննջեմք և ոչ
ուռնիմք գործել ինչ՝ կամ մալ 'ի հերոյ ճողեմք,
և կամ շիւղ ինչ շարժեմք :

Արդ՝ վասն զի էականցեալէ 'ի մեզ տեսականն և
գործականն, վասն այսորիկ իմաստասիրութիւն
յայտոսիկ բաժանի :

Իսկ երկրորդ պատճառն այսէ յերկուս բաժա-
նելոյ, որպէս յառաջագոյն ուսաք՝ իմաստա-
սիրութիւնէ նմանութիւն այ, որ ուռնի երկուս
վ

զօրութիւնս • զտեսականն և զգործականն :
Տեսականն է ըստ որում զամենայն գոյս ճանաչէ :
Իսկ գործականն է ըստ որում արարիչ գոյ :
Վասն այսորիկ իմաստասիրութիւն յերկուս բաժանի • 'ի տեսականն և 'ի գործականն • զի 'ի ձեռն տեսականին տրպանորեսցէ յինքեան զտեսական զօրութիւն անութեանն :

Իսկ 'ի ձեռն գործականին՝ զգործական զօրութիւնն • խնամ տանելով հոգւոց մարդկան և 'ի տգիտութենէ 'ի ճշմարիտ գիտութիւն անելով : Երրորդ պատճառ այսէ, իմաստասիրութիւն դիտանորութիւն ունի զհոգիս մարդկան զարդարել • իսկ հոգիք մարդկան երկուս զօրութիւնս բնանորեցան ունիլ • տեսական և կենդանական :

Ի՞նչ տեսականն այսէ • տրամախոհութիւն • կարծիք • զգայութիւն • երեւակայութիւն • միտք : Վասն որոց յառաջագոյն տեսցաք :

Իսկ կենդանականն՝ ունի զայստիկ • կամանորութիւն • ընտրողութիւն • յօժարութիւն • բարկութիւն • ցանկութիւն : Վասն այսորիկ իմաստասիրութիւնն յերկուս բաժանեցաւ • 'ի տեսականն և 'ի գործականն :

Որպէս զի 'ի ձեռն տեսականին զգիտնական զօրութիւնս հոգւոյն զարդարեսցէ • իսկ 'ի ձեռն գործականին զկենդանականն : Վասն զի գործականն ուսուցանէ մեզ ոչ առնել ինչ ըստ բարկութեան, և ոչ ցանկանալ ինչ անպատեհից :

Արդ

Արդ՝ այսօրիկ թէ վասնէ՞ր իմաստասիրութի
յերկուս բաժանեցաւ՝ ի տեսականն և ի գործա-
կանն : Ի՞նչ պարտէ գիտել եթէ երկաթան-
չիւրոք ի սոցանէ յաղթահարին ի միմեանց և
յաղթահարէն զմիմեանս :

Քանզի տեսականն յաղթահարէ զգործականն
ըստ ենթակային • քանզի տեսակոնին ամենայն
գոյք ենթակային առ ի գիտել : Իսկ գործա-
կանին մարդկային միայն հոգիք • քանզի զմարդ-
կային միայն զհոգիս վարդարէ • այլ ոչ և զանբո-
նիցն : Իսկ տեսականն՝ և զանբանիցն և զբանո-
ւորաց զմուծութիւնս գիտէ :

Իսկ գործականն յաղթահարէ՞ զտեսականն ըստ
կատարմանն • վասնզի կատարումն տեսականին
ճշմարտութիւն է • իսկ կատարումն գործակա-
նին բարին • վասնզի ի ձեռն գործականին
վարդարէ զբարսն • իբնց կտրելով վախտսն
գործելով զբարին :

Իսկ ի ձեռն տեսականին զճշմարտութիւն • վս-
զի տեսականն է որ ուսուցանէ մեզ զճշմարտու-
թիւն գոյիցն : Իսկ՝ բարին պատճառականագոյն է
քան զճշմարիտն որպէս ընդ հանրականագոյն և
նեւ պարունակական • քանզի ամենայն որ ճշմա-
րիտ է՝ նա և բարի է :

Այլ ոչ ամենայն բարի ճշմարիտ է : Քանզի
գտանեմք երբեմն և զսուտն բարի : Որպէս զոր
ասեմքս, ետ ո՞նց ցոյն յաւանդ սուսեր • և ի
ժամանակի բարկութեանն չոգաւ խնդրել որ
պէս

պէս զի սպանու մն արասցէ • իսկ նա՛ն ուրացա՛ն
 թէ ոչ ետուր ցիս ևս տեսց : և ահա՛ սուտ ոք
 քարի գոյ :

Ընդ աշտիկն Հանդէքն ԽԶ և Առաջինն :

Պրակ 16 :

Ե վասն զի իմաստասիրութե՛ն 'ի տեսա-
 կանն և 'ի գործականն երկատեսցա՛ն •
 պարտէ գիտե՛լ զի երկաքանչեւրդք յերկատես լոյս
 մտանցս ստորաբաժանի : Ի՛նչ նախ առաջին
 տեսականն • զի պատուականագոյն քան պգործա-
 կանն է :

Վասն զի տեսականին ամենայն գոյք ենթա-
 կային • իսկ գործականին մարդ կային միայն հո-
 գիք : Ի՛նչ պարտէ գիտե՛լ եթէ այլաբար պղա-
 տոն ստորաբաժանէ զտեսականն՝ և այլաբար ա-
 ընտրտէ : Քանզի պղատոն ստորաբաժանէ
 զտեսականն 'ի բնաբանականն և յածաբանա-
 կանն • վասն զի ոչ կոմի զուսումնականն մասն
 գոլ իմաստասիրութեան • այլ նախակրթութե-
 ինչ • ոպ զքերթողականն և զճարտասունականն :
 Ուստի և առաջի իւրում համալսարանին մա-
 կագրեաց, անե ըկրտչաւի դք մի՛ մտցէ :

Արդ՝ զայս մակագրեաց այսպէս, վասն զի բա-
 զում իրա պղատոն յածաբանէ և վասն յածաբանու-
 թեանն կահաւորի • իսկ ուսումնականն գործա-
 կին

կից լինի առ 'ի գիտեւ զածաբանութիւնն որոյ մասն ինչ է երկրաչափութիւնն :

Իսկ արիստոտէլ բաժանէ զտեսականն 'ի բնաբանականն, յուսումնականն, և յածաբանականն : Այսն զն և զուսումնականն որպէս մակաջութիւն՝ մասն իմաստասիրութեան տորազրէ :

Բայց պարտէ գիտեւ եթէ վասնէր յերիս բաժանի տեսականն :

Այսն որոյ ասեմք եթէ տեսականին ամենայն գոյք ենթակային առ 'ի գիտեւ . իսկ ամենայն գոյք եռակի՝ են : Կամ ենթակայութեամբ և մոկամտութեամբ նիւթաւորք գոն . որպէս փայտ և քար և ոյլք ամենայն 'ի տեսանելեաց :

Քանզն այսոքիկ և ենթակայութեամբ և մակամտութեամբ նիւթաւորք գոն . վասնզն ոչ է կարողութիւն զքար և քիւստ առանց նիւթոյ իմանալ : Ի՞նչ կամ ենթակայութեամբ և մտածութեամբ աննիւթք . որպէս հրեշտակ, անձ, փոք, հոգի : Քանզն այսոքիկ՝ և ենթակայութեամբ աննիւթք են՝ և մակամտութեամբ . վասնզն ոչ գոյ կարողութիւն նիւթաւոր իմանալ զած կամ զհրեշտակս կամ զմիտս :

Ի՞նչ կամ ենթակայութեամբ նիւթաւորք գոն, իսկ մակամտութեամբ աննիւթք . որպէս ձևք : Քանզն ձևք ենթակայութեամբ նիւթաւորք գոն . քանզն ոչ կարէ եռանկիւնին կամ քառանկիւն

կիւնին և այլ ձեք տառնայ նիւթոյ բաղկանալ :
 այլ կոմ 'ի քարում և կամ 'ի փայտում և կամ
 յայլ ինչ նիւթում ունի զգոյութիւնն :
 Իսկ մակամտածութեամբ աննիւթք գոն, քանզի
 յորժամ երևակայէ դք զձեռն 'ի տրամախոհու-
 թեան, զնա ինքն զձեռն ըստ ինքեան տալաւորէ
 'ի մակամտածութեան :

Քանզի որպէս մամ, առ տալալ լով յինքեան
 գիր մատանոյ, զնոյն ինքն առանձին զգիրն ա-
 ռատայ՝ յինքն և ոչ այլ ինչ նիւթ առնու 'ի
 մատանոյն : Ըստ նմին օրինակի և տրամախո-
 հութիւն երևակայելով յինքեան զձեռն, ոչ այլ
 ինչ առնու 'ի նիւթոյ : այլ զնոյն ինքն զձեռն
 երևակայէ և տրամատալաւորէ յինքեան :

Եւ որդ վասն զի տեսականին ամենայն գոյք են
 թակային առ 'ի գիտել : Իսկ գոյքդ որպէս
 աստղաք եռակի՝ են : վասն այսորիկ և տեսականն
 յերիս բաժանեցաւ : 'ի բնաբանականն, և յու-
 սումնականն, և յածաբանականն :

Եւ պարտէ գիտել՝ զի բնաբանականն կահա-
 լորի՝ ի վերայ այնոցիկ որք են թակայութեամբ
 և մակամտածութեամբ նիւթաւորք գոն :

Իսկ ծածաբանականն վասն այնոցիկ որք են թա-
 կայութեամբ և մակամտածութեաննիւթք :
 Իսկ ուսումնականն կահաւորի վասն այնոցիկ՝ որք
 են թակայութեամբ նիւթաւորք գոն, իսկ մա-
 կամտածութեամբ աննիւթք :

Արդ՝ այսոքիկ այսպէս ելոյ, ասասցուք և վասն

դատաւորութեան նշանն ինչ պարտէ գիտել, զի բնա-
բանականն զուսանջնն ընկալաւ դաս՝ ողորդնդա-
կից և հուսալ՝ ի մեզ, և ողորդնն և իմք նիւթականն
իսկ ուսումնականն զմիջնն ընկալաւ դատաւոր-
ութիւն. այսինքն իմէջ բնաբանականին և թծա-
բանականին որպէս երկոցունց հազորդ : Վարն զի
և նիւթականն ողորդնն բնաբանականն և աննիւթ-
ողորդնն թծաբանականն : Իսկ թծաբանականն ի հար-
կէ զվերջնն ընկալաւ դատաւորութիւն. վասն զի
նչէ կարողութիւն յետ բնաբանականին թծաբանականն
ամբառնիլ. վստիք և ոչ պարտէ յամենեւին նիւթա-
կաննն՝ այն ինչ յամենեւին աննիւթականն մատչել :
Ապա եթէ ոչ՝ զնմանսն կրեմք այնոցիկ որք ի
բազում ժամանակս յաղջամիջնն տեղոջ կա-
ցեալ. այն ինչ առարեգանն հայիլ ձեռն արկա-
նեն. որք նոյն ժամայն կուրանան :

Արդ՝ այսպէս և որք յամենեւին աննիւթականն
յամենեւին աննիւթականն ձեռն արկեն մատ-
չել : Չորս առակելով քերթութիւնն վասն
ստոյի և եփիղատոյի՝ որք զսալ լեառն ի վերայ
ոլորակիս յօժարեցան դնել. և ի վրոյսս զտե-
րւաշարժն բիզն. ողորդն երկին ձեմարանն եղեցի :
Որ նշանակէ՝ ոչ այլ ինչ՝ այլ եթէ իմաստասէր
գոյով ձեռն արկեցին արանց ուսումնականին յամե-
նեւին աննիւթականն յամենեւին աննիւթա-
կանն գոյ : այսինքն ի բնաբանականն յամե-
նականն ամբառնիլ :

Ինչ զի պարտէ յետ բնաբանականին զուսումնա-
կանն

կանն 'ի կիր առնուլ՝ պատճիբեաց հրաշալին
պղատոնիոս ասելով եթէ՝ աշանդե լի է նորա
գունիցն զուսումնականն՝ առ ընտանեցուցանել
զանմարմին բնութիւնն, յորոց ձեռն անմարմին
բնութիւնն գայ 'ի գիտութիւն :

Բայց տառակրւսին ոմանք ասելով եթէ՝ վասն
զի ոչ միայն ուսումնականն ուսանի առ 'ի մէնջ,
այլ և բնաբանականն և քծաբանականն, վասն
էր սա միայն լի ուսումնական :

Առորս պատասխանեն պիթագորականք ասե-
լով եթէ՝ յիրաճի սա միայն լի ուսումնական,
վասնզի 'ի տրամախոհութե ունի զգոյութիւն :
Իսկ որ ուսանիլն բնաճորեցաւ՝ տրամախոհու-
թիւն միայնէ, քանզի միտք պարզաբար ըմբռ-
նում գոյիցնէ :

Ընդ այսոյն Հանգիւի 24 և Աստղիայ :

Պրտի 27 :

աժանեալ զտեսականն 'ի բնաբանականն
և յուսումնականն և քծաբանականն :
Իկեցյուք այսու հետև և զԵրայքանչեւորք
'ի սոցանէ ստորաբաժանեցուք : Այլ վասն զի
երկատութի բնաբանականին և քծաբանականին
բաղմախիտէ, և մեծի լսողութեան ունի պէտս,
զայսուիկ մեծագունիցն թողեալ իրողութեանց,
իկեցյուք և ասացուք զերկատութիւն

ուսումնականին զհաւատին : Քան զի և
այլ բազմախիտ երկոտու թիւն որք ՚ի խորագոյն
իրողութիւնս ասացին : Բայց սակայն զոր ա-
սելոցս եմք՝ ստոյգ և համաստի է . զոր պարտէ
մեզ Ե գլխովք յայտ առնել :

Ի՞նչ նախ առաջին եթէ մյք և ո՞րչափ իցեն տե-
սակք ուսումնականին : Իրկրորդ՝ յորում ա-
սեմք զպատճառս քանի՞նու թեան :

Իրրորդ՝ յորում վասն դասաւորութեան նորին
տեսակաց ճտեմք : Չորրորդ՝ յորում ասեմք
եթէ ո՞յք են գտողք տեսակաց ուսումնականին :
Հինգերորդ՝ յորում ասեմք եթէ ո՞յք ոմանք
տեսակք յարակոյին տեսակացս այսոցիկ :

Արդ եկեացուք յառաջն գլուխն և սասցուք
թէ ո՞յք և ո՞րչափ իցեն տեսակք ուսումնակա-
նին : Ի՞նչ պարտէ գիտել եթէ չորք են տե-
սակք , թո՞ճականն , Իրաժըշտականն , Իրկրա-
չափականն : Աստեղագիտականն :

Եկեացուք և յերկրորդ գլուխն և սասցուք
զպատճառս քանի՞նու թե տեսակաց ուսումնա-
կանին :

Ի՞նչ պարտէ գիտել եթէ ուսումնականն քանս-
կի՞ն գոյանայ . և այսոցիւք կհաւորի : Կամ
թո՞ճականանն որպէս ինքն իսկ թո՞ճականն՝ որ է
քանակ : Ի՞նչ կամ բողազանութեամբ հնչմանց
որպէս երաժըշտականն . քանի՞ և ոյս քանակ է
քանի՞ ինդրէ եթէ ո՞ր է որ զերկպատիկ բան
ունի , և ո՞ր է որ քկիսաբոլոր , և ո՞ր զմակ ե-
ռան

ռախէ, և ո՞ր վնակաքառետակն : Ի՞նչ կամ տարա-
կացութեամբք երկրի ող երկրաչափականն •
քանզի և այս քանակէ : Ի՞նչ կամ շարժմամբ երկ-
նային մարմնոց որպէս աստեղաբաշխականն •
քանզի և այս քանակէ • քանզի ռանին շարժմունս
և տարակացութիւնս ըստ որոց շարժին :

Արդ՝ այսոցիկ տրպէս ելոց և ծանուցելոց ե-
թէ ուսումնականն քանակիւ գոյննոց, պարտէ
գիտել եթէ քանակն երկակի՞ է • կամ շարու-
նակէ կամ տարորոշ :

Ի՞նչ շարունակ քանակէ որոց մասունքն սա մի
սահման շարամբժին • որպէս որմոց քաւ որ է
շարունակ քանակ • քանզի եթէ վարութեամբ
հատումես և բաժանես 'ի բալում սեղեզ վնմ
մասունս նորա, հատեալքն և բաժանեալքն սա
մի սահման շարամբժին :

Քանզի այս հոտած յոյն հոտած շարամբժեալ
իմանի յորժամ վնմանալի գիծն տունացու լի-
նիլ բաժանումն : Քանզի իմանալի գծին զօրու-
թեամբն առնելով վնմանմունսն և միջակ դո-
լով զօրութեամբ բաժանեցելոցն՝ գոտնի այս
մասն շարամբժեալ իմանալի գծով յոյն • և այն
իմանալի գծով յայլ • և 'ի ձեռն իմանալի գծոցն
շարամբժեալք դոն միմեանց :

Իայց ասացաք զօրութիւն բաժանել վնարունակն
և ոչ սղդմամբ • վասն զի աղղմամբ բաժանելն
տարորոշ առնէ և ընկենու 'ի բնութենէ շա-
րունակին :

Իսկ տարորոշ քանակէ տրամորոշեալն . ոչ ինչ
ուսնելով ընդ մէջ որով կարող գոյ շարամբ ընէ
վայս մասն առ այն . որպէս 'ի թիւնդ :

Քանզի Ժ տարորոշեալ է . որ թէպէտ 'ի միտ
կոյն առնու զնա շարակցել 'ի հնգէ և 'ի հին
գէ, ոչ ունի այլ թիւ 'ի մէջ հնգիցն որով շա
րամբ ընին առ միմեանս . քանզի եթէ առնու
գլխուն 'ի մէջ հնգիցն՝ անկանի 'ի տասն լինելոյ :

Ի՛նչ արդ այսոքիկ այսպէս :

Բայց պարտ է գիտել եթէ իւրաքանչիւր ոք
'ի տեսակաց քանակիս երկուկի՝ ասի գոլ .
քանզի և տարորոշն երկուկի ասի . քանզի է որ
ըստ ինքեան ասի, և է որ ըստ բաղադանութե :
Ի՛նչ ըստ ինքեան՝ որպէս յորժամ վթիւ ըստ ին
քեան առանձինն առնումք . որդոն, յորժամ
զտասն ըստ ինքեան առնումք, ոչ բաղադանե
լով զնա առ այլ թիւ :

Իսկ ըստ բաղադանութեան է՝ յորժամ զոք մի
'ի թիւնոց բաղադանեմք առ այլ թիւ . որպէս
զիտան առ հինգ . ստելով թէ՛ թասն հնգին
կրկնապատիկէ : Այլ և շարունակ քանակն եր
կուկի է . քանզի է որ անշարժ է, և է որ շար
ժուն : Անշարժ՝ որպէս երկիր . վասնզի ոչ
շարժի յայսմ տեղւոյ յայլ տեղն :

Իսկ շարժուն որպէս երկին որ է մշտաշարժ :
Արդ՝ այսոքիկ այսպէս ելոց, վասնզի ուսումնա
րանն որպէս յառաջագոյն ասացաք քանակիւն
բաղկանայ : Իսկ զքանակն երկուկի ասացաք . է

որ տարրորոշ և է որ շարունակ : Ի՞նչ դարձեալ
զեւրոքանչեւրոք 'ի նոցանէ երկակի • զտարրորոշ
ըստ ինքեան , և ըստ բաղադրանութեան :

Ի՞նչ զշարունակն անշարժ , և շարժուն : Որք ընդ
սովենայն չորք լինին տեսակք : Արդ՝ ըստ համե-
մատութեան այսց չորից տեսակաց քանակի՝ Դ
ունի և ուսումնականն որ քանակիւն գոյանայ •
Չթուականն , Չերաժշտականն , Չերկրաշա-
փականն , և Չստեղաբաշխականն :

Երրոց՝ Թուականն բաղկանայ 'ի տարրորոշ քա-
նակէն որ ըստ ինքեան : Իսկ երաժշտականն
'ի տարրորոշ քանակէն որ ըստ բաղադրանութեան :
Իսկ երկրաշափականն յանշարժուն շարունակ
քանակէ : Աստեղաբաշխականն 'ի շարժուն
շարունակ քանակէ :

Ընդ այնոսիկ և երկրորդ գլուխն : Իկեացուք
և յերրորդ գլուխն և ասացուք վկարդ դասա-
կարգութեան տեսակաց ուսումնականին :

Ի՞նչ պարտէ գիտել թէ՛ Թուականն և երաժշ-
տականն զսուտին կարդ դասաւորութեան ըն-
կալան քան զերկրաշափականն և զստեղաբաշ-
խականն : Վասն զի Թուականն և երաժշտա-
կանն՝ տարրորոշ քանակիւն բաժանին և բաղ-
կանան :

Իսկ երկրաշափականն և աստեղաբաշխականն շա-
րունակ քանակիւն բաղկանան : Իսկ տարրորոշ
քանակն պատճառականագոյն է քան զշարունակն •
Վասն զի տարրորոշ քանակն կարող գոյ անշփոթա-

բար զանազան տեսակս ընդունիլ : Որպէս քսան
և հինգ՝ տարորոշ քանակ գոլով՝ անշիոթա-
բար ընկալած զանազան տեսակս • բոլոր գոլով
և քառանկիւնի : Իւր բոլոր, վասն զի որպէս ՚ի
բոլորումս սկիզբն շարմեղծեալ գոյ կատար-
ման՝ վասն զի կարող գոյ ՚ի բոլորումս նոյն նշան
և սկիզբն լինիլ և կատարումս :

Սապէս և առտանօր ՚ի հնգէ սկիզբն արարեալ
բազմապատկաբար աւարտեցաւ բոլորաբար ՚ի
նոյն Բ : Որպէս հնգիցս Բ՝ քսան և հինգ : Ահա
՚ի հնգէ սկիզբն արարեալ աւարտեցաւ ՚ի
հինգ : Իսկ քառանկիւնի դարձեալ, վասն զի
ամենայն թիւ յինքեան բազմապատկելով զքա-
ռանկիւնի թիւն բացակատարէ :

Որպէս երիցս Գ Թ : Չորիցս չորք՝ ԺԳ : Նոյն
պէս և հնգիցս Բ՝ Դ և Ե : Իսկ շարունակ քա-
նակն ոչ կարէ անշիոթաբար տեսակս ընդու-
նիլ զանազանս • վասն զի մոմ որ է շարունակ քա-
նակ, եթէ ոք ստեղծանէ զնա ըստ տիգրանայ
կերպարանին, ոչ կարէ այլ կերպարան ընդունիլ
եթէ ոչ յառաջագոյնս իբաց եղծանիցի :

Ապա եթէ ոչ շիոթումս լինի : Արդ՝ վասն զի
տարորոշ քանակն պատճառականագոյն է քան ըզ-
շարունակ քանակն, վասն այսորիկ թոճականն և
երոտշտականն տարորոշ քանակիւն բաղկանա-
լով՝ զառաջն դասն ընկալան քան զերկրաշու-
փականն և զատեղաբաշխականն :

Իսկ թոճականն դարձեալ յառաջագասի քան
զե

զէրաժշտականն • վասն զի թոճականն որպէս
յառաջագոյն ասացաք տարրորշ քանակիւնն որ
լստ ինքեան բաղկանայ : Իսկ երաժշտականն
տարրորշ քանակիւնն որ լստ բաղաձանութե :
Իճնախագոյն է լստ ինքեանն քան զլստ բա-
ղաձանութեանն • քանզի և պարզաբար լինիլն
քան վայսպէս լինիլն :

Իսկ երկրաչափականն յառաջագոյն է քան զստ-
տեղաբաշխականն • վասն զի երկրաչափականն
'ի շարունակ քանակէն որ անշարժն է բաղկա-
նայ : Իսկ աստեղաբաշխականն 'ի շարունակ
քանակէն որ շարժականն է : Իսկ անշարժն յա-
ռաջագոյն է քան զշարժունն • զի անշարժն ըս-
կիզբն է շարժման • զի ամենայն որ հանդերձեալ է
շարժիլ 'ի դադարմանէն և յանշարժէն ունի
սկիզբն շարժման :

Այսոքիկ և վասն դասաւորութեան տեսակաց
ուսումնականին :

Եկեսցուք այսուհետև և 'ի չորրորդ գլուխն
և ստասցուք եթէ ո՞յք ոմանք են գտողք այսո-
ցիկ տեսակաց : Իճ պարտ է գիտել եթէ՛ զթը-
ճականն փիւնիկեցիք գտին • որպէս վաճառա-
կանք գորով և թոճականութեան պէտս ունե-
լով առ 'ի համարել :

Իսկ զէրաժշտականն թրակացիք : Վասն զի ան-
տի՛ էր որիւս, զորմէ ասեն նախ գտանել զէ-
րաժշտականն : Իսկ զստեղաբաշխականն քաղ-
դէացիք :

Մտնել անումայ և հանապաղ ջննջ գողով օգոյն՝
դիւրաւ կորացին ըմբռնել զշարժմունս աստե-
ղաց : Իսկ զերկրաշտիականն եգիպտացիք գտին
’ի հարկէ :

Քանզի նեղոս գետոյ ’ի ծովանալ ի վերայ ե-
գիպտոսի և խաւնուկէ զսահմանս արտավարացն՝
կէրէք և սպանմունք լինէին եգիպտացւոցն ի վր-
իւրոքանչւր սահմանի : Մինչև իմացան չափ
մի որում անուն էր սպանակ : զայն դնելով
գտանէին զսահմանս իւրաքանչւր արտավարացն :

Ուստի սպա և երկրաշտիութիւն գտաւ :
Եկեցուք այսուհետև և ’ի հինգերորդ
գլուխն և աստապուք եթէ որպիսիք իցեն տե-
սակք յարակացեալք այսոյիկ տեսակաց :

Ի՞նչ պարտէ գիտել եթէ՝ թուականին յարա-
կոյանայ համարողականն : Բայց զանադանին ’ի
միևեանց • վասն զի թուականն զբնութիւն թւ-
ականին խնդրէ և քննէ :

Ի՞նչ որ ըստ ինքեան իմանի՝ թիւ այնու բաղ-
կանայ և ոչ հատանէ զմիակն : Իսկ համարողա-
կանն զգալի թուականութեամբն բաղկանայ :
Եւ զմիակն հատանէ ’ի կէս, և յերեակ, և ’ի
չորրեակ :

Իսկ երաժշտականին յարակոյանայ նիւթա-
կան երաժշտականն այսինքն փանդ բամբ և փո-
ղովք և ծընծղայիւք բաղկանայ : Իսկ ստոյգ
երաժշտականն բանիւ միայն պիտանացեալ բաղ-
կայուցանէ զինքն :

Իսկ երկրաչափութեան յարակցանայ երկրա-
բաժանականն • վասն զի երկրաչափականն բա-
նիւ բաղկանայ • իսկ երկրաբաժանականն գոր-
ծով : Իսկ աստեղաբաշխականին յարակցա-
նայ գնդականն • և զանազանին 'իմիմեանց •
վասն զի աստեղաբաշխականն գիտութեամբ
երկնային մարմնոյն՝ շարժմամբ բաղկանայ :
Իսկ գընդականն ամենայն գնդածե մարմնով և
նոցին պատահմամբ • քանզի ասէ վպէսպէս հատ-
մունս գընդածեականաց :

Ի՞նչ պարտէ գիտել եթէ՝ մեծ է զօրութիւն
երաժըշտականին • պէսպէս կրիւք ըմբռնելով
զհոգին և տրամադրելով : Որպէս յայտ առնեն
մրմունջք և ողբք ըստ ինքեանց տրամադրելով
զհոգին :

Որպէս վիպասանեալ է ոմանց վասն աղէքսոսն
գրի, եթէ 'ի խրախութե ելով՝ երաժիշտն
վպատեժազմականն նըճագէր զմասն՝ իսկոյն զե-
նեալ արտաքս գիմեաց :

Իսկ դարձեալ երաժըշտին զուրախականն բա-
լետալ նոճագ, անդրէն դարձեալ 'ի բազմա-
կանսն ճեմել :

Պրահ 18 :

Մատակարար եւ թէ խմորատարութիւն բա-
ժանի 'ի տե սակսնն և 'ի գործականն :
Ի՞նչ տեսականն 'ի բնութանականն և յուսումնա-
կանն և յածաբանականն : Ի կէսցուք այսուհետեւ
և ասացուք եւ թէ ըստ ո՞րում եղանակի եղև
բաժանումն այսոցիկ : Քանզի զբաժանումն գոր-
ծականին յետ այսորիկ ունիմք ստեղծ :

Այս զի զայս ուսցուք՝ ասացուք եւ թէ որչափ
և ո՞րպիսիք իցեն բաժանման եղանակք :

Ի՞նչ պարտէ գիտե՛լ եւ թէ ոմանք շէ եղանակա-
ստե՛ն գուրբաժանման և ե՛ն այսոցիկ : Որպէս 'ի
սեռէ 'ի տեսակս : Որպէս 'ի տեսակէ յանհատս :
Որպէս 'ի բոլորէ 'ի մասունն : Ի՞նչ այս երկակի :
զի կամ 'ինմանամասնեայս լինի, կամ յանմանա-
մասնեայս :

Որպէս 'ի հոմանուն ձայնէ 'ի վանագան նշանա-
կեայս : Որպէս յեութե՛նէ 'ի պատահումն :
Որպէս 'ի պատահմանէ յեութիւն : Որպէս 'ի
պատահմանէ 'ի պատահումն :

Այս Որպէս 'ի միջեւ և ամփն :
Այս 'ի որպէս 'ի սեռէ 'ի տեսակ՝ յորժամ բա-
ժանեմք զկենդանին 'ի բանականն և յանբանն :
Իսկ 'ի տեսակէ յանհատս՝ որպէս զհանաւոր մարդ-
բաժանեմք 'ի սոկրատէս՝ 'ի պլատոն յալկի-
պիատ :

պիտղ՝ և յիւրաքանչիւր անհոտս : Իսկ ՚ի բո-
լորէ՝ ՚ի մասունս անանամասնաբար՝ որպէս յոր-
ժամ զբոլոր երակոյ բաժանեմք ՚ի փոքր երակս
որք անանամասնաբարքեն բոլորին • վասն զի
յնոն բնութիւն բոլորին ունին :

Իսկ ՚ի բոլորէ ՚ի մասունս անանամասնաբար՝
որպէս յորժամ զբոլոր գլուխն բաժանեմք յաչս՝
յականջս՝ յունջս՝ որք են անմանք • վասն զի ոչ
բոլորին և ոչ միմեանց նմանք գն :

Իսկ ՚ի հոմանուն ձայնէ՝ ՚ի վստաղան նշանակեալս,
որպէս յորժամ գլուն ձայնդ բաժանեմք յերկ
նային և յերկրային և ՚ի ծովային :

Իսկ յեութենէ՝ ՚ի պատահումն, որպէս յորժամ ՚ի
մարդկանէ ոմանք սպիտակք են և ոմանք սեււք :

Իսկ ՚ի պատահմանէ յեութիւն, որպէս յորժամ
ասեմք թէ սպիտակին ոմանք ձիւնք են և ոմանք
բուսք :

Իսկ ՚ի պատահմանէ ՚ի պատահումն, որպէս յոր-
ժամ ասեմք եթէ սպիտակին ոմանք ջերմանք՝
ոմանք ցուրտք են : Զերմ որպէս կիր • ցուրտ
ող ձիւն : Իսկ ՚ի միոյլէ, որպէս յորժամ ասեմք
բժշկական գիրք, բժշկական դեղք, բժշկա-
կան գործի :

Իսկ առ մին, որպէս յորժամ ասեմք առողջային
գիրք, առողջային տած, առողջային գեղք :
վասն զի առ մին բացահայելով պարկերն յառող-
ջութիւնն՝ անճանեցուք առողջայինս :

Եւ այսոքիկ այսպէս :

Բայց պարտէ գիտել եթէ՝ յաստցելոց եղանակացդ՝ երեք են ստուգապէս եղանակ բաժանման • որդի սեռէ՝ ի տեսակս • որպէս ի բոլորէ՝ ի մասունս • որպէս ի հոմանունն ձայնէ՝ ի զանազան նշանակեցեալս :

Իսկ այլ եղանակքն ոչ կարող գոն բաղկանալ, որպէս առ ի մէնջ ցուցցին : Վասն զի ոչ կարէ որպէս ի տեսակէ յանհատս լինիլ բաժանուումն • զի անհատքն անբաժն և անորիշք են առ ի թուէն • վասն զի ոմանք ապականին և ոմանք լինին • զորս ոչ կարեմք ընդ թուով արկանել :

Այլ և ոչ ի պատահմանէ յէութիւն՝ է իսկապէս եղանակ բաժանման :

Քանզի ստեին թէ՝ սպիտակին ոմն ձիւն է և ոմն բուռ, չէ՛ իսկապէս եղանակ բաժանման • վասն զի ոչ եթէ զսպիտակն վերքն ըստ ինքեան առանց մարմնոյ բաժանէ, այլ զմարմինն բաժանէ յորում է սպիտակն • իսկ մարմինն և էութիւն է • ապա ուրեմն վէութիւն յէութիւն բաժանէ և ոչ զպատահումն յէութիւն :

Ինչդարձեալ ամոր բաժանի՝ ի նմանն բաժանի և ոչ յանմանն • վասն զի զկենդանին բաժանելով՝ ի բանաւորն և յանբանն, ի կենդանի բանաւորն և ի կենդանի անբանն բաժանեցաւ • այլ ոչ թէ յոչ կենդանին որդի անմանն • իսկ պատահումն յէութիւն բաժանելով յանմանն բաժանի :

Արդ ըստ այսմ յարացուցի և ոչ էութիւն ի պա

պատահումն բաժանե լով իսկիցս եղանակ բաժանման տալ : Ի՞նչ ոչ պատահումն 'ի պտհումն բաժանելով : քանզի ասելն ե թ է' սպիտակին ոմանք ջերմ և ոմանք ցուրտ, ոչ ե թ է' պպտհումն զինքն ըստ ինքեան բաժանել զըստ ինքեանց պատահումն : այլ զմարմնան բաժանել յորս պատահումնքն են : Այլ և ոչ 'ի միջէն և առ մին տալ եղանակ բաժանման : այլ որպէս թ ուրի ինձ' վրան զ'ի միջէն անորիշք և անթիւք են : ըստ նմին քանի և առ մին : Ապա ուրի մն զ' են իսկապէս եղանակ բաժանման : որպէս 'ի սեռէ' 'ի տեսակ : որպէս 'ի բոլոր' 'ի մասուն : որպէս 'ի հոմանունն ձայն' 'ի գոնազուն նշանակե ալ :

Բայց պարտէ և զպատճառս եղանակից բաժանման իսկիցն և անիսկիցն' 'ի բաժանմանէ ումնէ դտեալ տալ այսպէ և ըստ այսմ օրինակի : Ամենայն որ միանգամ' բաժանելի է և բաժանի' կամ ըստ էութեան և ըստ ինքեան բաժանի' և կամ ըստ պատահման :

Ի՞նչ թ է ըստ ինքեան բաժանի' կամ ոչ իր բաժանի, և կամ որպէս ձայն : Ի՞նչ թ է որպէս իր բաժանի' այսպիսի եղանակք բաժանման լինի որպէս 'ի սեռէ' 'ի տեսակ : որպէս 'ի տեսակէ' յանհատ : որպէս 'ի բոլորէ' 'ի մասուն : և որպէս 'ի միջէն առ մին :

Քանզի այսոքիկ որպէս իր բաժանիլ բնութ որեցան : Իսկ ե թ է որպէս ձայն' ինի եղանակ բաժանմանն որ ասել ե թ է' որպէս հոմանունն
ձայն

ձայն 'ի զսնաղան նշանակեցեալս :
 Իսկ եթէ ըստ պատահման բնաւորեցաւ բաժա-
 նիլ բոժոյնս լին , ոյլքն ևս եղանակք բա-
 ժանման լինին , որպէս էութիւն 'ի սլատահումն :
 որպէս պատահումն յէութիւն . որպէս պատա-
 հումն 'ի սլատահումն :

Ընդ այսոսի Հանգեցէ ՝ Եւ Առաջեկայ :

Պրակ 19 :

ստոցեալք զտրամատակն եղանակս , եկես
 ցուք և ստասցուք ըստ ո՛րում եղանակի
 բաժանի իմաստոսիրուի 'ի տեսականն և 'ի գոր-
 ծականն : Ի՞նչ պարտէ գիտել եթէ՝ որպէս սեռ
 'ի տեսակս ոչ կարէ բաժանիլ . վստն զի յընդ-
 դիմաբաժնեալ տեսականն ոչ գոյ տեսանն և վեր-
 ջին և առաջին :

Որպէս բաժանեցե լոյ կենդանւոյն 'ի բանականն
 և յանբանն , ոչ գոյ ստել եթէ բանականն
 յառաջագոյն է բան վանբանն . և կամ անբանն
 բան վանբանն . այլ զոյգ և համայնք գոն :
 Իսկ 'ի տեսականին և 'ի գործականին՝ է առա-
 ջին և վերջին . բանզի տեսականն առաջին է .
 վստն զի 'ի ձեռն տեսականին և բանի՝ գայ 'ի գոր-
 ծականն զի մի՛ անբան և անպատճառ եղեցի
 գործականն :

Եւ յայտե թէ ոչ կարէ լինիլ բաժանումն 'ի
 տե

տեսականն և 'ի գործականն որպէս 'ի սեռէ 'ի տեսակս :

Երկրորդ՝ վասն զ' յնդ գիմարաթանեալ տեսականն՝ ոչ ունի պէտս մինն միւսումն սու 'ի բաղկանալ : Իսկ 'ի տեսականումն և 'ի գործականումն ոչ այսպէս • այլ՝ պէտս ունի գործականն տեսականին որով բաղկանայ և յարդարի՝ • զի մի՛ անբան և անպատճառ եղիցի :

Այլ պարտէ նախ տեսականաւն քննել զբոլ բնութեանն բարին, և այնպէս նովաւ բաղկացուցանել զգործականն : Ապա ուրեմն ոչ բաժանի իմաստասիրութիւն 'ի տեսականն և 'ի գործականն որպէս սեռ 'ի տեսակս :

Այլ և ոչ որպէս տեսակ յանհատս • վասն զի անհատքն անբաւժ և անպարունակելիք գոն • իսկ այսօրիկ ոչ են անբաւժք, այլ՝ բ' միայն տեսականն և գործականն :

Իճ դարձեալ՝ անհատքն մասամբք ցուցանին • իսկ այսօրիկ ոչ : Բայտէ եթէ ոչ կարող գոյ իմաստասիրութիւն որպէս տեսակ յանհատս

Աբա ժամիւ 'ի տեսականն և 'ի գործականն : Այլ և ոչ որպէս հոմանուն ձայն 'ի զանազան նշանակեցեալս • վասն զի 'ի հոմանունն ոչ գոյ առաջին և վերջին • վասն զի ոչ դք ասէ եթէ երկուային շունն յառաջագոյնէ քան զերկուայինն • կամ երկուայինն քան զժողայինն :

Իսկ աստ որպէս կանխաւ ցուցաք յառաջագոյնէ տեսականն քան զգործականն :

Ապա ուրիշն ոչ կործող դոյ իմաստասիրութի բա-
ժանիլ 'ի տեսականն և 'ի գործականն որպէս
հոմանունն ձայն 'ի զընտանիսն նշանակեցեալս ։
Այլ և ոչ որպէս հոլթիւն 'ի պատահումն, և
ոչ որպէս պատահումն յեղթիւն ։

Վասնզի իմաստասիրութիւնն ոչ է 'ի հոլթիւն ։
ոչ տեսականն և ոչ գործականն ։ այլ՝ պատահ-
մունք ։ Այլ և ոչ որպէս պատահումն 'ի ստաց-
ումն ։ Վասնզի պատահումն 'ի պատահումն՝
կամ որպէս սեռ 'ի տեսակս բաժանի, կամ որ-
պէս հոլթիւն յեղթիւն ։ Արդ՝ ցուցուք
եթէ ոչ որպէս սեռ 'ի տեսակս բաժանի, և ոչ
որպէս հոլթիւն յեղթիւն, վասնզի պատա-
հումն է ։

Այլ և ոչ որպէս բոլոր 'ի մասունս ։ ոչ նմա-
նամանաբար, և ոչ աննմանամանաբար ։

Վասնզի նմանամանաբարքն՝ և միմեանց հոմա-
նունաբար ասին և բոլորումն ։ Իսկ տեսականն
և գործականն թէպէտ և բոլորումն հոմանունա-
բար ասին, այլ ոչ և միմեանց ։ Այլ և ոչ աննմա-
նամանաբար ։ Վասնզի աննմանամանաբար բա-
ժանեալքն՝ ոչ բոլորումն և ոչ միմեանց ասին
հոմանունաբար ։ Իսկ տեսականն և գործականն
թէպէտ և միմեանց ոչ ասին հոմանունաբար,
այլ բոլորումն ասին ։ Վասնզի և նա իմաստասի-
րութիւն՝ և նորա ։

Արդ՝ իմանալք յայտայելոցդ թէ որպէս 'ի
միջեւ առ մի եղև բաժանումն իմաստասիրո-
ւի ։

Թեան • քանզի որպէս 'ի միջէ ումբէ իմաստասիրութեան անուանեցան իմաստասիրութիւնք և տեսականն և գործականն :

Բայց սակայն արիւտառէլ ասէ եթէ՝ որպէս բոլոր ինչ 'ի մասունս բաժանեցաւ • և բարեոք ասէ : Առանգն տեսականն և գործականն մասունք իմաստասիրութեան են : Իւրպէս միոյ մասին սկսեալ • հարկէ բոլորին անկատար գոյ :

Նոյն օրինակ և տեսականին ոչ ելոյ՝ անկատար է իմաստասիրութիւն : Քանզի սրբոտէ կատարեալ իմաստասիրին ոչ միայն տեսականաւն • այլ և գործականաւն զարդարիլ :

Եթէ որ տալիէ՝ յի՞նչ եղև բաժանումն 'ի նմանամանականն՝ թէ յաննմանամանականն :

Ասեմք եթէ 'ի նմանամանականն • քանզի և բոլորումն և միմեանց հոմանունաբար ասին • որ է յառուկ և առանձին նմանամանեաց՝ բոլորին և ինքեանց հաննունաբար տալի :

Հմայապէս և աստ : Զի որպէս իմաստասիրութիւնն իմաստասիրութիւն ասի, սյապէս և տեսականն և գործականն իմաստասիրութիւն ասին : Իւր ոչ միայն այս, այլ և կարող գոյ տեսականն գործականն տալի, և գործականն տեսականն :

Իւր տեսականն գործականն ասի, վասնզի գործմունց է : Իսկ գործականն տեսականն՝ վասնզի ճշունդ տեսականին է : Առանգն նախ տեսականն գտեալ զողջախոհութիւն բարի գոյ, ապա՝
գոր

Արդ՝ դործե լով զնոյն յարդարեաց :

Արդ՝ ուսեալք եթէ որպէս իմաստասիրութի բաժանեցաւ որպէս 'ի բոլոր 'ի մասունս նմանաւ մանաբար, եկեացուք այսուհետեւ և տեսցուք թէ ըստ ո՞րում եղանակի և տեսականն բաժանեցաւ 'ի բնաբանականն և յուսումնականն և յածաբանականն :

Ի՞նչ պարտէ գիտել եթէ՝ որպէս 'ի սեռէ 'ի տեսակս ոչ եղև բաժանումն • վերջի յընդդիմութեանեալ տեսակսն ոչ է առաջին և վերջին : Իսկ տատանօր վասն վիճակս և առաջին բնաբանականնէ, ապա ուսումնականն, և ապա ածաբանականն : Ի՞նչ դարձեալ թէ՝ ոչ երբեք սեռ յերիս բնածորեցաւ բաժանիլ :

Իսկ տեսականն յերիս • 'ի բնաբանականն, յուսումնականն, և յածաբանականն : Ապա յայտէ եթէ որպէս սեռ 'ի տեսակս ոչ եղև բաժանումն :

Այլ ասեն ոմանք թէ զինքդ հնչականն սեռ գոլով յերիս բաժանեցաւ, 'ի կենդանին՝ 'ի կենդանաբոյսն՝ և 'ի բոյսն : Առորս ասացուք թէ՝ ցուցնել ունիւք եթէ ոչէ բարձրք բաժանումնդ այդ : Դարձեալ ընդդէմ ունե լով ասեն թէ՝ ահա և ճարտատեսականն սեռ գոլով յերիս բաժանի ահտակս • յատենականն՝ 'ի բողիստականն՝ և 'ի կայրդականն :

Առորս ասացուք եթէ ոչէ բարձրք բաժանումնդ • զի ոչ որպէս 'ի սեռէ՝ 'ի տեսակս տարբար

բաժանիլ ճարտասանականն յոյստիկ : Ասան զի
յընդ դիմաբաժանեալ տեսակինն ոչ գոյ ժամու
նականն զանազանութիւն • որպէս բանականն
և անբանն բաժանեալ՝ ոչ ունին ժամանակական
բաժանումն • քանզի ոչ ունիմք տեսլի թէ բա
նականն է յանդեալ ժամանակի, և անբանն՝ ի
նէրկայումն և կամ յաղաւաւոյն :

Իսկ անոճանեալ տեսակք ճարտասանականիդ՝
ժամանակական ունին առ միմեանս զանազանու
թիւնս : Ասան զի բաղխահայրնն վասն ազգու
նուոյ ժամանակի ունի զշրջութիւնն • վասն զի
յորժամ որ ունեք խորհրդակից զոյ՝ վասն
հանդէրձելոյն խորհի :

Իսկ ատենականն վասն անցեալ ժամանակին ունի
զգոյութիւնն • վասն զի ամենայն որ դատէ՝
վասն այնոցիկ դատէ՝ զորս գործեսց : Իսկ կայր
դականն յաղագս նէրկային զոյսնայ • վարկ զա
ճումն առ ընթերակից բարեւոյն ունի յինքեան :
Ուստի յոյտէ թէ ոչ են իսկապէս տեսակք ի
տեռէ բաժանեալք :

Ասան որոյ ոչ է բարւոք բաժանումն ճարտասա
նականին յատոցեալ տեսակդ :

Այլ և ոչ որպէս բոլոր ի մասունս ստի բա
ժանիլ տեսականն • ոչ ի նմանամտականն և
ոչ յանմանամտականն : Ասան զի թէպէտ
և միմեանց ոչ տան համանունաբար, այլ բոլ
րումն տան • վասն զի և բնաբանականն տեսա
կան ստի՝ և ուսումնականն և անբանականն :
Ասան

Վասն զի որպէս բազում անգամ ասացաք՝ նմա
նսմանականացն յատուկ այնէ՝ և բոլորումն և
միևեանց հոմանունաբար ասիլ :

Այլ և ոչ աննմանամանաբար • զի յատուկ ան-
նմանամանեայցնէ՝ ոչ բոլորումն հոմանունաբար
ասիլ և ոչ ինքեանց : Իսկ սոքա թէպէտ և մի-
մեանց ոչ ասին հոմանունաբար, այլ բոլորումն
ասին :

Այլ և ոչ որպէս տեսակ յանհատս ասի բաժա-
նիլ տեսականն :

Այլ և ոչ որպէս էութիւն 'ի պատահումն :

Ի՞նչ որպէս պատահումն յէութիւն :

Ի՞նչ որպէս պատահումն 'ի պատահումն :

Ի՞նչ ո՞ր հոմանուն ձայն 'ի վանաղան նշանակե-
ցեալս, վասն ասացելոց յառաջագոյն պատճա-
ռացո : Այլ են որպէս 'ի միոջէ և առ մի •
վասն զի բնաբանականն և ուսումնականն և քճա-
բանականն որպէս մի 'ի միոջէ՝ 'ի տեսականէն
անունանեցան տեսական իւրաքանչիւրոք :

Ի՞նչ այսոքիկ այսքան :

Եկեսցուք այսուհետև և աստացուք եթէ
ըստ ո՞րում եղանակի և ուսումնականն բաժանի
'ի թոճականն՝ յերսոժշտականն՝ յերկրաչափականն՝
և յաստեղաբաշխականն :

Ի՞նչ ասելի է թէ որպէս սեռ 'ի տեսակս ոչ բա-
ժանի • և ոչ որպէս տեսակ յանհատս • և ոչ որ-
պէս բոլոր 'ի մասունս • և ոչ որպէս հոմանուն
ձայն 'ի վանաղան նշանակեցեալս • և ոչ որպէս
էութեանն .

էութիւն 'ի պատահումն • և զի ող պատահումն
յէութիւն • և զի որպէս պատահումն 'ի
պատահումն • վասն ասացելոց յառաջագունից
պատահումն : Այլ որպէս 'ի միոյն և առ մի •
վասն զի թուականն և երաժշտականն և երկրա-
շափականն և աստիղաբանականն որպէս 'ի
միոյն յառաջագունէն իւրաքանչիւր գէ և ւրեմ
նական կոչեցաւ :

Ընդ այսոյն Հանդիման և Աւելի :

Պր. 20 :

Եւ տասնելոյ զբաժանումն տեսականին
եկեցութեւն և 'ի բաժանումն դործականին :
Չի թէպէտ և յետ տեսականին է, վասն զի 'ի
ձեռն տեսականին յարդարի, և 'ի ձեռն բանի
պաճոճեալ զբարոյականն և հնարուն գեցուցանէ
զսխտս, այլ սակայն զի պարտաւորեալսն է
զնա : Վասն զի որպէս ասէ պարտաւոր 'ի թէ իմա-
տասէր կոչեմ ես զիսն որ շատն գիտէ և զի
որ բաւում ինչ 'ի միտ առնուլ կարող է • այլ
որ անբիծ և անաղտ կեցազաւարտութիւն ստա-
ցեալ ունի յինքեան :

Քանզի կատարեալ իմաստասէր է զի որ քսգում
ինչ գիտէ, այլ որ զսխտս կարող գոյ հազանդ ե-
ցուցանել :

Արդ՝ եկեցութեւն և աստացութեւն զբաժանումն
դոր

գործականին : Ի՞նչ պարտէ գիտէ լ' եթէ այլա-
բանք բռնեմն զգործականն արիստոտէ լակնեմն,
և այլաբար պղծանանքն :

Քանի արիստոտէ լակնեմն յերիս բաժանեն վնաս
'ի բաղդաքանն, 'ի տէտակնն, 'ի բարդակնն :
Ի՞նչ յիշուի յերիս բաժանի • վասն զի յորժամ
վարձաբէ՞ որ վարձս՝ կամ զկայ ուրուք վարդարէ
զբարս և լինի բարդակնն :

Ի՞նչ կամ վասն՝ և լինի տնօրինական : Ի՞նչ կամ
զբաղաքի՝ և լինի բաղաքակնն :

Ի՞նչ զի տղաքիկ յերիս բաժանին՝ ցուցանէ յիւ-
րոյ շորս լրացածաց արիստոտէ : Վասն զի արիս-
տոտէ զբնաց զբարդակնն՝ յորում վասն բա-
րուց ծառէ : Ի՞նչ վասն տան՝ յորում վասն տն-
տեսականին ծառէ :

Յորում սակ թէ՛ չորք են ընթացակիցք առ 'ի
տան կարգաւորութիւն : Միամտութիւն առն
և կնոջ առ փոխանս : Ի՞նչ սէր յորդուց վերայ :
և երկիւղ խկերայ ծառայից :

Ի՞նչ շարժողութիւն ելումտիցն : Վասն զի
երկաքանչիւրոցն անշարժութիւն յոռեգոյնէ :
Զի եթէ բաղում են մուտք և դուզնաքեաց
եւթ, այնպիսին ընդ աշանս հաշուի : Իսկ եթէ
դուլնաքեաց մուտք և առանել եւթ, այնպի-
սին ընդ անառակս : Բայց գրեաց և յայլ բա-
ղաքակնն, յորում վասն կարգաւորութեան
բաղաքի՞ ծառէ :

Վասն ալիս և պղատուն գրեաց բաղաքակնն •
և

և զնոյն կարգաւորուած իւն ունի զարիստոտէլն :
 Ի՞նչ պարտ է գիտել, զեքաղաքական շարագրու-
 թեանց մի՞ դիտաւորուածն ունին արիստոտէլ
 և պղդատոն : վասն զի իւրաքանչիւր ոք 'ի դոցա-
 նէ ասէ թէ զեւորդ պարտ է կարգաւորիլ քա-
 ղաքի : Իսկ 'ի քաղաքականութեանն վանազան է
 դիտաւորուած իւն' և շարագրուած իւն' և մակա-
 գրուած իւն :

Վասն զի պղդատոն եղակի մակագրեաց՝ քաղաքա-
 կանութիւն : Իսկ արիստոտէլէս յոքնակի՝ քա-
 ղաքականութիւնք : Վասն որոյ և դիտաւորու-
 թիւնն զանազան գոյ . քանզի արիստոտէլ ասէ
 թէ զեւորդ քաղաքաւարեցան առաջնէն . ք-
 արգիեցիքն, և բիովտացիք, և այլ ամ յոյնք :
 Իսկ պղդատոն ասէ թէ զեւորդ պարտ է քաղա-
 քաւարիլ :

Աստուտ պարտ է գիտել եթէ՝ պղդատոնա-
 կանքն ընդ դէմ արիստոտէլականացն վասն
 բաժանման գործականին տեսն թէ՝ ոչ բարեօք
 արարին զառաջիկայ բաժանումնդ յերիս բա-
 ժանելով : Քանզի ոչ երբեք տե՛ւ յերիս բա-
 ժանի, այլ յերկուս : Որպէս կենդանին 'ի բա-
 նականն և յանբանն : Դոյնն 'ի սպիտակն և 'ի
 սեւան :

Երկրորդ՝ վասն զի ոչ երբեք յընդ դիմաբա-
 ժանեալ տեսական մին 'ի միւսումն տեսանի .
 քանզի ոչ երբեք բանականն յանբանումն տե-
 սանի, և յանբանն 'ի բանականումն :

Իսկ աստանօր բարոյականն 'ի տնօրինականումն տե՛սանի, և տնօրինականն 'ի քաղաքականումն : Էրրորդ առ այսոքիւք՝ ոչ երբէք մի տեսակն համակար գոյ սեռի • քանզի ոչ կարէ բանականն միայն համակար գոլ կենդանւոյն որէ սեռ, և ոչ անբանն միայն • այլ երկոքին միանգամայն : Իսկ աստ քաղաքականն միայն համակար գոյ գործականին :

Ատանգն որպէս ասեն արիստոտէլականքն՝ գործականն բաժանի 'ի բարոյականն, 'ի տնօրինականն, և 'ի քաղաքականն, որ պարունակեալունի յինքեան զբարոյականն և զտնօրինականն :

Ատանգն որ կարող գոյ զքաղաք կարգաւորել, այնպիսին և զտուն և զբարս : Ապա յայտէ թէ համակար գոյ քաղաքականն գործականին, տնօրինականն քաղաքականին : Ի՞նչ է թէ այսոքիկ այսոքս, յոյր է թէ ոչ բարւոք արարին զբաժանումն գործականին :

Ըստ այսոսիկ հանդէ՛ք =2 և Ասաջե՛ս :

Պրակ 21 :

Ե յետ ձեռնարկութեան պղտտոնականացն ընդ դէմ՝ արիստոտէլականաց յողագս բաժանմանն գործականին 'ի բարոյականն 'ի տնօրինականն, և 'ի քաղաքականն :

ԺԸ

18

Ին

Ինքեանք այսուհետե ձեռնարկեն բաժանել
գործականն յերկուս միայն, յօրէնադրականն
և ի դատողականն • և յիրաւի : Քանզի իմաս-
տասէրն կամ դնէ օրէնս որով միշտ զւրն զար-
դարէ զարտ • և լինի օրէնադրական : Ի՞նչ կամ
զնիւս դատէ ըստ գրեցելոյ օրինացն • և լինի դա-
տողական :

Ի՞նչ զոր բան ունի օրէնադրականն առ քաղաքս՝
պահելով ի նոսա զերաւացին, զնոյն բան ունի
և դատողականն առ օրէնադրականն, պահելով
զպատուիրեալն ի նմա : Քանզի բարոյականն և
տնօրինականն և քաղաքականն զնիւթոյ տեղե
ունին առ օրէնադրականն և դատողականն :

Քանզի օրինադրողն կամ գմիոյ ուրուք զբարս
զարդարէ • կամ զտան • կամ զքաղաքի վասն օ-
րէնս դնելոյ ըստ որում իւրաքանչիւրք պարտի
քաղաքավարի :

Ի՞նչ դատողն կամ զմի՞ որ դատէ • կամ զտուն •
կամ զքաղաք : Ի՞նչ պարտէ գիտել եթէ՞ ոչ եղև
բաժանումն գործականին օրէնադրականն և ի
դատողականն որպէս ի սեռէ ի տեսակս :

Վասնզի անդ ոչէ առաջն և վերջն յընդ դի-
մակայացեալ տեսական :

Իսկ տուէ • քանզի յառաջագոյնէ օրէնադրա-
կանն և ապա դատողականն : Ըստ նմին օրինակի
և ոչ ըստ միում տեսցե լոյ եզունակաց բաժանե-
ման • այլ եւն որպէս ի Քիջէ և առ մի •

Արդ՝ ուսեալք եթէ գնչէ իմաստասիրու-
թիւն

Թիւն, եկեացուք այսուհետեւ և ասացուք ե-
թէ որպիսի ինչէ : Այլ և այս յայտնի եղև ի
ձեռն յառաջ տապելոցդ : Քանզի ուսաք ի
ձեռն սահմանաց և ի ձեռն բաժանման :

Ի ձեռն բաժանման ուսաք եթէ տեսական և
գործական է : Քանզի յայտարիկ միայն բաժանի :
Ապա թէ ոք ասիցէ թէ՛ ոչ միայն իմաս-
տասիրութիւն է տեսական և գործական, այլ
և այլ տրհեստք գոն տեսական և գործական :
Քանզի տճա՞ բժշկականն և տեսական տաի յոր-
ժամ գիտէ վախտս և տսէ ըլ պատճառն թէ
ուստի եղև :

Այլ և գործական տաի յորժամ մտղաւոր է զս-
տայ կամ արիւն հանէ : Աւորս ասեմք եթէ
իսկապէս տեսական և գործական՝ իմաստասիրու-
թիւնն միայն է :

Ի՞նչ տեսական միայն է իսկապէս, վասն զի այլ աւր-
ուեստք ոչ զամենայն գոյս գիտեն, այլ վայն որ
վերլծողն միայն է : վասն զի անաբանութեամբ
ոչ յարգարին : Իսկ իմաստասիրութիւն յա-
ղաբս ամենայն գոյից լինի և յաղագս անայնոցն :
Այլ և գործական միայն իմաստասիրութիւնն
իսկապէս տաի, վասն զի այլ արհեստք կամ յաղագս
մարմնոյ են որպէս բժշկականն : կամ յաղագս
այնոցիկ որք տրտալոյ մարմնոյ : որպէս հիւսնա-
կանն՝ շինողականն՝ դարբնականն :

Իսկ իմաստասիրութիւն յաղագս հոգւոյ եղանի :
Քանզի զհոգւոյ աշս կալեալս ի մարմնական
հետ

Տեշտ ակտուլթեանց և խաճարեալս՝ ՚ի ձեռն
 իմաստասիրութեան յարուցանել և լուսաւոյ
 րել ընաճորեցաւ հոգի : Արդ՝ որչափ պատ
 ոճականագոյն է հոգի քան զմարմին, նոյնպէս և
 որ զհոգի զարդարէ իմաստասիրութիւն՝ պա
 տուականագոյն է քան զայլ արհեստս մարմնոյ
 զարդարողս :

Ասան այսորիկ գործական ստի քան զայլ տրհտո
 զ՝ սան զհոգւոյ սղգմունս զարդարէ : Արդ՝ ու
 սեալք ՚ի ձեռն բաժանման եթէ զնչէ իմաս
 տասիրութիւն . եթէ տեսական է և գործական :
 Աւ և ՚ի ձեռն սահմանայն ծանեալք թէ ո՞ր
 պիտի ինչէ իմաստասիրութիւն :

Քանզի ՚ի ձեռն սահմանայն որ յենթակայէ են՝
 այսինքն ՚ի ձեռն այնոր ասէ՝ իմաստասիրութ
 թիւն է գիտութիւնէական ըստ որում էական
 է իմաստասիրութիւնէ գիտութիւն անայնոց
 և մարդկայնոց իրողութեանց :

Ուսաք եթէ տեսական է իմաստասիրութիւնն ,
 իսկ ՚ի ձեռն սահմանին որ յառաճելութենէ
 որ ասէ , իմաստասիրութիւնէ արհեստ արհես
 տից և մակացութիւն մակացութեալ :

Ուսաք թէ իշխանական է իմաստասիրութիւնն .
 իսկ ՚ի ձեռն սահմանին որ ՚ի հուպ կտտարմանէ
 որ ասէ թէ՝ իմաստասիրութիւնէ խոյլութիւն մա
 հու . ուսաք եթէ մաքրող ակտիւգէ իմաստա
 սիրութիւնն : իսկ ՚ի ձեռն սահմանին որ ՚ի
 հեռի կատարմանէ որ ասէ թէ՝ իմաստասիրութ
 թիւն

Թիւն է նմանութիւն այլ ըստ կարողութեան մարդկան • ուստիք թէ քաղաքական է իմաստասիրութիւնն : Քանզի քաղաքական իմաստասէրն կամի և ըստ գիտութեան և ըստ գործոց որչափ կարողութիւն է մարդոցն նմանիլ այ :

Ի՞նչ պարտէ փութապէս ասել, երկուց տեսակաց ելոց իմաստասիրութեան՝ տեսականն և գործականն, և չսահմանուց, ոմանք՝ ի տեսականն իմաստասիրութիւն վերաբերին և ոմանք՝ ի գործականն և ոմանք յերկայանչիւրն :

Քանզի քսահմանքն՝ որք յենթակայէ որ ասէ՝ իմաստասիրութիւն է գիտութիւն էականն ըստ որում էական : Ի՞նչ որ ասէ՝ իմաստասիրութիւն է գիտութիւն անսահման և մարդկայնոց իրողութեանց :

Ի՞նչ մի որ յառաւելլութենէ որ ասէ, իմաստասիրութիւն է արհեստ արհեստից և մակայութի մակայութեանց : Ի տեսական մասն իմաստասիրութեան վերաբերին : Իսկ մին որ՝ ի հուպ կոտարմանէ որ ասէ, իմաստասիրութիւն է խոկումն մահու : Ի՞նչ միւս ևս որ՝ ի ստուգաբանութենէ որ ասէ՝ իմաստասիրութիւն է սիրելիութիւն իմաստութեան :

Ի գործական մասն վերաբերին : Իսկ որ՝ ի հեռի կատարմանէ որ ասէ, իմաստասիրութիւն է նմանութիւն այլ ըստ կարողութեան մարդկան՝ առ երկայանն վերաբերի :

Արդ ուսեալք եթէ ո՛րպիսի ինչ է իմաստասիր

սիրութիւն, աստացուք եթէ վասն Թրէ :
 Վասն զի ոչ վարկաւարկէ իմաստասիրութիւն,
 որպէս յայտ առնէ պղտտմն նոսմն թէ ոգորոս
 առնեն լով զքանս իւր : Այսպիսի ինչ բարի
 ով թէ ոգորէ ոչ երևեցաւ երբեք իմարդ իկաւ
 յայ և ոչ երևեցէ :

Ի՞նչ պարտէ գիտել թէ վասն սցտորիկէ իմաստա-
 սիրութիւն՝ վասն զարդարելոյ և պաճուճելոյ
 գիտողկային հոգիս և փոփոխելոյ վնա՝ ի նիւ-
 թային և ի մառախլուտ կենցաղոյս յաճայինն և
 յաննիւթն : Ի՞նչ պարտէ գիտել եթէ հոգի
 երկուս ունի զօրութիւնս : գիտնականս և կեն-
 դանականս : Ի՞նչ գիտնականք են այտքիկ, միտք,
 տրամախոհութիւն, զգայութիւն, կարծիք,
 երևակայութիւն :

Իսկ կենդանականք այտքիկ են, կամք, ընտրո-
 ղութիւն, յօժարութիւն, ցանկութիւն,
 բարկութիւն : Ի՞նչ յերկայանչելութիւնս յայտարիկ
 ոմանք բանականք են և ոմանք անբանք :

Քանզի ի գիտնական զօրութիւնս հոգւոյ՝
 ոմանք բանականք են և ոմանք անբանք : Ի՞նչ բա-
 նականք՝ միտք, տրամախոհութիւն, կարծիք :
 Իսկ անբանք՝ զգայութիւն, երևակայութիւն :
 Ի՞նչ ի կենդանականն դարձեալ զօրութիւնս՝
 ոմանք բանականք են և ոմանք անբանք :

Ի՞նչ բանականք ասին կամք, ընտրողութիւն,
 յօժարութիւն : Իսկ անբանք՝ որպէս բարկու-
 թիւն, և ցանկութիւն :

Արդ՝ այսօրիկ այսպէս ելոց, շնորհեաց ան զեմապատարութիւն վասն վարդարե լոյ վմարդ կան հոգի : Արդ՝ զգիտնական զօրութիւնն վարդարէ՝ ի ձեռն տեսականին : Իսկ զկենդանականն՝ ի ձեռն գործականին : Որպէս զեմի զսուտ գիտութիւն ի կարծեաց ընկալցուք : Ի՞նչ մի՛ չար ինչ՝ գործեոցուք :

Դասէն Եսաւմէնի և Անշաղի Փիլիսոփայի Ընդդէմ Հոբելս Առարկութեանցն պահանջի Եսաւմէնի : Ի՞նչ պահանջի Եսաւմէնի Կարգադրութեան և Եսաւմէնի Կարգադրութեան : Ի՞նչ և ցոյց չար :

Ընդդէմ պահանջի և Առարկայ Եսաւմէնի Կարգադրութեան :

Մենայն չար տանջելի • ոչ ոք տանջեալ անապական : Ոչ ոք ապականացու անեղ • Ե չար ապականացու • չար ուրեմն ոչէ անեղ : Ոչ ոք ըստ բնութեան չար • և վասն զի չար առարկութիւնէ, ոչ ոք առարկութիւն գոյացութիւնէ • տպաւորեմն չար ոչէ գոյացութիւն : Ամենայն ընդդիմակքն՝ միմեանց ապականիչք • հակառակք ուրեմն ոչ են անապականք : Ոչ ինչ անեղ փոխութիւն • և փոխութիւն բարին պարտեալ ի չարէն • բարի ուրեմն ոչէ անեղ : Անեղն ոչէ ցանկացող ապականութե ուրուք և ոչ ապականիչ • իսկ չարն փախագողէ ապական
կա

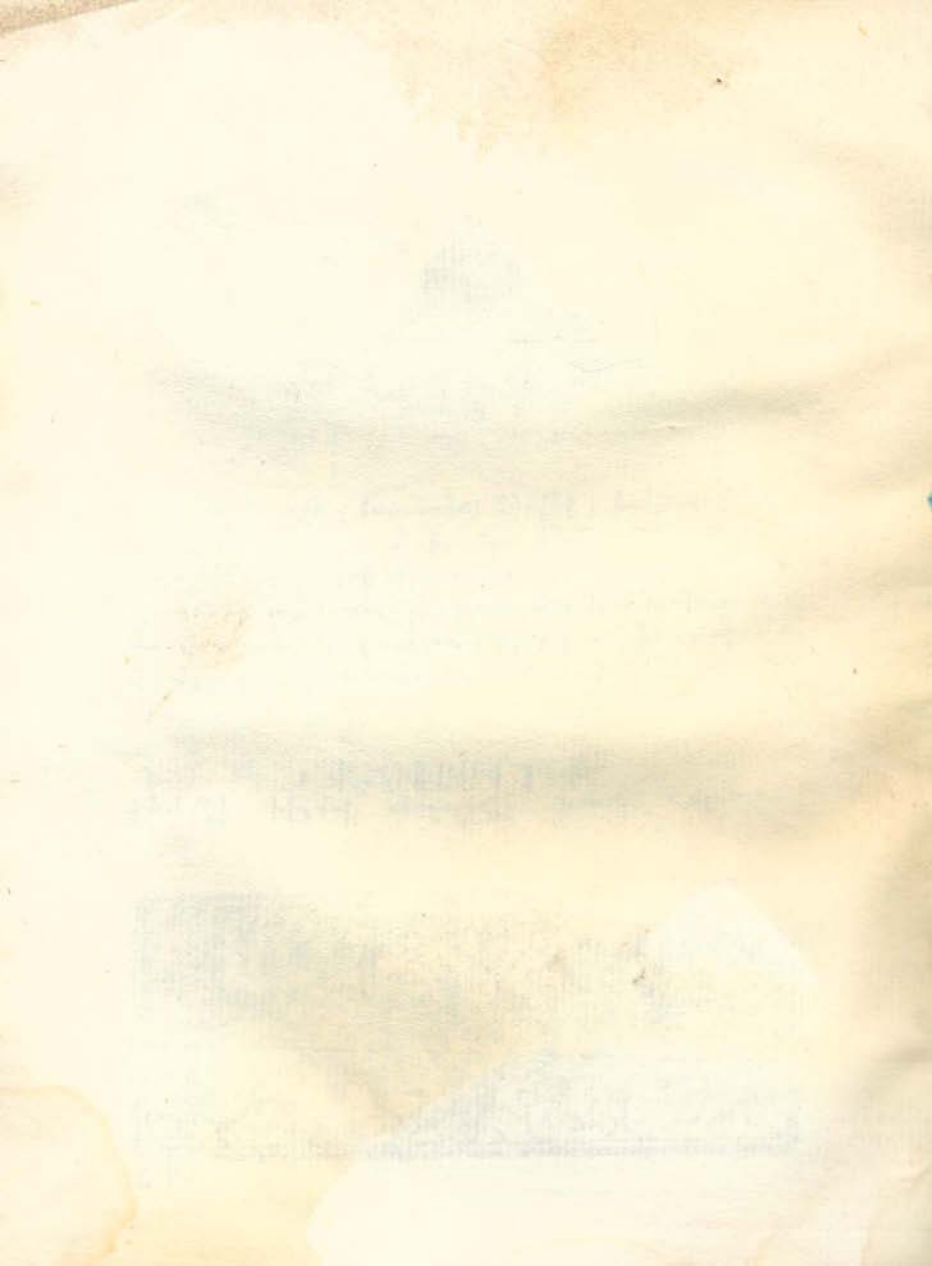
կանուածեան • չար ուրեմն ոչէ անեղ : Իսկ ան-
ային գիւղք՝ տանջանայ մատնեն ոչ միայն վայլ
չարսն, այլ և վնդն ինքն զբանսարկուն :

Ասեն և ամենայն տանջանայ մատնեալն այլայլե-
լի է • ոչ ոք այլայլելի անեղ • ապաուրեմն ոչ
ինչ ի չարեացնէ անեղ : Արք բոլորովն ընդ
գիմակք են՝ ոչ ինչ ունին հաւատար • որպէս
զի աւենայն հարկաւորուածեամբ որ միումն է
գոյացեալ միւսումն ևս ոչ գոյանայ :

Ի՞նչ գոյացեալ բարուածեանն գոլ անեղն •
չար ուրեմն ոչ ինչ յայտոսնէ գոյանայ, բայց
միայն չարուած իւնն : Ամենայն որ իրաւուցի փա-
փագի ունիք, առ այն յարմարեալ ունի զփա-
փագումն եթէ դիւրաբնութեամբ բաղձայլէ :
Ապաուրեմն յապականացունչն է չարուած իւնն :
Ի՞նչ եթէ յապականացունչն է, ապականի՛ և ինքն :
Ի՞նչ ապականեալն ոչէ անեղ :

Ի՞նչ եթէ անեղ իցէ չարուած իւն՝ ըստ բնութե-
անա գոյանայ չար գոլ : Ա՛յ ոք ըստ բնութե-
գործելով մեղանչէ • չար ուրեմն մեղանչէ •
և որ ոչն մեղանչէ՝ ոչէ ընդ բանբասանօք • և
ընդ բանբասանօքէ ստատանայ • ապա
ուրեմն ոչէ անեղ :

164
[Faint, illegible text]

[Faint, illegible text]

[Faint, illegible text]

